

UVNITŘ:
KULTURNÍ TIPY
NA LEDNÍCI

maďarská literatura

3

Du... Szerelmem,

1. Ki ne hallott volna arról a pillanatról, amikor Vlagyimir Iljics... fekete földet, s miközben lassan peregtek a rögöcskék vissza a markából, az égre emelte komoly, szigortól fénylő tekintetét. A világ egyhatoda fölött minden bizohnyal ragyogott az égből.

- Bennünket, kommunistákat... faragtak - mondta halkán Vlagyimir Iljics, majd elmosolyodott. Talán nevetett. Talán csak dácsájának... járól röppent el egy madárka, esetleg széncinege. Vlagyimir Iljics tudta, eldugott zug a világon, ahol a szavait... volna. Afrika szeles szelei egyetlen... jaitól... mel-

PŘÍLOHA HUDBA 2008

rozhovor se spisovatelem
Ádám Bodorem

2x film Valčík s Bašírem

sociální služby
na pokraji kolapsu

különös fából... Vlagyimir Iljics, elmosoly-... egyik nyírfá-... galamb talán, ta, nincsen olyan ne hallották boldog sóhajta- a johannesburgi tóságteljesen hőm-

...ngó. S... yam... azon a vízesésekkel... any... kal szabdalt... akaszán, ahol a baluba... törzs nádkunyhói kísérték a partot, hosszú hajú, fekete... lá... emel... dett ki a vízbe. Keblei közül kiemelte a... gyerekkrokodilt, és a habok közé engedte. Megremegett. Szép, fekete teste... szü... Arcát Vlagyimir Iljics elvtárs dácsája felé fordította, és csak nevetett, csak nevetett, nevetett.

2. Valaha én is igazi kommunista akartam lenni.

Olyan ember, akit különös fából faragtak. Bánjam, hogy nem lettem azzá? A sors mégis kegyes volt hozzám. A szerelmet igazi kommunistától ismertem meg. Padlásokra száműzött tankönyvekben, irattárakban porosodó memoárokban olvashatunk még kommunistákról. Ám igazi kommunistákról elvétele. Igaza volt Lenin elvtársnak. Az igazi kommunisták

legfőbb erénye a különosság megkapó adománya volt. Mert ha a kommunista gatyába rázza a világot, az igazi kommunista a szart is gatyába rázza. És nem csak erről van szó. Hogy mi különbözteti meg eredendően a kommunistákat az igazi kommunistáktól, azt kellene elmondani végre, csak hát a beszéd kétséges megoldás. Szent is bárki lehetett volna a templomok és a keresztek diktatúrájában, elvileg, mégsem lett mindenki azzá. Kommunista is bárki lehetett, míg igazi kommunista csak a kiválasztott. Különös emberré válni rémesen bonyolult dolog volt. Bízhatunk-e például a szavainkban? Egy ukrán kislány említette még a huszadik század harmincas éveinek végén, hogy nem érdemes beszélni többé. Csakhogy ez a kislány nem volt birtokában az úgynevezett objektív valóságnak. Az a kérdés, lehet-e igaza annak, akinek a családja éhen hal. Lehet-e igaza annak, akinek a családját száműzik, deportálják vagy érvényes jogszabályok alapján likvidálják? És vice versa. Lehet-e igaza annak, akit kitüntetnek, Szocsiba, a Kremlbe vagy Balatonaligára küldenek? Nyilván nem lehet igaza sem a nyomorúság és a szenvedés vizében elmerülő, sem pedig a boldogságot habzsoló embereknek, amennyiben elfogultság vezeti őket. A világ se nem jó, se nem rossz. Viszont óriási bajban van. Az a világméretű tragédia, ami a huszadik századot érte, lassan, ám annál biztosabban érett be. Sajnos még az igazi kommunisták sem tudták megakadályozni a vést. Arról van szó, hogy még most is, minden baj és szörnyűség, botrány és iszonyat ellenére bizalommal ír az ember. A szó, a mondat már maga a bizalom jele, csengjen bármilyen keserűséggel a dallam. A szó ellenáll, perel és leleplez, a szó meggyón, feloldoz, a szó elvesz és ad, a szó van, a szó tehát bizakodik. Remél. Hisz.

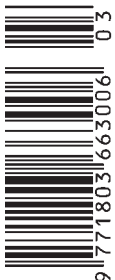
Ez mind nagyon szép.

De már kevés.

Mert hiába bíz a szó, ha az ember bizalmatlanul olvas. Ez az, ami jóvátehetetlen. És ezen a botrányon a különös történetek sem segítenek.

László Darvasi

Illustrace Dora Dúrková
a Martin Kubát, 2009
ISSN 1803-6635

9 771803 663006 0 3

předplatte si A2 a získáte navíc zajímavé bonusy

- ❑ knihu z nakladatelství Mladá fronta nebo Akropolis
- ❑ vouchery na kulturu, které vám umožní volný vstup

divadla

Divadlo Komedie, Praha
Alfred ve Dvoře, Praha

galerie

Galerie Rudolfinum, Praha
Moravská galerie v Brně

hudba

Opera Národního divadla v Praze

s předplaceným **Tarifem Extra** získáte navíc legendární zápisník **Moleskine** v hodnotě 249 Kč zdarma!

noví předplatitelé A2 mají nyní přístup do elektronického archivu ZDARMA!
více na: www.advojka.cz/navod

obsah téma čísla: maďarská literatura

- 6 Vidíme jenom výjevy. Dobrý ročník maďarské literatury / Jarmila Křenková
- 8 Nic nemá tvar. Historická freska László Darvasiho / Kateřina Horváthová
- 24 Nezformulovaná očekávání. S Ádámem Bodorem o Sedmihradsku, literatuře a svobodě / Attila Pató
- 25 Pach vězení / Ádám Bodor
- 26 Znamení / Koppány Zsolt Nagy
- 27 Pušky, nebo holubice? / György Dragomán

galerie

- 4 Maďarská knižní ilustrace / připravili Dora Dutková a Martin Kubát

báseň

- 3 V. I. Leninovi / Nikolaj Alexandrovič Bruni

literatura

- 7 Na tržišti světů. Střet kultur v románu Iliji Trojanowa / Štěpán Sirovátka
- 7 Vzpomeňte si na nás. Vzkazy z konce humanity / literární zápisník Jana Štolby
- 9 Nemáme tak dobré mladé autory. Rozhovor s vydavatelem Markem Turňou / Jiří G. Růžička

film

- 10 Výchova diváků v Čechách. Několik poznámek k Projektu 100 / Petr Pláteník
- 10 Pátý Festival otrlého diváka / depeše Antonína Tesaře
- 11 Dva pohledy na animovaný film Valčík s Bašírem / Ondřej Kavalír, Kamila Boháčková

fotografie

- 12 Svědectví roku 1968. Fotografická alba Josefa Koudelky a Ladislava Bielika / Josef Moucha

výtvarné umění

- 12 Kowolowského fata morgana. Výstava Mirage v Ostravě / Martin Mikolášek
- 13 Hlavní interpunkční znaménko. Slovenský obraz a antiobraz v Praze / Zuzana Biřlová

divadlo

- 15 Mlčenlivá v holešovickém Cross Clubu / Martina Černá
- 15 Mikve – příspěvek k feministickému divadlu / Olga Vlčková

hudba

- 16 Antony and The Johnsons. Třetí album newyorské androgynní superstar / Petr Ferenc
- 17 Morrisseyho roky odříkání. Někdejší zpěvák The Smiths připravil deváté album / Karel Kočka
- 17 Svrchovaná pravda masek / hudební zápisník Aleše Stuchlého

esej

- 18 Žádná podobnost není náhodná. O vztahu skutečnosti a literárního textu / Radka Denemarková

média

- 33 Půjčka za oplátku. Francie podpoří média v čase krize / Felix Xaver

společnost

- 34 Z Gottwaldova do Mnichova. Paměti novináře Slávy Volného / Matěj Kotalík
- 34 Hitler hrobařem sudetských Němců. Kniha J. W. Brügela Češi a Němci 1939–1945 / Petr Koura
- 35 Antikomunismus a režim. Legitimizace vlastního společenského postavení / Vít Štrobach
- 36 Gastarbeitři v černé díře. Mongolové, Vietnamci a Češi v roce 2009 / Martina Křížková

subkultura

- 37 U společného stolu. Komunity jako ostrůvky nezávislosti / Josef Zámečník

odpor

- 38 Transformace pádem. Sociální služby v Česku na pokraji kolapsu / Filip Pospíšil

recenze čísla

- 39 Cesty, při nichž mrazí. Sibiřský román Martina Ryšavého / Anna Vondřichová

rubriky

- 3 editorial / Libuše Bělunková
- 3 došlo
- 19 tipy – A2 doporučuje zhlédnout či vyslechnout
- 28 knihy
- 29 odjinud – o literárním dění v českých časopisech / František Knopp
- 29 soutěž
- 30 DVD a CD
- 31 artefakty
- 33 par avion – z čínských médií vybírala Anna Zádrapová
- 38 napětí – stalo se, stane se v občanské společnosti
- 40 eskalátor – poznámky k uplynulému

tarify předplatného

KAŽDÝ TARIF OBSAHUJE ČÍSLA A2 DO SCHRÁNKY A PŘÍSTUP DO ELEKTRONICKÉHO ARCHIVU.

STUDENTI SLEVA 10%!

6 čísel

TARIF NA ZKOUŠKU

199 Kč (ušetříte 35 Kč): KÓD ZK
student 179 Kč (ušetříte 55 Kč): KÓD ZKS

13 čísel

TARIF ZÁKLADNÍ

429 Kč (ušetříte 78 Kč): KÓD ZA
student 386 Kč (ušetříte 121 Kč): KÓD ZAS

26 čísel

TARIF STANDARD

799 Kč (ušetříte 215 Kč): KÓD ST
student 719 Kč (ušetříte 295 Kč): KÓD STS

39 čísel

TARIF EXTRA

1199 Kč (ušetříte 322 Kč): KÓD EX
student 1079 Kč (ušetříte 442 Kč): KÓD EXS

TARIF INTERNET

Přístup do A2 elektronického archivu na internetu na 1 rok 490 Kč: KÓD IN
Nutno zaslat e-mailovou adresu.

TARIFY SPONZORSKÉ

26 čísel
stříbrné – 2600 Kč: KÓD SPS
zlaté – 6500 Kč: KÓD SPZ
platinové – 10 400 Kč: KÓD SPP

adresa předplatitele

titul jméno příjmení

ulice

PSČ město

telefon e-mail

adresa pro zaslání jiná než fakturační, např. obdarovaného

KÓD
ZVOLENÉHO
TARIFU:

platbu provedu

- ☐ složenkou A, z obdržených údajů lze platit i převodem
- ☐ fakturou, uveďte IČ DIČ
- ☐ prostřednictvím SIPO, uveďte spojovací číslo

kupon zašlete na adresu:
SEND, Předplatné, P.O. Box 141, 140 21 Praha 4
Kopii potvrzení o studiu nutno zaslat na adresu společnosti SEND.

INFORMACE O DALŠÍCH
MOŽNOSTECH OBJEDNÁVKY
PŘEDPLATNÉHO:
SMS, INTERNET A DALŠÍ
VIZ S. 40.

editorial

Dámy a pánové!

Nevýraznější odpich má v tomto čísle A2 rozhovor se znamenitým prozaikem Ádámem Bodorem. „Maďarští spisovatelé jsou pro českého čtenáře jakousi záhadou. Umíte například lyžovat?“ ptá se s pevnou logikou Attila Pató. A pan Bodor nehne brvou: „Hned na počátku bych se pokusil něco z těch nejasnostmi zastřených záhad rozptýlit: ano, lyžovat umím, od dětství je to důležitá součást mého života.“ Překladatelka Anna Valentová doplnila jeho bravurní sjezd ukázkou z knižního rozhovoru, v níž je autor, tehdy devatenáctiletý, propouštěn z komunistického vězení („teatrálnost bachařů“). Mimochodem v čísle pět se můžeme těšit na interview Simony Kolmanové s dalším maďarským literárním velikánem László Krasznahorkaiem, autorem mj. Satanského tanga („Nejpodlejší jsou takové knihy, které se tváří, jako by byly vysoká kvalitní literatura, z těch je mi na zvracení. A nejedná se o to, že by je psali lidé bez talentu.“). Ale zpět k přítomnému číslu; máme za sebou rok, v němž vyšlo na české polistopadové poměry nevídané množství kvalitních knih přeložených z maďarštiny, což kromě náhod je důsledkem soustředěného snažení české hungaristiky (a možná i ne zcela dobré kondice literatury české, jak říká na plnou pusu nakladatel Marek Turňa v dalším rozhovoru tohoto vydání). Kromě recenzí nabízíme povídky Györgye Dragomána a Koppányho Zsolta Nagye. – Komunitní způsob života, jehož prvky nabírá i dění v redakci A2, dlouhodobě sleduje nový autor rubriky Subkultura Josef Zámečník. Objížděl squaty, kibucy a komunitní centra nejen v Evropě, aby zjistil, jak se v nich rozhoduje a hospodaří. Rubriky Odpor a Napětí opět především varují – před kolapsem sociálních služeb v České republice a před naivním přístupem k Facebooku, jenž sice skýtá novou formu šíření protestů, avšak lehce využitelnou proti protestujícím. Po lednovém undergroundovém večírku hostů Jana Štolby v redakci A2 si vás dovoluujeme pozvat do brněnské Flédy a pražské Archy na pořad Hudba 2008, kde vystoupí tři autoři spojení s A2, více v rubrice Tipy. Na našich webových stránkách se objevila nová rubrika A2 TV, což je chaotická směs kratších textů z listu, aktuálních zpráv z kultury a ukázek vkusu redaktorů; jste vítáni. Čerstvě napadané, nápadité čtení! Libuše Bělunková

došlo

Ad Zítřa se bude šetřit všude (A2 č. 1/2009)

Rád bych se vrátil k analýze Jana Vávry, která se vskutku důkladně zabývá dopady současné finanční krize na kulturní sektor: Článek považuji za velmi kvalitní. Je však třeba upozornit na jednu nepřesnost, jež se v něm vyskytuje. Autor v textu několikrát zmiňuje takzvaný kreativní průmysl. Jde o termín, který je poslední dobou v Čechách s oblibou vyslovován, čteme o něm v médiích i v různých dokumentech, které se týkají kulturní politiky. Jeho používání v jednotném čísle je však nesprávné. Za prvé je tento termín přebírán z anglického creative industries (tedy plurálu). Za druhé, a to především, tento termín označuje shluk mnoha velmi různorodých odvětví. Ve Velké Británii je jich například celkem třináct. Společný je jim fakt, že v centru jejich konání leží větším či menším dílem kreativita, respektive takzvaná expresivní hodnota produkováná kreativními procesy. Jinak ale může jít o velmi vzdálené oblasti lidské činnosti. Kolik společného má tvorba počítačových her s baletem? Proto důsledně v plurálu: kreativní průmysly.

Martin Cikánek

Ad minirecenze na knihu Náhoda a nutnost (A2 č. 46/2008)

Na stránkách vaší revue byla recenzována kniha Náhoda a nutnost – Jacques Monod v zrcadle dnešní doby, jejímž editorem je doc. Anton Markoš. Jako editor řady Amfibios,

kde jmenovaná kniha vyšla, mám za nutné se k velmi zvláštní „minirecenzi“ aspoň ve vši stručnosti vyjádřit. Kdyby pan básník knihu aspoň prolistoval, zjistil by, že kromě překladu jednoho klasického a vlivného díla biologického myšlení druhé poloviny 20. století obsahuje celá její druhá půle na cca 200 stranách soubor statí deseti přírodovědců či filosofů, kteří dílo kriticky analyzují z různých hledisek jeho obsahu, historického kontextu, resp. stanovisek současné biologie. To však čtenářům „minirecenze“ může klidně zůstat utajeno, na rozdíl od básnickových vlastních úmyslně triviálních veršů a zcela nesouvislých vzpomínek na gymnaziální studia. Básnickova elementární nekompetence vyplývá i ze zavádějícího řečnického označení knihy jakoby za „středoškolské kompendium“; o důvodech vydání a kritiky Monodovy práce se přitom píše hned na prvních stranách. Jaký smysl má vydávání a kritické komentování klasických děl z dějin vědy, může jistě být básníkovi ukradeno, co ale redakce – při jinak chvályhodné snaze občas v kulturní revui zohledňovat i práce z oblasti filosofie a dějin přírodních věd – sleduje zahrnutím takové očividně komické kreace do rubriky minirecenzí a co tím chce svým čtenářům přinést?

Tomáš Hermann

Ad Eskalátor (A2 č. 1/2009)

O příznivcích Václava Klause se často říká, že si svého oblíbence zbožšťují. Mnohem silněji ovšem toto zbožštění zřejmě prožívají jeho odpůrci. Jak jinak si vysvětlit poněkud hysterické útoky na Klausův článek v Lidových novinách o Cestě Cormaka McCarthyho? Je to těžké – máte nějakou knihu rádi, jste

přesvědčeni o její kvalitě, ocenění ji přejete… Ale jak je možné, že se o ní kladně vyjadřuje takový satan? Někde musí být chyba – přece si nemůže myslet totéž co vy, to se ze světa úplně ztrácí rozlišení dobra a zla. Aby se vám z toho nezavařila hlava, musíte proto všechny upozornit, že sice má dobrý vkus, ale jinak je úplně hloupý. A tak mu Ladislav Nagy v Reflexu udělí Never more a šéfredaktorka A2 Libuše Bělunková rovnou mluví o Klausově „školním referátu“, který „jen ukázal další fasetu autorova všeumětelství, za něž se nevinný čtenář trochu stydí“. Kdyby byl Klaus literární kritik, který opakovaně píše slabé recenze, byl by výsměch na místě. Když však napíše příležitostný text (a patrně na výzvu redakce novin), svědčí nepřiměřená reakce víc o stavu mysli jejích protagonistů než o kvalitě Klausova článku. Zvláště pokud by za tento „školní referát“, ač není nijak oslnivý, mohla být A2 šťastná. Pro některé v ní tištěné recenze by totiž ve škole museli vymyslet novou klasifikační stupnici – pětka by na ně rozhodně nestačila. Zvláště vypečená je rubrika minirecenze, která je plná jen lehce rozepsaných anotací na knihy. Jeden váhá, koho dřív jmenovat za příklad. Budeme nespravedliví, takže budou jenom tři. Tak třeba u sborníku Veřejná archeologie II se čtenář od Miroslavy Gregorové dozví neuvěřitelnou informaci, že „kniha je určená především pro praktikující archeology, památkáře, úředníky státní správy či studenty archeologie“. I Andrea Fírtíková nám o povídkách Martiny Růžičkové sdělí nevídanou věc: „Ve všech čtyřech prózách můžeme sledovat touhu hlavních či vedlejších postav nalézt, zvětšit či uchovat si svůj životní prostor.“ A popisuje-li Petr Gajdošík děj filmu Kočár do Vídně, přímo se rochní v „záložkové

jazyce“: „z postav vytryskne jak očištný proud touhy po lásce a odpuštění, tak slepá nenávist a zničující zloba“. Nejvíc fascinující ovšem je, jak jsou tito autoři myšlenkově pevní: když se Malý čtenář na svém blogu pustil do nevalné úrovně minirecenze Dominiky Pospíšilové, opustila zhrzena po celých čtyřech příspěvcích svět literární kritiky. Přejme recenzentům A2, aby si vzali příklad aspoň z Klausovy neústupnosti, když už nám nejsou schopni sdělit něco konkrétního.

Jiří T. Král

Prodloužený termín Ceny Jiřího Ortena

Svaz českých knihkupců a nakladatelů prodlužuje letošní termín uzávěrky pro zaslání nominovaných titulů mimořádně do 28. února 2009. Jako nový organizátor chce do soutěže získat co nejvíce prozaických a básnických děl mladých autorů a z této literární ceny udělat prestižní událost současné kulturní scény. Cena je spojena s finanční premií a udílí se autorovi prozaického či básnického díla napsaného v českém jazyce. Autorovi nesmí být v době vydání díla více než třicet let. Knihy mohou do soutěže nominovat nakladatele, veřejné knihovny, redakce deníků a časopisů, rozhlasové a televizní stanice a instituce zabývající se podporou literatury a jejím šířením. Podmínkou je knižní vydání díla během roku 2008. Přihlášena díla je třeba v pěti výtiscích spolu s přihláškou zaslat poštou na adresu Sekretariát SČKN, P.O. Box 177, 101 01 Praha 1, nebo osobně doručit do sekretariátu SČKN, Klementinum 190, 110 01 Praha 1. Nový laureát Ceny Jiřího Ortena bude vyhlášen během pražského knižního veletrhu Svět knihy.

Luděk Blažek

Nikolaj Alexandrovič Bruni

(1891–1938)

V. I. LENINŮVI

Jestliže Bohem Rus je opuštěna
nižádný šat jí krásu nevrátí
ze zneuctěných trosek holá stěna
zbyla, a zas ji plamen zachvátí

Když z hrobu vstává samoděrzec divý
a podlévá se krví jeho zrak
a v jeho uzdě kůň se zmítá živý
a nedává se, kroutí se jak had

Ty měl bys blesky modré moře změřit
kdo, ne-li ty ten šarlat podvodný
zdvih první jako třepotavé „Věřit“
do smolných stěžňů výšek-pochodní

Církev jsi zkroutil jak oharek svíce
starověr zmlkl hrůzou z bezedna
Na patriarchův trůn, kam nedosedne více
tvůj věrný biřic dlí teď usedna

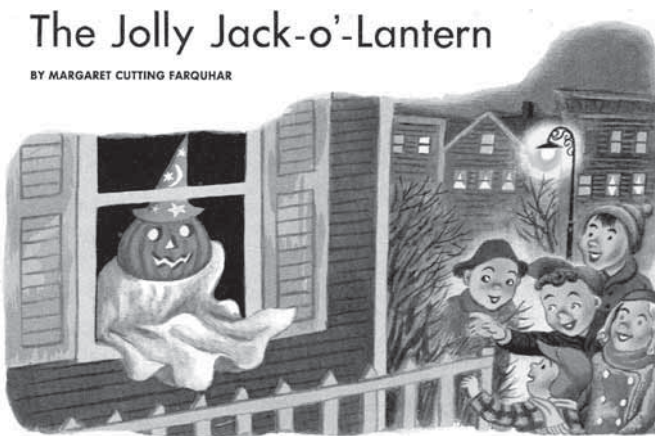
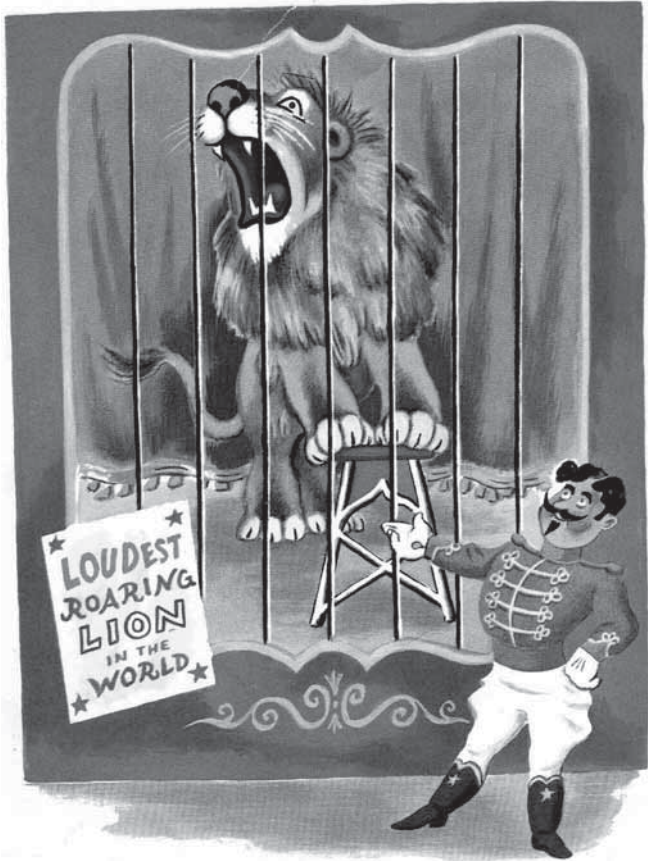
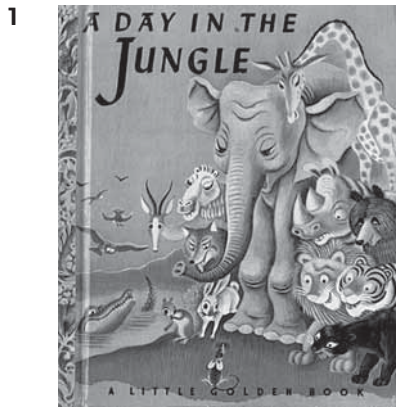
Myšlenky také nutné musí
vznášet se vzhůru, v nebe výšiny
tak sloupy kouře mocnými, co duší
nad Rusí zvedls strašné vidiny

Jednohubky s paprikou i bez

Milí čtenáři, kteří oceníte výtvarný doprovod knih, zejména vám je tentokrát věnována rubrika Galerie. Vybrali jsme pro vás sedm ilustrátorů, které nespojuje žánr ani datum narození, ale pouze země původu – Maďarsko. Každý zvlášť reprezentuje svébytný styl, všichni dohromady pak maďarskou knižní ilustraci v běhu tří století. Nechte si chutnat.

Dora Dutková, Martin Kubát

- 1 Tibor Gergely (1900–1978)
- 2 István Orosz (1951)
- 3 András Baranyai (1978)
- 4 Mihály Zichy (1827–1906)
- 5 Endre Sarlós (1938)
- 6 Willy Pogany (1882–1955)
- 7 Balint Zsako (1979)

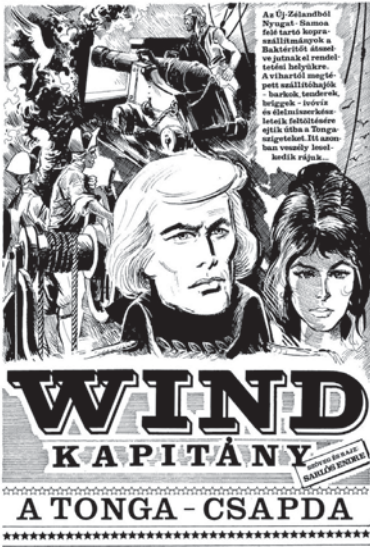
4

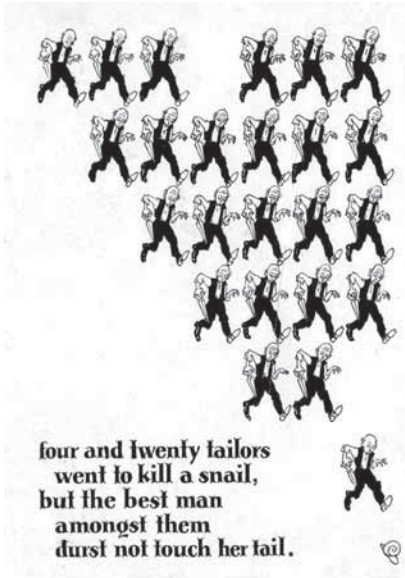
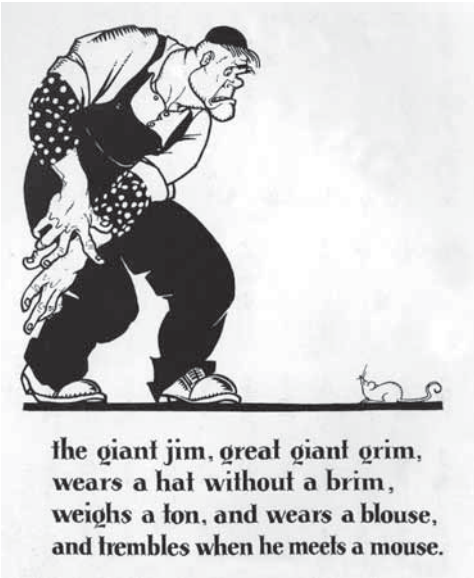
5

NEBET HET

4.

6

7

Vidíme jenom výjevy

Dobrý ročník maďarské literatury

Rok 2008 byl z hlediska překladů z maďarštiny velmi plodný. Zamyšlení nad českými převody alespoň naznačí, kam dnes směřuje jedna z mohutných evropských literatur.

JARMILA KŘENKOVÁ

Z maďarsky psané literatury byla loni českému čtenáři představena díla vyrůstající mnohdy ze zcela rozdílných prostředí, ať už se jednalo o texty vycházející z tradice maďarského historického románu (László Darvasi, *Legenda o kejklířích se slzami*, *Nejsmutnější kapela na světě*, viz A2 č. 22/2008), metafyzický traktát (Péter Farkas, *Osm minut*, A2 č. 39/2008), pohádky (Gyula Illyés, *Divotvorný vůl a jiné maďarské pohádky*), deníky Sándora Máraiho (A2 č. 22/2008), iniciační román (László Krasznahorkai, *Od severu hora, od jihu jezero, od západu cesty, od východu řeka*, A2 č. 45/2008) či o knihy spisovatelů, jejichž tvorbu bezprostředně či nepřímo ovlivnily jejich sedmihradské kořeny.

Výraz „maďarsky psaná literatura“ je z hlediska přesnosti formulací vhodnější než pojem „maďarská literatura“, s nímž bychom se přesunuli na tenký led různých nedůsledností a navzájem se vylučujících tvrzení. Záhy bychom byli nuceni více či méně neobratně nakládat s termíny Maďarsko, Uhry, c. a k. monarchie, středoevropský prostor a středoevropská literatura. Orientace v problematice takzvaného středoevropského kontextu je zrádná a mnohdy fatální. Tento text nechce (re)definovat, která literatura do zmíněného prostoru patří či nepatří, ani pátrat po tom, za jakých podmínek je práce s tímto konstruktem užitečná. Budeme-li navíc vycházet z dostupných překladů, je cimrmanovský výrok z titulku nasnadě, neboť skutečně *vidíme pouze výjevy*. Jedním dechem je ovšem třeba dodat, že rozhodně bylo a je co pozorovat.

Výjev první: všechno je definitivní v obrysech plíživého zla

Ádám Bodor (nar. 1936, viz rozhovor na s. 24) a György Dragomán (nar. 1973, viz povídku na s. 27) patří mezi autory pocházející ze Sedmihradska. Kromě svých kořenů mají společné i to, že se oba vyrovnávají s problematikou svobody jedince a jeho existence v podmínkách, kdy je svoboda narušena. To platí napříč generacemi. Jak u postav

Bodorových dokonale prokomponovaných fikčních světů, jimiž čas proudí bez jakékoliv kontinuity a které se před námi v geometricky přesném tvaru rozevřou jako chřtán hada (jehož zasyčení připomíná jméno Sinistra), tak u Dragománova hrdiny. Toho cesta románem *opouštění krajiny dětství* vede prapodivnými světy, schopnými fungovat na úrovni symbolu i jako hyperreálná materie.

Časovou diskontinuitou, kompoziční ekvilibristikou, prací s fantastickými motivy a žánrovými prvky a zároveň smyslem pro hyperrealismus autoři navozují atmosféru plíživého zla. Tento obrat nejlépe vystihuje stav, jenž prochvívá celý *Okrsek Sinistra* (A2 č. 16/2006), i tušení čehosi němě vyčkávacího, nedobrého, co v podobě lákavých i odporných pastí a průhledů dotváří kontury *Bílého krále* (A2 č. 49/2008).

Totalita zde není banální výraz, jenž má dopomoci k co nejméně konfliktní reflexi, nýbrž vyjadřuje definitivnost dění, status quo; nemožnost komunikace i neschopnost vymanit se ze světa strachu a nočních můr. Vše je podřízeno nepsaným pravidlům disproporční a pokřivené hrací plochy, schopné bez varování změnit svou strukturu a smést všechny přítomné.

Výjev druhý: na hranici tvůrčího experimentu

László Krasznahorkai (nar. 1954) je vizionář, experimentátor a solitér, který svůj maďarský původ nezapře a jako každý tvůrce se musel vyrovnat se vším, co je ukotveno v tradici evropského smýšlení o umění. Právě on je ale důkazem, že moderní literatura nezná národních hranic, její charakter není primárně definován původem autora, ale životaschopností textu samého. Jeho texty s energickým důrazem kladeným na tvůrčí experiment, na propojenost s vizuálním uměním a na konkrétnost tvarů vyjadřujících ideu, funguje v jakýchkoli kontextech. Jako příklad uvedme jeho práci se symboly a stylizací v zatím posledním vydaném románu *Od severu hora...* Často zde netušíme,

co symbol je a čemu význam nepřiřknout. Nevíme, zda zlaté rybky s hřebíky v očích prozrazují něco o marnosti konání či slepotě vnuka prince Gendžiho, nebo jsou jen kratochvilnou hříčkou, u níž si nejsme na první pohled jisti, co přesně jsme zahlédli. Při druhém pohledu se s odporem odvrácíme a napotřetí jsme ochotní vidět kus staré básně ve formě zlatavých proužků. Pro Krasznahorkaiho je typická syntéza silného smyslu pro realismus a vysoce artificiálního přístupu k látce.

Výjev třetí: narativní kejklíři

Evropa jako nekonečné bojiště i neobjevená pustina bez pozadí. Místo, jehož mýty teprve přijímají svou konečnou tvář, či se teprve rodí. Tržiště dávného světa, na němž se nerušeně obchoduje s lidmi, informacemi i hadí kůží, přeplněností připomíná obskurní plátna Hieronyma Bosche. V tvorbě László Darvasiho (nar. 1962) se střetávají aspekty kontinuity: paměť s jejím trváním a momentální utvářenost prostředím, jedincem neovlivnitelným. V tomto ojedinělém klimatu žijí a živoří miliony, jednotlivec mezi nimi není víc než náhodný odraz světla na hladině řeky a zároveň bytost nemohoucí se vymanit z vleku událostí, které jej přesahuje. Bytosti v šoku, z něhož ji nevymaní ani vládce, ani Ježíš, ani Alláh, zbývá jen podřízení se pravidlům spirituální krajiny původní, dravé a řvoucí Evropy, která změnám v průběhu věků podléhá nejméně a čelí i přirozené smrti. Darvasi využil tradiční způsob vyprávění sahající k velkým epickým ságám spisovatele Móra Jókaiho (1825–1904) či k historickému románu Gézy Gárdonyiho (1863–1922) a přetavil ho v moderní retro plné nadsázky a rozmáchlého patosu. Jistá rozvleklost v tomto případě neruší, naopak, dotváří dojem hyperbolické spektakulárnosti. Darvasiho tvorbu lze též chápat jako metaliterární koncept, vypovídající o problematice zmiňovaného (středoevropského) prostoru.

Autorka je hungaristka.

V článku byla zmíněna tato díla:

Ádám Bodor: Okrsek Sinistra. Přeložila Anna Valentová. Havran, Praha 2008, 172 stran.

László Darvasi: Legenda o kejklířích se slzami. Přeložil Milan Navrátil. Dauphin, Praha 2008, 456 stran.

Nejsmutnější kapela na světě. Přeložil Milan Navrátil. Agite/Fra, Praha 2007, 182 stran; MP3/CD vydalo Tympanum 2008.

György Dragomán: Bílý král. Přeložila Anna Valentová. Dybbuk, Praha 2008, 264 stran.

Péter Farkas: Osm minut. Přeložila Anna Valentová. Dybbuk, Praha 2008, 104 stran.

Gyula Illyés: Divotvorný vůl a jiné maďarské pohádky. Přeložila Kateřina Horváthová. Dauphin, Praha 2008, 272 stran.

László Krasznahorkai: Od severu hora, od jihu jezero, od západu cesty, od východu řeka. Přeložila Simona Kolmanová. Mladá fronta, Praha 2008, 112 stran.

Sándor Márai: Deníky I, II. Přeložily Dana Gálová a Estera Sládková. Academia, Praha 2008, 946 stran.

Maďarsko, Uhry, c. a k. monarchie, středoevropský prostor a literatura. Orientace v problematice středoevropského kontextu je zrádná a mnohdy fatální. Foto Magdalena Wagnerová

Na tržišti světů

Střet kultur v románu Iliji Trojanowa

Román Sběratel světů od bulharsko-německého spisovatele Iliji Trojanowa lze číst jako dobrodružný cestopis nebo portrét význačné osobnosti 19. století. V první řadě jde však o alegorii nejisté identity člověka na rozmezí odlišných kultur.

ŠTĚPÁN SIROVÁTKA

Setkání s cizí kulturou nemusí mít nutně podobu krvavého střetu „civilizací“, může sloužit také k nahlédnutí vlastního obrazu v zrcadle odlišnosti. Zvláště není-li kultura něčím pevně provždy daným, ale je proměnlivá a schopná komunikace. Zpochybnění kulturního univerzalizmu Západu tváří v tvář moderní pluralitě se v románu Iliji Trojanowa (1965) *Sběratel světů* (Der Weltensammler, 2006) dočkává svého ztělesnění v postavě Richarda Burtona, jednoho z velkých objevitelů 19. století.

Nerozlučitelná hádanka

Historická osobnost Sira Richarda Francise Burtona, britského důstojníka, cestovatele, mistra převleků a jazykového génia, je prostá jednoznačností. Coby důstojník impéria a objevitel afrických Velkých jezer byl symbolem viktoriánské Anglie. Zároveň však zůstává jejím živým antagonismem jako antropolog vedený nekoloniálními zájmy (jeho důvěrná obeznámenost s domorodými zvyky mu údajně vynesla přezdívku „bílý negr“) či spolupřekladatel Kámasútry (již nesměl ve své době vydat veřejně). Trojanow člení jeho život do tří kapitol – pobyt v Indii, kde Burton působil jako voják a špión, pouť do Mekky, vykonaná v přestrojení za muslima, a africká expedice –, přičemž mnoho životopisných, místních či religionistických dat přesně zachoval (například trasu Burtonovy africké výpravy sám pěšky prošel). Příběh je rozvíjen důsledně paralelně: vedle běžného vyprávění je děj ještě interpretován domorodými pozorovateli, orientálními vypravěči, kteří příběhu dodávají vtip i východní mudrosloví. Stylově text přechází od dobrodružného románu

až do vysloveně poetizovaných pasáží: „Idyla, napadne Burtona, je šálek se špinavým okrajem. Čaj v šálku, studený slepičí vývar v podšálku. Skvrny na špičce jazyka. Hořký je čas...“ Užívána je i řeč dopisů, protokolů a záznamů; fixaci mluveného vyprávění v psaný příběh sledujeme místy v přímém přenosu.

Přes nádech starosvětského dobrodružství a slavných expedic, s optimismem zaplňujících bílá místa na mapách, je Burton vyličen jako člověk moderny, jehož racionalismem syčená složitost je konfrontována se zdravou přímocarostí domorodců („Bwana Burtona poháněli džinové, kteří byli všem ostatním neznámí, džinové, které nedokázal nikomu vysvětlit... Život je snazší, když ostatní lidé znají tvé džiny.“). Pro Indý, Araby i Afričany Burton zůstává nerozlučitelnou hádankou. Tato neurčenost a duchovní nezakotvenost pak kontrastuje s exaktností přírodovědeckých detailů i Burtonovým důkladným religionistickým poznáním; je dítětem naší současnosti včetně všech jejích klišé: „Kdo pochopí, že odpovědi jsou záhadnější než otázky?“

Vůle a nejasná identita

Burton je tragickou postavou: stává se sběratelem světů, člověkem bez vlastní identity, který nahlíží pod všechny pokličky, avšak zároveň nic není schopen přijmout v úplnosti, a který se dokáže cítit dobře všude, jen ne ve své rodné Anglii. Spojuje v sobě jak heteronymii Fernanda Pessoa, tak Nietzscheho voluntarismus: Burtonova identita se před množstvím rovnocenných nabídek rozpíjí jako písmo v jeho utopeném cestovním deníku. Střídá role, musí být postupně vším, hinduistou i muslimem, aby byl úplně, univerzálně sám sebou. To jediné, co zbývá, je pak vlastní vůle a tvrdošíjnost. „Tenhle člověk stojí mimo víru. Nejen mimo naši. To mu dovoluje jít tam, kam jej žene vlastní vůle. Bez výčitek svědomí. Může se obsloužit vírou jiných, může přijímat i zavrňovat, sbírat i odkládat, jak je mu libo, jako by byl na tržišti. Jako by zdi, jež nás obklopují, padly, jako bychom stáli venku na nějaké nekonečné pláni a měli rozhled na všechny strany.“ Trojanow tu pojmenovává konec klasicistní individuace a harmonie ústy muslima.

Trojanowův román lze číst mnoha způsoby – jako napínavý dobrodružný cestopis, jako portrét fascinující osobnosti, jako alegorii. Anebo „jen“ jako povzbuzující svědectví, že přes všechny třecí plochy má globalizovaný svět naději: „Vidíme-li ve svém bližním pořád jen toho druhého, nikdy mu nepře-

staneme ubližovat. Z tohoto pohledu vězí ďábel v rozdílech, jež si lidé mezi sebou vytvářejí.“

Autor studuje bohemistiku.

Ilija Trojanow: Sběratel světů. Přeložila Renata Tomanová. Host, Brno 2008, 448 stran.

Cestovatel Burton střídá role, musí být postupně vším, hinduistou i muslimem, aby byl úplně, univerzálně sám sebou. Ilustrace Burtonova afrického cestopisu

literární zápisník

Vzpomeňte si na nás

Vzkazy z konce humanity

JAN ŠTOLBA

Walt Whitman, jen o devět let mladší Máchy, zato o patnáct starší Nerudy a dokonce o třicet čtyři Vrchlického. A jeho *Stěbla trávy*: v poslední edici konvolut šesti set hustě tištěných stran. Masivní, přitom volností dýchající verše většinou přes dva tři řádky, vizionářské, extatické, volnomyšlenkářské, všeobjímající, odvážné, náročné a zároveň místy docela prosté básně, dodnes přirozeně moderní svou dikcí, svobodným rozmachem, nespoutanou ideou. Vlastně nejen moderní; nenásilně, nevývratně přesahující i dobu docela současnou, tu post.

Kdysi mi jeden básník-vrstevník ne snad vyčetl, ale upozornil mě na to, že vycházím z úplně jiné básnické tradice. Spíš anglosaské, na rozdíl od té zdejší, jíž velí meličnost a metafora. Zprvu jsem to nebral moc vážně. Vždyť básníkům, u nichž jsem se „vyučil“,

kterí mi otevřeli poezii, Kabešovi či Weinerovi, nebyla obraznost cizí. Ale jak jde čas, všímám si, jak často se mi dávná „výtku“ vrací na mysl. Skutečně pookřeju, cítím se volný a svobodný, když narazím na báseň, jejíž „metodou“ není ukázat, že v něčem se objevně zračí něco dalšího, že až obrazným „přestěhováním“ dobýváme jádro věci. Třeba Whitmanův text *Jiskry od brusu*. Jediný obyčejný výjev: brusič, okukován hordou dětí (k nimž se básník rád přidá), brousí na ulici nože. Čeho si básník dlouze všímá: brusičovy pečlivosti, jeho pohybu, ale i okolní nálady hloučku, pozornosti dětí, své vlastní soustředěné rozplývavosti. Je pro něj důležité zaznamenat „smutnou špičatou bradu starce“ i jeho „pevnou ruku“. A pak – jiskry od brusu. Nemetaforické, skutečné, dětsky vzrušující, prostě mysteriózní, jako u Whitmana (proklamativně) vše. A po chvíli, v závěru básně, znovu ten stojatý refrén: jiskry od brusu.

Žádný pokus o vysvětlení, čím zjevení brusiče přitahuje, o rozvedení výjevu do významu. I když by to básník uměl, stejně jako my bychom dokázali vizi přetlumočit do podobnosti. To je však na Whitmanově básni nej-básničtější: že před nás klade čirou vizi, zachycenou v podstatných básnických (lidských) aspektech, sdílí s námi uhranutost vizí v její sice popsateľné, přímo však nepostižitelné prostotě i hloubce.

Závidím Whitmanovi jeho fascinaci člověkem, bezpodmínečnou lásku k němu ve všech

podobách, jež někdy ostentativně litanicky vyjmenovává. Vizionářsky obecně, extaticky, „adamicky“, jindy zas privátně naléhavě. Ale narazíme tu i na rovinu temně pudovou, kde nezvladatelná niterná tíhnutí se mísí s touhou po dřeni a kořenech všeho. „Vyberu si někoho z chátry za nejdražšího přítele/ bude mimo zákon, hrubý, negramotný, všemi za své skutky odsouzený/ už nebudu hrát svůj part...“ Pak zas je Whitman docela konkrétní, když z ničeho nic portrétuje určitou osobu, jež mu vytanula v mysl. Starý osmdesátiletý farmář, lovec, jenž uprostřed svých synů a vnuků stále vyniká jako ten „nejkrásnější a nejživější“ a o němž básník v závěrečném verši sní: „Přál by sis sedět vedle něj v člunu tak, že byste se mohli jeden druhého dotknout...“

Stříh. Kde jsme dnes, po dvou světových válkách, čtyřiceti letech (takzvaného) komunismu a patnáctiletí reálného kapitalismu návdavkem? „Pobij je kyjem ty balkánské krmiče prázdných klecí...“ píše básník – představuji si – v básni *Fronta* esemesku své milé někam k okénku autobusové pokladny obležené davy. Právě na tuhle dlouhou, proklamativně laděnou báseň Petra Krále, otištěnou před časem v Tvaru, jsem si vzpomněl, když jsem v duchu pátral po dnešní zdejší „whitmanovské“ rezonanci. Králova *Fronta* je psaná bezmála s whitmanovským rozmachem – ale zachycuje naprosto newhitmanovskou planetu. Jde o vyhlášení smutně hrdé, hrdě zlostné, jízlivě obranné války

„horlivému lidskému těstu“, které, zdá se, už *en masse* nenabízí nic k pomilování. Skrz ta cizí, nepřitažlivá, nepřátelská, nebezpečná těla se proder, nech je stydnout, pobij je. Báseň je bravurní, výstižná, plná kypivé, dynamicky provázané obraznosti. „Řezníci jimž je nutné vyrvat každý kus masa“, „v každém pokoji televize/ občas i mrtvola“... Nejhorší je, že k tomu ani není co dodat. Jen si člověk začne v hlavě tiše sprádat plán útěku.

Trochu jinak mluví nová sbírka Petra Motýla *Kam chodí uhlí spát*. Tady se chce básník o své chudáky a raby nějak otírat, tajně se jich dotýkat, čichat je, nasáknout jimi. Ač v reálu by to možná dopadlo všelijak. „Jeden Ostravák šel se vychcat/ Činčala Josef/ starý jako já v ruce magič/ chtěl mu ho vyrvat.../ ale nevyrvál/ utrhnul mu hodinky zlomil nos roztrhl ret uštípl zub/ ale magnetofon nevyrvál...“ Básník se svých ponížených dotýká aspoň robustním jazykem, pozorovacím gustem, kapsulí anekdoty z nich dělá jakž takž pokročenou zvěř. Ale zároveň krčí rameny: takové to je.

Naproti tomu Král ve *Frontě* říká, takové to je – a k čertu s tím. Až do závěru se mu podaří vpašovat křehčí poselství, vzkaz kdovíjakým generacím, co nic nepochopí či se nebudou starat, možná i tajné echo samotnému Whitmanovi na výsostech, vzkaz z konce humanity: „Vzpomeňte si na nás měli jsme tiché ruce zarudlé ksichty v televizi nepřestávaly žvanit...“

Autor je básník, literární kritik a hudebník.

Nic nemá tvar

Historická freska László Darvasiho

Druhá česky vydaná kniha maďarského spisovatele László Darvasiho (nar. 1962), která se odehrává v historickém prostoru střední Evropy, překvapí kontrastní estetizací vysokého a nízkého, lásky a smrti, krásy a hnusu.

KATEŘINA HORVÁTHOVÁ

Román László Darvasiho *Legenda o kejklířích se slzami* (Könnymutatványosok legendája, 1999) nás zavádí do doby, kdy bylo Maďarsko pleněno Turky, avšak děj se odehrává střídavě na mnohem širší ploše evropských zemí a v popředí stojí okrajové, pro dějiny nepodstatné postavy, často bizarní figurky se symbolickým charakterem. Setkáváme se zde s kejklíři, vojáky, derviši, liliputány, ale i s divoženkami a snovými postavami, s Tatarem s psí hlavou či ženou, která má ptačí hlas. Autor předvádí pestrobarevnou směs hrdinů, které stejně jako v povídkovém výboru *Nejsmutnější kapela na světě* spojuje pocit vykořeněnosti a fatální pocit smutku.

Erós, který muži nepřežijí

Darvasiho postavy mají často mytický rozměr, v tomto ohledu vynikají zejména ženské hrdinky, jež čtenáře strhávají svou archetypální silou – podobně jako Márquezovy postavy či protagonisté svébytné formy magického realismu francouzské spisovatelky Silvie Germainové. Ženy zde mnohdy ztělesňují erós v jeho intenzivní až děsivé podobě, jehož sílu muži nemusí vždy přežít. Darvasiho figury se neřídí vůlí ani potřebou někam patřit, jejich jednání je ovládáno archaickými silami, které dřímají v každém z nás. V jeho románovém světě platí heslo „bez srdce není ani život“. Právě síla emočního prožitku dává smysl i jepičímu životu. Přesto se někteří hrdinové snaží silným prožitkům odolávat, dokud to jde, a někdy musí objekt milostné touhy ze zoufalství i zavraždit.

Osud je zde k hrdinům nevyzpytatelný, krutý i štědrý. Na základy se čeká dlouho a vždycky „přicházejí jinak, než by člověk čekal“. „Je krása, po níž může přijít jen smutek, bída a bezútěšnost, a pak je lépe, když taková krása a bohatství ani nenastane.“ Nositelem takového silného, „probouzejícího zážitku“ v románu bývá záhadná skupina pěti kejklířů, kteří rozdávají slzy. Spojují tak jednotlivé hrdiny i epizody.

Fekální obrazivost

Stejně jako v Darvasiho povídkové tvorbě jsou v románu hlavními dějovými faktory vášeň a smrt, propojované jak v rovině syžetu, tak v popisných pasážích: „Jindy honí jedna mrtvola druhou. Točí se za ní do víru a do nízko ležícího ramene řeky, a když ženská dostihne chlapa nebo chlap ženskou, objímají se v širokém abádsském ohbí Tisy, úplně jako milenci.“ Textem prolíná dynamický souboj života a smrti a zároveň se tu v jeden celek spojuje profánní a posvátné, vysoké a nízké, krásné a ošklivé. Tato kontrastní estetika

však místy ztrácí půvab, zvláště v případech, kde převažuje nekrofilní princip, nebo když autor pozbývá kontroly nad svou zálibou v análních a fekálních motivech.

Scéna, v níž je první milostné spojení dvou mladých milenců násilně přerušeno dělovou koulí, kterou kanonýr jen tak z nudy vystřelí na závěr dne, přestože dostal rozkaz ostřelování ukončit, patří k nejsilnějším momentům četby a neruší ji ani popis pohybu živých spermií v mrtvé pochvě právě zesnulé studentky. Na takových místech ještě román

s tempem vyprávění. Nejsilnější dojem vyvolává autorova imaginace a schopnost vystižení atmosféry doby. Historicko-surrealistická freska o válečném rozkladu je zároveň působivým podobenstvím o stavu současného světa: „Svět ovládá zlo. Samá válka, hladomor, neštěstí. Lidská duše marně doufá a marně je dobrá, kazí ji bestie. Všechno se rozpadá a nic nemá tvar.“

Autorka je hungaristka.

László Darvasi: Legenda o kejklířích se slzami.
Přeložil Milan Navrátil. Dauphin, Praha 2008, 456 stran.

V Darvasiho románovém světě platí heslo „bez srdce není ani život“. Foto Magdalena Wagnerová

rozkvétá neutuchající silou života, která do poslední minuty čelí všudypřítomnému rozkladu. S postupem děje zde však narůstá počet scén, které jsou vyloženy nechutné a u nichž je intenzita fekálních obrazů poněkud zbytečná, což platí například u pasáže podrobně popisující proces vyprazdňování během sexuálního aktu.

Bestie

V románu se kromě mistrně ztvárněných postav, oplývající silnou autenticitou, objevují unylí a nedotažení protagonisté, jejichž existence působí pro celek díla nadbytečným dojmem. Během četby narazíme na místa, kde už začíná být únavné zvykat si na další epizodní hrdiny, putovat s nimi z místa na místo, přijímat stále nové dějové kontexty. V textu se rafinovaně sbíhá mnoho narativních linií; některé mizejí, aby v závěru mohly překvapit nečekaným setkáním, přesto nejsou všechny epizody, postavy a postavičky zcela opodstatněné. Místy se neukotvenost hrdinů a popisované doby bohužel promítá i do stavby románu, což se projevuje v ne vždy konzistentní práci

BEZPEČNÉ CESTY DO ŠKOLY

program pro školy, děti a rodiče
za bezpečnější ulice a lepší
podmínky pro chodce a cyklisty

**uzávěrka přihlášek
15. března 2009**

Více informací:
www.prazskematky.cz
<http://magistrat.praha-mesto.cz>

Podpořeno grantem z Islandu, Lichtenštejnska a Norska v rámci Finančního mechanismu EHP a Norského finančního mechanismu prostřednictvím Nadace rozvoje občanské společnosti a hlavním městem Prahou.

www.oziveni.cz
www.prazskematky.cz

Nemáme tak dobré mladé autory

Rozhovor s vydavatelem Markem Turňou

Nakladatelství Kniha ZLÍN vzniklo v roce 2004 a dosud vydalo asi pětadvacet knih. Jeho majitel se zamýšlí nad pozicí malého nakladatele na českém trhu, nutností vztahu k vydávané knize i nad situací v současné literatuře.

JIŘÍ G. RŮŽIČKA

Vaše nakladatelství je poměrně nový podnik. Co vás vedlo k vydávání knih? Je na našem trhu ještě pro nováčky místo? Nemůžu říct přesně, co mě k tomu vedlo. Rád knihy vybírám, mluvím s autory, vidím, jak ze „slova“ vzniká text a pak celá kniha. Z ničeho něco. Je to koníček, který přerostl do zaměstnání. Začal jsem před čtyřmi lety a jako úplný zelenáč a autodidakt – tehdy vyšly knihy Slováka Michala Hvoreckého, Antologie slovenské poezie a povídky neznámého Slovince Andreje Arka – jsem samozřejmě udělal školáckou chybu. Myslel jsem si, že dobrá kniha se prodá sama a já si počkám, až přijdou peníze, vydám další a další a půjde to samo. Chvilku mi trvalo, než jsem zjistil, že to tak nechodí, že nakladatelství musí mít na trhu kolem dvaceti titulů současně, aby se uživilo. Český knižní trh je dynamický. Nováčci přicházejí a odcházejí. Někdy skončí u jednoho či dvou titulů. Ale místo tady samozřejmě je, protože velká nakladatelství nestačí pokrýt celou světovou literaturu a v určité fázi navíc přestanou mít osobní vztah k vybrané knize či autorovi, kvůli čemuž jsem zakládal vydavatelství já.

Jste spokojen s distribučními firmami?

Musím přiznat, že jsem celkem spokojen. Nějakou dobu trvalo, než mě začaly brát vážně, ale teď doobjednávají, sledují stavy, berou si podklady od knihkupců. Samozřejmě, marže jsou vysoké. Bylo tady už několik pokusů malých nakladatelů domluvit se a zatlačit, ale jako u každého spolčování, kde jde o různé zájmy a o rozdělování peněz, to nevyšlo.

Sledujete recenze na vámi vydané knihy? Ovlivňují prodej?

Sleduji hlavní periodika, občas mě někdo upozorní, že se recenze na mé knihy objevila i v některých minoritních publikacích nebo na blozích. Mám zkušenost, že prodeje se po recenzi o pár procent zvednou, ale některé tituly zase téměř recenzovány nebyly, a přesto se prodávají dobře.

Jakou máte zkušenost s českými blogery?

K blogům nemám důvěru a téměř je nesleduji. Děsí mne ta lehkost publikování jakýchkoliv názorů a úroveň diskusí pod nimi. A navíc, jsem vydavatel a tištěné slovo je tištěné slovo. Víím, kdo za ním stojí, víím, komu se zodpovídá, co je zač. U blogů nic z toho, až na malé výjimky, neplatí.

Vydáváte knihy v několika edicích, jak byste je od sebe odlišil?

Jsou čtyři: FLEET je edicí autorů, které není třeba nijak zvlášť představovat: John Fowles, Olga Tokarczuková, Michel Faber... Jsou to spisovatelé, kteří mají na poli literatury stálé místo. To je taková flotila nakladatelství. Pak je edice TRACK, kde představuji autory, o nichž si myslím, že je potřeba je sledovat, protože na domácích trzích znamenají hodně; patří mezi stálé, většinou mladé a vydávané tvůrce, ale ještě se nestihli etablovat v zahraničí. V edici NEEWIT konzistentně mapuji mladou evropskou literaturu, hlavně tu na východ a jih od našich hranic. Této literatuře se věnuji docela dlouho a musím

říci, že v Česku nemáme zdaleka tak dobré mladé autory, jako třeba v Polsku nebo v bývalé Jugoslávii. Edice WALT je zaměřena na poezii, kterou vydávám pro radost, a v průběhu tohoto roku přidám pátou edici, věnovanou non-fiction.

Jak vybíráte knihy k vydání?

Podrobně sleduji zahraniční knižní trh, hlavně anglický. Čtu zahraniční a v menší míře i naše časopisy a kritiky zabývající se současnou

Jaký vliv mají na kvalitu psaní kursy tvůrčího psaní nebo třeba Literární akademie Josefa Škvoreckého?

Myslím, že mají na úroveň psaní pozitivní dopad. Především u těch, kteří v sobě objeví talent psát, rozvinou smysl pro povinnost, vštípí jim základní pravidla žánrů a naučí kus řemesla, které je pro psaní potřebné. Měl jsem možnost porovnat pár rukopisů a určitý posun v kvalitě se tam vysledovat dá. Neplatí samozřejmě přímá úměra, kursy nikoho bez

prodávat nepřestanou, jenom se budou prodávat pomaleji. Krize zasáhne velká nakladatelství s rozbujelou administrativou, závislá na rychlé obrátce zaměnitelných titulů, na druhé straně spektra pak úplně malé nakladatele, kteří čekají, až se jim prodá jeden titul, aby mohli vydat další. Jako v každém průmyslu platí, že kvalitnější knihy, které si kupuje užší skupina obyvatelstva, budou zasaženy méně, spotřební „jednorázovky“ více.

Marek Turňa. Foto Dušan Tománek

literaturou, navštěvuji všechny podstatné knižní veletrhy v Evropě a důležitým zdrojem informací jsou agenti, kteří nabízejí knihy svých autorů. Vědí už, jaký mám vkus, proto míří celkem přesně. Takovým zdrojem jsou i překladatelé.

Mezi autory, které vydáváte, je i Peter Pišťanek, jeden z mála slovenských spisovatelů, jehož knihy vycházejí v anglickém překladu. Jak se mu daří u nás?

Ne tak, jak by si zasloužil. V percepci slovenské literatury v českých zemích je jakási schizofrenie. Knihy ve slovenštině nikdo nečte, a když vydám knihu česky, říkají mi všichni, proč to překládám, vždyť slovensky rozumíme. Ano, rozumíme, ale jenom na dovolené v Tatrách. Myslet si, že slovenská kultura v Česku je dobře absorbována, je chiméra.

Vydáváte i mladé české autory, jak vybíráte mezi nimi?

Tam je to jednodušší. Chodí mi rukopisy, týdně tak jeden, dva. Všechny je čtu, některé musím po pár stránkách zahodit, protože jejich úroveň je tristní. Avšak v letos vydám pět původních českých románů, tak se mi snad podaří čtenářům představit i nějakou mladou krev.

talentu psát nenaučí, pouze u těch, kteří jej mají, ho pomohou rozvinout.

Upozornil byste rád na nějakou knihu z plánů vašeho nakladatelství na rok 2009?

Upozornil bych na dvě knihy. První je Skleněný pokoj Simona Mawera, který pohledem anglického prozaika sleduje vývoj v naší zemi od nástupu fašismu až po současnost. Život ve vile, inspirovaný skutečnými osudy vily Tugendhat, se s útekem jejích, částečně židovských majitelů před nacisty nezastaví. Dům přechází z jedné rukou do druhých, z českých do nacistických, pak do sovětských, až se stane majetkem československého státu. Druhou je kniha Netherland od Josepha O'Neill. Podle listu The New York Times se jedná o „nejvtipnější, nejnaštvanější, nejnáročnější a nejsklíčenější beletristické dílo“ o životě po jedenáctém září 2001, které se do této doby na knižním trhu objevilo. Uvidíme, jak jej přijmeme u nás.

Jaký bude mít podle vás ekonomická krize vliv na knižní trh?

Zasáhne knižní trh jako zřejmě každé jiné odvětví spotřebního a nahraditelného zboží. Je jenom na nakladatelích, jak „nahraditelné“ a do jaké míry spotřební to zboží bude. Trh se určitě zpomalí. Knihy se samozřejmě

Marek Turňa (nar. 1970) je majitelem nakladatelství Kniha ZLÍN, které založil před čtyřmi roky. Práci v kulturní sféře se věnuje po osmiletém „kravatovém experimentování“ v britské poradenské společnosti. Pět let pracoval jako manažer mezinárodního filmového festivalu ve Zlíně, je jedním ze dvou zakladatelů slovenské národní literární ceny Anasoft litera.

Výchova diváků v Čechách

Několik poznámek k Projektu 100

Od ledna do května se letos už po patnácté odehrává filmový Projekt 100, jenž si klade za cíl zušlechťovat filmové diváctvo kvalitní kinematografií z různých dob i zemí. Čím se liší letošní nabídka od těch minulých?

PETR PLÁTENÍK

Projekt 100 je především počinem distribučním. Původní koncept vepsaný číslovkou do názvu, tedy přinášet každoročně po dobu deseti let deset hodnotných děl z pokladnice světové kinematografie, počátkem deváté dekády minulého století zjevně odpovídal na nemohoucnost a nedostatek vůle tehdejších dominantních distributorů u nás. Je pochopitelné, že se této iniciativy chopila Asociace českých filmových klubů (AČFK), jež garantuje kontinuitu českého klubového hnutí. Tato instituce si už od svého vzniku v šedesátých letech 20. století

klade za cíl vychovávat diváky především formou individuálně garantovaného výběru filmů, které se svými estetickými a kulturně-historickými kvalitami vymykají běžné filmové produkci.

Králíkovo dítě

Celý projekt je tedy třeba zasadit do rámce filmově-vzdělávacích aktivit AČFK, a to především v dimenzích, jak je nastavil Jiří Králík, dlouhá léta jedna z nejvlivnějších osobností Asociace. Entuziasmus, jenž počínání tohoto filmového aktivisty provázel (a stále

Friedricha W. Murnaua (1922) a film *Nosferatu – Fantom noci* (1979) Wernera Herzoga pojí tentýž drákulovský mýtus, navíc reflektovaný v perspektivě německé kultury rozdílných historických epoch. Podobné prvky hororu vykazuje i snad nejznámější film Alfreda Hitchcocka *Psycho*. Režisér v tomto snímku však pracuje s konstitutivními prvky hororu, tedy hrůzou a napětím, jako s tvárným prostředkem vyprávění, a nikoli jako se silami nevědomí. Na tato díla je nutno nahlížet spíš jako na kontrastní polohy žánru. S prvky tajemna a děsu

Jediná dvojice filmů z letošního Projektu 100, která drží dramaturgickou linku: Murnauův *Upír Nosferatu* (1922) a Herzogův *Nosferatu – Fantom noci* (1979). Foto Projekt 100

depeše

Pátý Festival otrlého diváka

Filmoví diváci mají po roce opět možnost otestovat svou otrlost, tentokrát na patnácti snímcích, které mezi 10. a 15. únorem uvede pražské kino Aero a poté mezi 22. a 24. únorem brněnský klub Fléda. Zlatý fond filmových bizarností zastupuje především *Antropofág* (1980), který se řadí k vrcholům italské hororové kinematografie. Snímek s mysteriózní atmosférou konfrontuje hrdiny s děsivě vyhlížejícím dekadentním kanibalem, který v závěru díla pojídá vlastní vnitřnosti. Za svébytného klasika splatterové komedie lze považovat Franka Henenlottera; návštěvníci festivalu budou moci zhlédnout jeho nejslavnější snímek *Šílenství proutěného košíku* (1982) a vrcholné dílo *Mozková příhoda* (1988). Oba filmy stavějí na absurdních zápletkách, v jejichž centru stojí soužití člověka s monstrem. Jak hrdinova zdeformovaného bratra Beliala z *Šílenství*, tak mluvící stvoření připomínající lidský výkal – *Aylmera z Příhody* můžeme chápat jako zfyzičtělé nevědomí hlavních postav, kterými jsou nevinně vyhlížející mladíci. Belial však svým vzhledem i osudem budí též lítost a *Aylmera* lze zase interpretovat jako symbol narkomanie i pohlavního údu. Dvojice nejnovějších filmů uváděných na festivalu konfrontuje diváka s otevřeným sadismem. *Mučedníci* (2008) spadají do vitálního proudu současných frankofonních krváků, vycházejících z klasického dějového schématu starých exploatačních filmů o pomstě (v programu festivalu je zastupuje švédský *Thriller* – drsný film z roku 1974), které nemilosrdně stáhnou z kůže zjemňující pocit „guilty pleasure“ a obnaží jeho holé a citlivé nervy. Jihokorejský *Řezník* (2007) je stylizovaný jako autentický záznam mučení několika postav skupinou filmařů natáčejících „torture porn“ nové generace. Nedramatický, dokumentárně působící snímek zobrazuje sadismus jako rutinu a komerční zábavu.

K vrcholům programu patří dvojice japonských filmů, které pod záštitou profesionálně odvedené undergroundové či nezávislé filmařiny útočí na krajně citlivé oblasti společnosti, konkrétně na rodinu a tělesně postižené. Snímek *Visitor Q* (2001) slavného Takaši Miikeho vznikl jako součást projektu Love Cinema, jenž prezentoval šestici snímků natočených na téma opravdové lásky na digitální kameru. Miikeho opus je variací na oblíbený japonský žánr filmů o rodinné krizi, přičemž cesta k obnovení citových vazeb vede skrze extrémní tělesné prožitky, ať už je to úvodní rána kamenem do hlavy, nekrofilní nevěra ve skleníku či koupel ve směsi mateřského mléka a vaginálních šťáv. Černobílý *Opožděný člověk* (2004) zase navazuje na industriální tvorbu undergroundového tvůrce Šinji Cukamota (Tecuo, 1988), s jejíž pomocí uchopuje příběh vozičkáře stíženého obrnou (ztvární jej tělesně postižený herec), kterého frustrace dožene ke spáchání několika vražd. Pátý ročník Festivalu otrlého diváka zkrátka opět přinese pestrou směs braku, subverze a obskurní klasiky, aby trochu diváka zaneřádl uniformní výběr české distribuce.

Antonín Tesař

provází), se promítl i do jeho představ o podobě filmové výchovy. Jakožto cinefil je totiž Jiří Králík přesvědčen, že filmově-estetické vnímání je kultivováno už pouhým zpřístupněním takzvaných hodnotných děl z kánonu světového filmu. Proto vznikl Projekt 100 jako putovní přehlídka (po vzoru filmových festivalů pracujících), nabízená nejen filmovým klubům, ale i kinům po celé republice. Hlavními atributy této vzdělávací akce se pod Králíkovým vedením ovšem staly výrazná propagace a tvorba doprovodných materiálů. Výběr snímků a jejich skladba odpovídaly spíš měřítku kvantitativnímu. V raných devadesátých letech byl internet ještě v plenkách a televize zpřístupňovaly význačné filmy velmi zvolna a nesystematicky. V takovém vakuu dramaturgové Projektu 100 nevěděli, odkud vlastně začít. Jejich koncept průřezů světovou kinematografií v rovině národní i časové se dnes nejeví jako nejšťastnější. S tímto dědictvím se po zbytečně bulvarizovaném odchodu Jiřího Králíka z vedení AČFK na sklonku roku 2007 museli vyrovnávat noví projektoví garanti. Bohužel však ke zřetelné proměně nedošlo ani v loňském, ani v letošním roce. Je na místě se ptát, zda takovou změnu konceptu Projektu 100 vůbec umožňuje? Jeho cíl je totiž prostý – vytvořit platformu, zakládající se především na přiblížení výrazných děl světové kinematografie v co nejlepší technické a informační kvalitě.

Projekt 2009

Nejviditelnější změnou oproti minulým ročníkům je zúžení počtu filmů putovní přehlídky z deseti na osm. Mezi filmy, jež se dostaly do letošního okruhu snímků, se až na jedinou výjimku velmi těžko hledá pojiťko – nebereme-li v potaz všeobecně uznávaní filmově-kritickou obcí. *Upíra Nosferatu*

pracuje i Jan Švankmajer ve své osobité interpretaci nonsensové klasiky Lewise Carrolla *Alenka v kraji divů a za zrcadlem*. Jak už napovídá sám název snímku *Něco z Alenky*, princip nesmyslu je zde rozebírán se surrealistickou vehemencí a vykládán jako projekce podvědomých pochodů. V podobě iracionální vstupují prvky surrealismu i do argentinského filmu *Anténa*, pohrávajícího si s poetikou němých filmů. Míšení dobových i žánrových aspektů a vysokého s nízkým slouží v tomto filmu ke svérázné kritice společensko-politických neduhů, které provázejí mediální sféru.

Výtku české kinodistribuci vysílá Projekt 100 zařazením novějšího filmu *Requiem za sen*. Halucináčnická cesta do srdce závislosti se v pojetí Darrena Aranofského stává podmanivou vizuální inscenací stavů provázejících drogový abúzus. Jako osobité zmatení diváckých smyslů lze vnímat i animovanou adaptaci klasické bajky *Farma zvířat*. Alegorii mocenské hry převedli do podoby kresleného filmu britští filmaři John Halas a Joy Batchelorová. V době tehdy silné obliby disneyovských pohádek rozevřeli Orwellovo podobenství mezi dětský pohled a cyničnost dospělého vnímání. Do letošního Projektu zařadili dramaturgové ještě klasický film Akiry Kurosawy *Sedm samurajů*, jenž silně ovlivnil vývoj dobrodružných žánrů nejen v japonské kinematografii.

Přes příjemné narušení distribučního standardu našich kin se při pohledu na nabídku Projektu 100 vkrádá zásadní otázka: proč nejsou zařazené filmy spjaté pevnější dramaturgickou koncepcí či alespoň věcnou souvislostí? Není právě to podmínkou kvalitní výchovy?

Autor pracuje v Pedagogickém nakladatelství.

Projekt 100. Od 15. 1. do 31. 5. 2009, www.projekt100.cz.

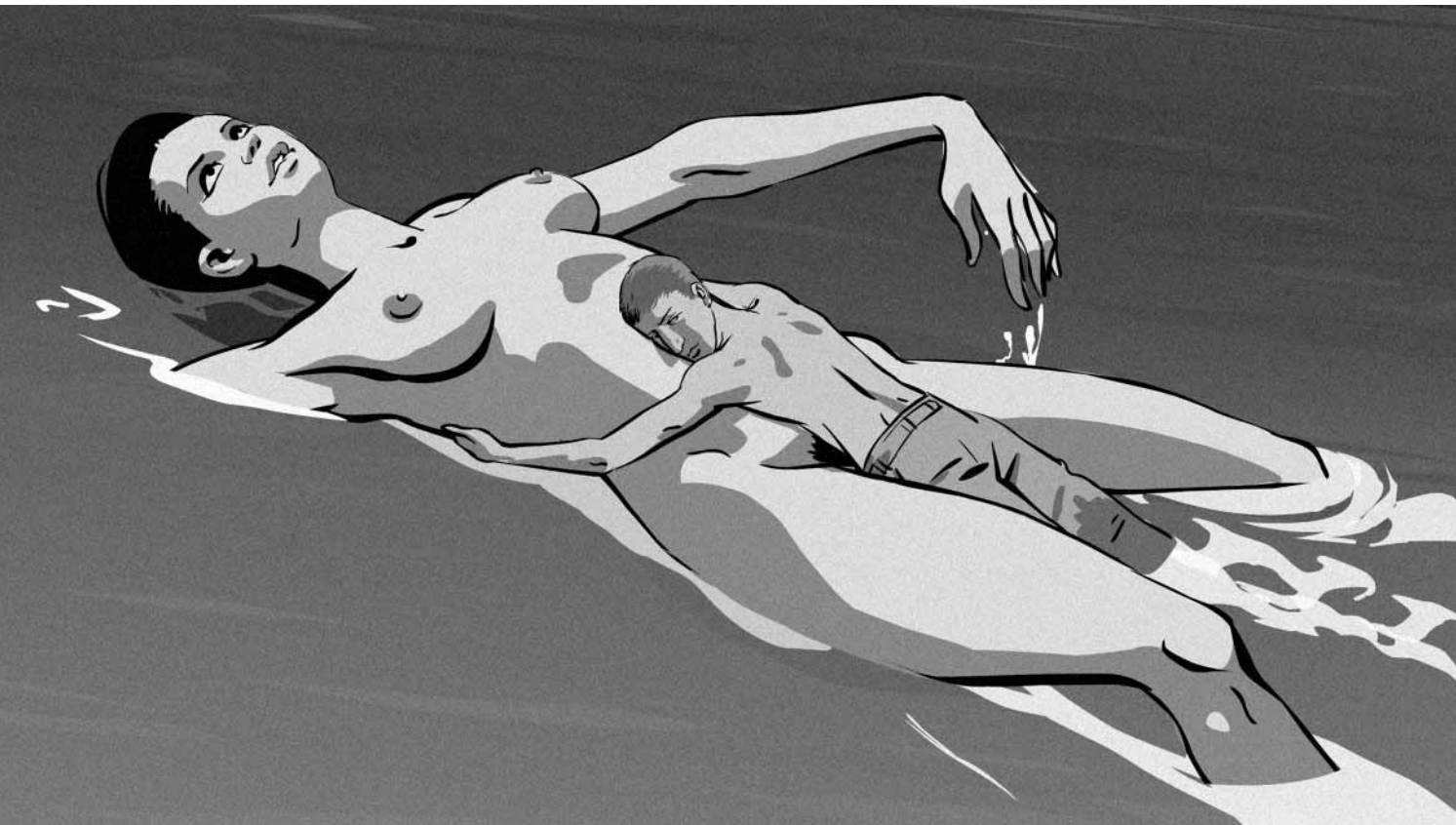
Odvaha vzpomínat

V září 1982 světem otřáslý záběry zmasakrovaných palestinských mužů, žen a dětí z bejrútských uprchlických táborů Sabra a Šatíla, které měli na svědomí křesťanští falangisté, a to navíc měsíc poté, co bojovníci OOP Bejrút oficiálně opustili. O dvacet šest let později se k těmto událostem vrací animovaný snímek Valčík s Bašírem.

ONDŘEJ KAVALÍR

Válečná traumata patří zvláště od dob vietnamské války k vděčnému tématu (nejčastěji severoamerické) kinematografie. Z tohoto pohledu není *Valčík s Bašírem* ničím novým, výjimečný je však jeho styl a úhel pohledu. Režisér Ari Folman patřil k mladým mužům, kteří byli roku 1982 mobilizováni a vysláni do Libanonu, země zmítané občanskou válkou, z jejíhož území islámští teroristé podnikali útoky na severní Izrael. Cílem invaze bylo vytvořit čtyřicetkilometrový bezpečnostní perimetr, ovšem izraelská armáda se ve skutečnosti – na tajný rozkaz tehdejšího ministra obrany Ariela Šarona – zastavila až v libanonské metropoli, rozdělené na muslimskou východní a křesťanskou západní část.

Folman tak podobně jako například Oliver Stone v *Četě* (Platoon, 1986) zpracovává osobní zkušenost pěšáka uprostřed válečných operací, jejichž celkový rozměr i smysl mu uniká. Ovšem na rozdíl od *Čety* je *Valčík* oproštěný od prvoplánovaného dualismu, postrádá patos morálního pohledu nebo dokonce oslavu hrdinství, což neznamená, že by mu chyběl soucit nebo černý humor. Základní zkušeností devatenáctiletého vojáka je podle Folmana především strach. Jeho důsledkem je bezhlavé střelení a náhodné oběti z řad civilistů i spolubojovníků. Folman v tomto ohledu nic neskrývá ani se necítí vázán žádnou formou politické nebo dějinné korektnosti. Bez jakéhokoli komentáře – ten je ponechán na divákovi – staví vedle

Voda jako ženský živel i metafora paměti. Foto AČFK

sebe obrazy libanonské rodiny rozstřílené v autě, tanky ničivě se valící úzkými městskými ulicemi, izraelské vojáky zabitě ostřelovači nebo postřílené před bistroem kdesi na ulici. Folman obrazy válečného násilí nešetří, dokáže je však rozehrát v obdivuhodně širokém rejstříku podob: od těch v animovaném filmu nečekaně fyzicky působivých přes poeticky snové až po takřka cynicky odlehčené, podkreslené chytlavým „válečným pop-folkem“. Některé, jako třeba záběr z tanku, který právě dostal přímý zásah, nemají dokonce obdoby ani v hraném filmu.

Voda a sny

Co však z *Valčíku* dělá znepokojivě naléhavý, komplexní umělecký zážitek, daleko přerůstající žánr válečného filmu, je jeho rovina

psychologicko-symbolická. Folmana nejvíce zajímá mechanismus paměti: způsoby vytěšňování všeho příliš bolestivého a vyrovnávání se s pocitem viny. Noční setkání s někdejší spolubojovníkem sužovaným nočními můrami zahájí v hlavním hrdinovi, Folmanově alter egu, sestup do černé díry vzpomínek, které s dvacetiletým odstupem znovu odkrývá. Je to sestup, jenž – nikoli překvapivě – vede až k holocaustu a nacistickým táborům smrti, trvale zapsaným v dějinném (pod)vědomí moderního Izraele.

Vizuální metaforou času, paměti a nevědomí se tu stává voda, především v podobě oceánu, což nabízí paralely se slavnou knihou francouzského filosofa Gastona Bachelarda *Voda a sny* i s tradiční židovskou symbolikou, v níž je oceán místem smrti a ohrožení.

Folman brilantně rozehrává ambivalentní významy spjaté s tímto tradičně ženským živlem – oceán je tak tekutým protějškem světla, který může projasnit naši paměť, ale jeho hloubky odrážejí i temnotu nevědomí, utajenou kolektivní vinu.

Nejasnou vzpomínkou na mladé muže, kteří se zbraní v ruce vystupují z moře, film začíná, ale jeho závěr – autentické dokumentární záběry na mrtvá těla – odhaluje skutečný rozměr tohoto nevinne snového výjevu. Ukazuje, že viníkem není jen ten, kdo mačká spoušť, ale i ten, kdo přihlíží, tak jako masakrům Palestinců přihlížela izraelská armáda. A že zraněnými jsou i ti, co přežili a vzpomínají. Nebo se pokusili zapomenout.

Autor je kritik, dramaturg a redaktor nakladatelství Labyrint.

Válka jako halucinace

Málokdy se stane, že si téma snímku vynutí svou formu. Valčík s Bašírem je plný válečných výjevů a současně je animovaný. Dokládá snad, že obrazy nás mohou podnítit víc než reportážní fotografie?

KAMILA BOHÁČKOVÁ

Valčík s Bašírem je animovaný dokument. A to je takřka paradox – jako byste namísto reportážní fotografie nakreslili obraz. Zatímco podstatou dokumentu je zachytit to skutečné, fotografickou realitu, animace je světem fantazie a to skutečné filtruje anebo ani na skutečnosti postavena není. Jedinečnost Folmanova filmu spočívá právě v této kombinaci, jež byla, slovy autora, původně nutností: pro své vzpomínky na invazi do Libanonu neměl vizuální ekvivalent, žádný natočený materiál; jeho tehdejší spolubojovníci navíc nechtěli být točeni na kameru. Původní omezení však dalo vzniknout specifickému útvaru, v němž právě animace dodává válečným vzpomínkám dojem halucinace a nesmyslnosti – není hrdinů, jen oběti. Ožívá noční můra, kterou s napětím odkrýváme spolu s hlavním hrdinou, Folmanovým alter egem. Válka zde není zachycena jako přítomný příběh, ale jako nedokonaná,

vytěsněná vzpomínka. Právě zasutost paměti, to nespolehlivé, závislé na našich pocitech a stavech, vytváří z *Valčíku s Bašírem* vysoce subjektivní i stylizovanou podívanou. Z války zanechává výjevy, které paměť pokryla vrstvou symboliky i vlastního domýšlení, vyplňování bílých míst.

Temný obraz Persepole

„Válka je tak surreálný zážitek a paměť je tak nepředvídatelná a nespolehlivá,“ prohlásil dokumentarista Folman o pohnutkách vytvořit svou první animaci. Formálně je *Valčík s Bašírem* rozkročen mezi dvěma styly – *Persepole* (2007) Marjane Satrapiové a Vincenta Perronauda a *Temného obrazu* (A Scanner Darkly, 2006) Richarda Linklatera. Zatímco první má s *Bašírem* shodný komiksový základ i přiznanou autobiografičnost na politickém pozadí a konec konců i geografickou blízkost (v *Persepoli* vzpomíná Satrapiová na dětství a dospívání v Íránu), *Temný obraz* na motivy sci-fi románu Philipa K. Dicka je halucinační cestou do paranoie lidí závislých na látce D, kteří jsou sledováni a sledují se navzájem. Aby Linklater sugeroval pocit, že se události v jeho filmu postavám reálně dějí, ale zároveň místy nejasně přecházejí do paranoidních vizí, použil techniku rotoskopu, v níž natočený videozáznam překopíroval v počítači do animované podoby. Podobně působí z formálního hlediska i *Valčík s Bašírem*,

kde jsou reálné a dosti brutální válečné výjevy zmírněny a nadsazeny díky ostře barevné a lehce zpomalené animaci: postavy se pohybují trhaně, jakoby ve snu. *Valčík s Bašírem* sice působí jako Linklaterův rotoskop, vznikl však pracnější kombinací jednoduché flashové animace s klasickou ruční kresbou (zejména v pohybu nohou) a 3D animací. Vyprávění válečných veteránů se sice reálně nahrávalo na video, ale na základě sestříhaného zvuku byl vytvořen detailní storyboard s 2300 ilustracemi, díky nimž tým animátorů pod vedením Yoniho Goodmana pomocí kombinovaných technik celý film nakreslil. Zatímco v *Persepoli* sloužila animace jako humorné prizma osobních vzpomínek, *Valčík s Bašírem* i *Temný obraz* ji využívají k posunu vyprávěné reality do jiné, surreálné roviny. A tak se ve *Valčíku* brutální výjevy prolínají s obrazy umírajícího koně, na jehož oku se usadily mouchy; se snovou pasáží, v níž je hrdina z vybuchuvší lodi zachráněn obří nahou ženou, nebo se střelejícím vojákem, jehož palba připomíná hypnotický tanec, obtisknutý do názvu snímku. Folmanovo rafinované dílo je navíc teprve druhým celovečerním animovaným izraelským filmem v dějinách.

Otupělí hrůzou, fascinování snem?

Význam zvolené animované formy si jako diváci patrně nejvíc uvědomíme v závěrečných několika minutách, v nichž Folman zařadil

archivní záběry masakru v Sabře a Šatíle. Výjevy jsou najednou příliš skutečné a surové – unesli bychom takový celý film? Reálné záběry poutají pozornost k zachycené přítomnosti, zatímco animace dovoľovala téma současně zobrazit i interpretovat. Nejedná se pak „jen“ o připomenutí hrůzného masakru, ale i o to, co pro nás válečné vzpomínky znamenají, co zbývá z událostí, jež minuly. Paměť osobní se pro Izraelce stává i pamětí kolektivní. Na reportážní záběry válečných masakrů jsme si už bohužel příliš zvykli z televizních zpráv. Folmanova reflexe však ještě dokáže neokoukaně provokovat.

Valčík s Bašírem (Vals Im Bashir). Izrael, Německo, Francie 2008, 90 minut.

Scénář, režie Ari Folman, hudba Max Richter, art director David Polonsky, vedoucí animačního týmu Yoni Goodman. Hlasy Ron Ben-Yishai, Ronny Dayag, Ari Folman ad. Premiéra v ČR 22. 1. 2009.

Kowolowského fata morgana

František Kowolowski: Bez názvu, 2008

Flexibilní výraz, mobilní forma, variabil... Prostředky k tomu, jak se vyvarovat závazných programových utopií moderny a jak se jich ale také zcela nezříct.

MARTIN MIKOLÁŠEK

Jednou z charakteristických strategií vizuálního umění posledních let je pojetí uměleckého díla jako výsledku kumulativního budování skladů realit a konceptů. Tato nainstalovaná zauzlení předmětů a jejich konstelací jsou přitom často vnímána jen jako provizorní depozity neustále připravené k rozebrání, přesunu na jiné místo a poskládání v nových souvislostech a korelacích. Jejich uchopení se pak zdá být v podstatě protimluvem. V tomto smyslu je možné vnímat i tvorbu Františka Kowolowského (nar. 1967). I on proplová volně žánry, technikami a zobrazovacími strategiemi.

Jak vystavujeme obrazy a vzpomínáme

Výstavou *Mirage* v Galerii Sokolská 26 autor částečně navazuje na své jiné – nedávné – ostravské vystoupení (*Lokální entropie*, Galerie Jáma 10). Jeho vystavené obrazy lze vnímat jako pokus o novou definici expresivně podaného abstraktního gesta. Autor však nezůstává věrný pouze této základní tematické rovině. Zároveň s ní prozkoumává další konvenční danosti spjaté s tradičním prezentováním „obrazů“. Zajímá se o klasický instalační úzus a narušuje jeho strukturu. S plátny zachází až asamblážovitým způsobem. Vrství je, kumuluje, shrnuje do „navážek“ opřených o zdi galerie. Prozkoumává i nutný doprovod obrazů – popisky, často manipulativní: vysvětlující a zároveň omezující. František Kowolowski je proměňuje na potměšilé obrazové formáty pojednané volným, těžko čitelným písemným záznamem (*Sleep, Spleen*) a podepírá je (fixuje) ještě dřevěnými latěmi. Doprovod a doplněk se tu najednou stává součástí samotného díla.

Vedle obrazů a jejich skrumáží doplňuje výstavu dřevěný objekt a několik fotografií. Námětově se vztahují k jedné z architekto-

nických ikon meziválečné avantgardy – Tatlinově *Věži III. internacionály* (1919–1920). Její hmotové řešení připomněl Kowolowski už na výstavě v Galerii Jáma 10. Zde se k ní vrací v prostorově upravené a zmenšené podobě. V náznaku siluety je pak možné ji vysledovat i na několika „kresbách“ na velkoformátových papírech.

Tematizování klasických avantgardních konceptů jako další „vyprávěcí“ roviny je patrné i na jiných vystavených fotografiích. Na jedné z nich je za pomoci skrumážovitě nainstalovaných dřevěných ploch rozkládajících hlavu dívky do protínajících se faset připomínáno racionálně kubistické zacházení s multiplikovaně organizovanými plochami v prostoru.

Hledání cesty

Mirage znamená francouzsky přelud, fatu morganu. Proměnlivě neuchopitelné je ovšem i Kowolowského účinkování na české výtvarné scéně. Jako by svou vlastní činností a proměnou „identit“ v rámci výtvarného provozu (umělec, kurátor, učitel) ilustroval onu výše zmíněnou tendenci k redefinování nebo nestálému přeskládávání již jednou složených realit či životaběhů. Ne nadarmo ve svém úvodním textu k výstavě mluví (ve shodě s Nicolasem Bourriaudem) o tom, že současný umělec je nomád, a že jednou z jeho neuskutečněných utopií je touha po vyprázdnění.

Kowolowského *Mirage* tak můžeme číst jako návrh na další alternativu příběhu avantgardního utopismu a univerzalizmu v situaci současné atomizace významů. Stejně tak je možné ji vnímat jako obsedantní snahu uniknout zařazení a uzavření v jedné z manipulativně diskursivních uměleckých realit.

Autor je kurátor výstav.

František Kowolowski: *Mirage*. Výstavní síň Sokolská 26, Ostrava, 8. 1. – 13. 2. 2009.

Svědectví roku 1968

Ke 40. výročí okupačního nájezdu vojsk Varšavské smlouvy do Československa vznikly v obou metropolích někdejší federace různé bilanční publikace.

JOSEF MOUCHA

Bratislava našla v srpnu 1968 výjimečného reportéra v Ladislavu Bielikovi (1939–1984). Jeho světově známá fotografie posloužila nakladatelství Slovart coby obálka alba *August 1968*. Snímek se poprvé objevil 22. srpna 1968 na titulní straně zvláštního vydání deníku *Sme-na*, v němž byl Bielik zaměstnán. Televizní

mu redaktorovi Peteru Bielikovi se podařilo otcova autorská práva prosadit v zahraničí teprve soudně. Náhrada za desítky let trvající anonymní publikace činila asi desetinu vynaložených nákladů. Nejvíce si ovšem cenil satisfakce.

Nelze se ubránit dojmu, že kdyby Josef Koudelka (nar. 1938), jemuž k výstavě *Invaze 68* vyšla stejnojmenná monografie (vyhlášená v Bratislavě Středoevropským domem za nejlepší fotografickou knihu ze střední a východní Evropy) neodešel do exilu, čekal by jej osud podobný Bielikovu. Ne-li horší. Byl-li Bielik proskribován, Koudelka by nejspíš neušel vězení. Předal přece negativy agentuře Magnum Photos, aby jeho svědectví celosvětově šířila.

Dokument v součtu

Srovnání obou knih předznamenalí fotografové svým nasazením. Bielik exponoval 187krát a všechny snímky mu editor Pavel Meluš reprodukoval. Komentářem je doprovodil Eugen Gindl. Při jejich vystavení pod širým nebem podunajské Bratislavy se jednalo o pás dlouhý 92 metrů, zvětšující pětičl. kinofilmů políčko po políčku.

Josef Koudelka vybíral s grafikem Alešem Najbrtem 249 reprodukcí z tisíců záběrů. Nevázali je přísně chronologicky. Stránky řadili na způsob filmového vyprávění, spojujícího třeba velícího důstojníka z podhledu chodců s širší scenerií z nadhledu dobyvatelského transportéru. Koudelka při opakovaném ztékání vojenské techniky pochopitelně riskoval život. Jeho neokázalost podtrhují dobové informativní texty namísto oslavného eseje.

Rád bych zdůraznil zdánlivě okrajovou věc: Koudelka během oněch deseti srpnových dnů pravidelně fotografoval improvizované (tedy rukodělné a unikátní) plakáty, které okupanti Pražanům přes noc strhávali. Jako dokumentarista z vlastní vůle si byl nezastupitelnosti užitého média vědom silněji než desítky profesionálních reportérů. Nikdo jiný události neuchoval s takovým smyslem pro vizualitu. Nicméně žádný český, moravský ani slovenský fotograf nebyl v nejširším pozorovatelem v neprůstřelné vestě s nápisem

„press“. Každý se stal volky nevolky účastníkem událostí, od nichž nemohl mít odstup. Proto se i klišovitě neosobní zpravodajství Československé tiskové kanceláře proměnilo během roku 1968 v zaujaté.

Autor je fotograf a publicista.

Josef Koudelka: *Invaze 68*. Torst, Praha 2008, 296 stran.
Ladislav Bielik: *August 1968*. Slovart, Bratislava 2008, 72 stran.

Hlavné interpunkčné znamienko

Slovenský obraz a antiobraz v Prahe

Na sklonku minulého roku při příležitosti 90. výročí založení ČSR se v Praze otevřely dvě velké přehlídky slovenského umění. Jednou z nich je Slovenský obraz a antiobraz.

ZUZANA BIĽOVÁ

Od veľkej výstavy *Slovenské výtvarné umenie 1965–1970*, ktorá sa konala vo Valdštejskej jazdiarni a v Paláci Kinských v Prahe v roku 1970, ubehlo neuveriteľných 38 rokov. Bola to posledná veľká výstava reflektujúca „súčasnú“ slovenské umenie v Čechách, odvtedy sa usporiadalo zopár drobných výstav slovenských umelcov, ktoré ale nemohli podať celkový uspokojivý pohľad na vývoj umenia na Slovensku. Príležitosťou k vytvoreniu reprezentatívnej výstavy boli pražské oslavy 90. výročia založenia ČSR.

Otáznik, akcia, hlas

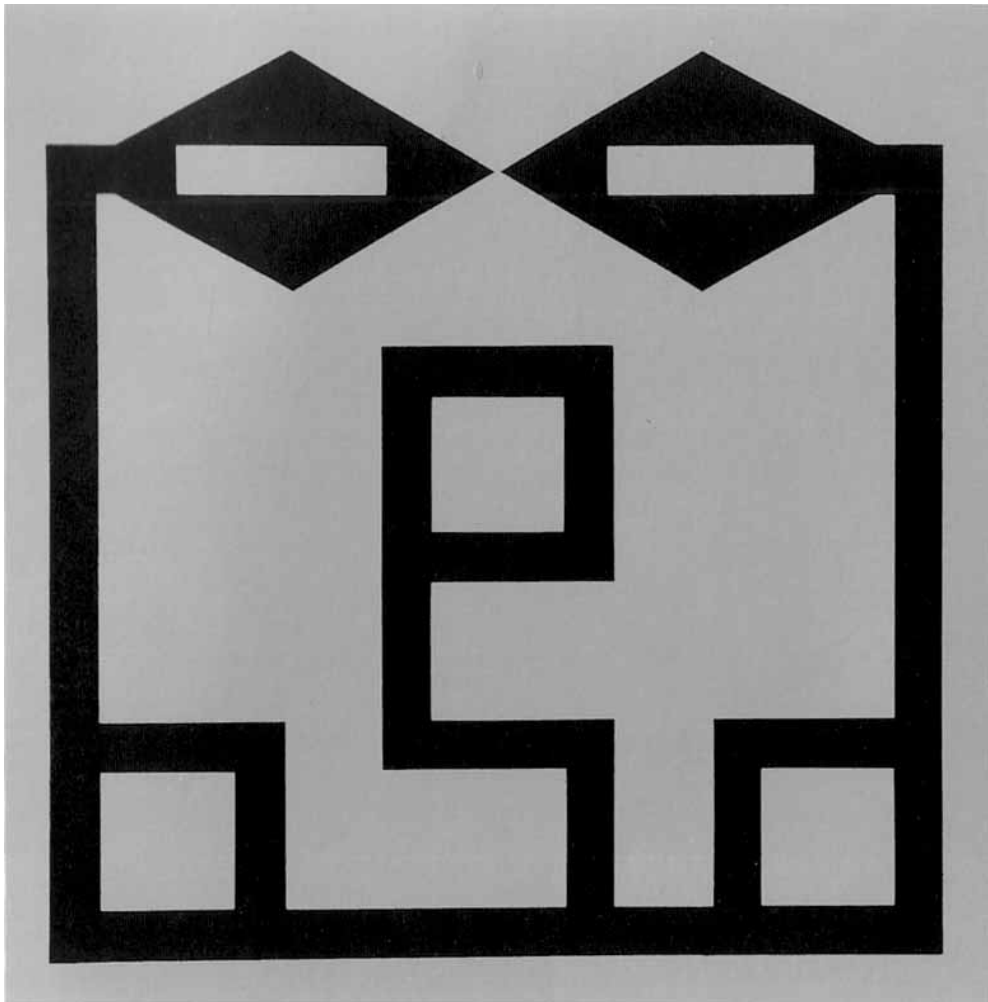
Výstava dostala názov *Slovenský obraz (antiobraz)*, podľa série diel konceptuálneho umelca Júliusa Kollera, ktoré začali vznikať v roku 1968. Výrazovými prostriedkami tejto série sa stali interpunkčné znamienka;

Slovenskosť a z mesta von

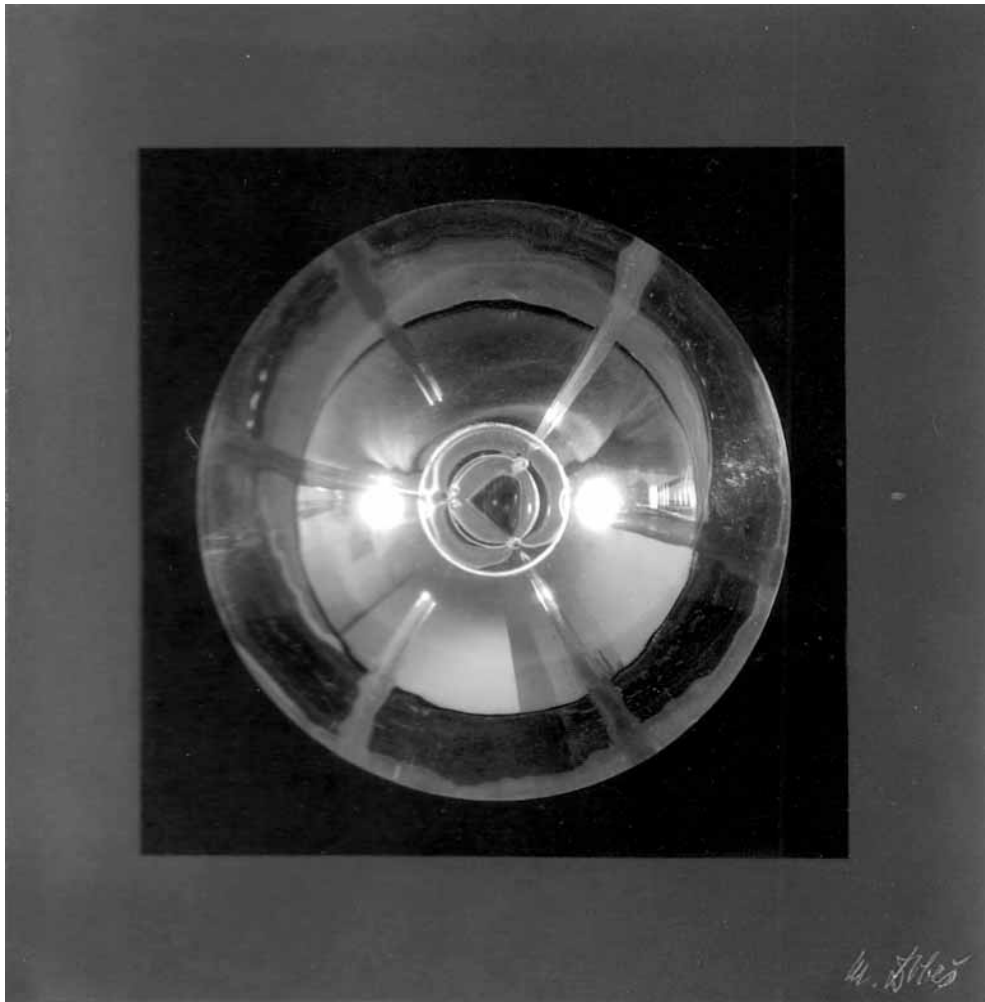
Po *prológu* výstavy, ktorý tvoria diela Jozefa Jankoviča reflektujúce rok 1968, hraničný bod spoločných moderných dejín, nasleduje sekcia *Vojna a civilizácia*. Tá predstavuje časový úsek obidvoch svetových vojen a ich reflexiu v slovenskom umení. Od prvého momentu je tu nápadné spojenie fotografie a obrazov. Podľa slov Kataríny Bajcurovej má zakomponovanie umeleckej fotografie medzi obrazy vyvolávať pocit dôveryhodnosti. Popri strašnej téme, ako je vojna, zobrazení zdrvených ľudí a smrti zachytáva tato sekcia aj civilizmus, kedy sa na Slovensku začali pomaly objavovať výdobytky moderného sveta, napríklad automobil, vodná priehrada; veľkomesťo a jeho budovy. Nechýba ani plastika plná duchovného páťosu. Sekcia *Slovenský mýtus* odkazuje na výstavu, ktorá sa konala v Sloven-

von zo sídliska, smerom do nepoškvrnenej prírody. Obsahuje nielen návrh na novú ekologickú krajinu, ale aj rôzne podoby ničeného a ohrozeného živého tvorstva zhmotnené v odvážnej inštalácii.

Kozmológiu, ktorá až neuveriteľným spôsobom fascinovala slovenských umelcov, vytvárajúcich si svoj vlastný vesmír, rozoberá časť s názvom *Poézia o kozme*. Nechýbajú čierne diery, svetelné objekty a UFO. Vystavené diela vykresľujú túto nevšednú tému, ako ju vnímali slovenskí umelci. Na ne nadväzujú *Iné svety*, kde je kozmická inšpirácia iba nepriama, podstatnejšia je tu schopnosť autorov rôznych generácií predstaviť spôsob, akým sami prenikajú do dimenzií, ležiacich mimo zmyslami vnímaný časopriestor. Posledná sekcia výstavy *Globálna dedina* tvorí akýsi epilóg; reprezentuje veľmi stručne a malou vzorkou súčasné

Mária Balážová: Snakes Geometry 39 – Patrons, 2002

Milan Dobeš: Optical Relief, 1980–2007

hlavné miesto medzi nimi zaujal otáznik, ktorý symbolizuje otázky: Aké bolo slovenské umenie? V čom bolo špecifické? Ako videlo svet, ktorý ho obklopoval, a hlavne akým spôsobom naň reagovalo? Koncept výstavy, ktorá sa snaží na tieto otázky odpovedať, vytvorila súčasná riaditeľka Slovenskej národnej galérie Katarína Bajcurová spolu s Aurelom Hrabušickým a Katarínou Müllerovou.

Výstava verejnosti objasňuje premeny slovenského umenia za posledných sto rokov. Kurátori sa nesnažili predstaviť „dejiny umenia“, expozíciu rozdelili do siedmich celkov, do ktorých začleňovali sociosenzitívne diela – prostredníctvom nich autori prejavovali istú citlivosť k realite, v ktorej žili. Hoci mnohí vystavení umelci študovali v Prahe, výstava potvrdzuje odlišnosť slovenského umeleckého prejavu od českej scény a vyzdvihuje, čo sa nikde inde neprejavilo tak výrazne, ako napríklad kozmológiu či ekológiu. Sedem sekcií síce nasleduje najprv chronologicky za sebou, potom sa však skôr sústreďa na skúmanie rôznych problémových tém tých čias. Završené sú epilógom o najsúčasnjšom umení. V jednom veľkom priestore sa spájajú rozmanité diela mnohých autorov a pritom sa nevytvára chaos.

skej národnej galérii pred dvoma rokmi a následne bola v menšej miere inštalovaná v Brne. Venuje sa hlavne „slovenskosti“ či „slovenskému výrazu“, bola to totiž osudová téma slovenského umenia, ktorej dejiny sa začali odvíjať v prvých desaťročiach 20. storočia a presiahli hlboko do šesťdesiatych rokov. Klasické slovenské námety ako ženy v krojoch, pltníci a krajina sú zobrazované svojráznym spôsobom. Na potvrdenie „pravosti“ folklóru tu znovu poslúžila umelecká fotografia. Úplný obraz dotvárajú sochy z klasického materiálu, ako je drevo.

Oddiel *Socialistický Anti-Obraz* ponúka diela, ktoré reagovali na oficiálny smer v rovine kritiky. Radikálne sa prehodnotili funkcie obrazu, nastala konceptualizácia diela, umelci sa vedome zbavujú čara maliarskej hmoty. Atmosféru osláv v socializme, historické udalosti roku 1968 i nezávislú kultúru opäť dokumentujú čiernobiele i farebné fotografie. Výstava sa v tomto bode rozdeľuje na dva prúdy: na jednej strane dobieha ešte *Anti-Obraz* a na druhej je už inštalovaná tematická sekcia *Z mesta von*, ktorá rozoberá ekologické a globálne problémy. Názov dostala podľa rovnomeného diela Rudolfa Sikoru, na ktorom je červený prášok vysypaný do snehu v tvare šípky ukazujúcej smer

dejiny slovenského umenia. Názov, prevzatý od Marshalla McLuhana, charakterizuje dnešný svet spojený prostredníctvom internetu a iných médií. *Slovenský obraz (antiobraz)* patrí v Prahe k podareným výstavám, z hľadiska kvalitných prác, originálneho konceptu i odborného spracovania. Návštevníka ohromí rôznorodostou, spojením maľby, grafiky, fotografie, sochy a inštalácie. Za každým rohom, a nie je ich málo, čaká prekvapenie.

Autorka studuje dejiny umění na FF UK.

Slovenský obraz (antiobraz). Kurátori Katarína

Bajcurová, Aurel Hrabušický a Katarína Müllerová.

Jízdárna Pražského hradu, 28. 10. 2008 – 1. 3. 2009.

Andy Warhol Motion Pictures

29. 1. – 5. 4. 2009
Galerie Rudolfinum

Alšovo nábřeží 12, Praha 1
www.galerierudolfinum.cz

Experimentální filmy ze 60. let

This exhibition was organized by The Museum of Modern Art, New York, in cooperation with the Andy Warhol Museum, Pittsburgh. It takes place under the auspices of The International Council of The Museum of Modern Art.

Realizátor / Realizer: UniCredit Bank Partner: Galerie Rudolfinum Sponzor: Kultura Praha Mediální partner / Media partner: A2

TANYA TAGAQ /Kanada/

Hlas vypůjčený z vesmíru

18. 2. – Palác Akropolis – 20,00

Support Ridina Ahmedová

Nejznámější současná inuitská umělkyně pochází ze země Nunavut (naš domov) v Kanadě. Se svým originálním a futuristickým pojetím hrdelního zpěvu za doprovodu elektroniky a cello se stala největším překvapením loňského festivalu Respect a Colors of Ostrava. Spolupracovala mj. s **Bjork** (album a turné Medulla), **Kronos Quartetem**, **Sainkho Namtchylak** a skotskými **Shooglenifty**. Do Čech se vrací představit aktuální album BLOOD, na kterém hostuje **Mike Patton** a kanadský rapper **Buck 65**.

Tanya Tagaq předvádí zcela nový druh vokální magie, její hlas proniká na samou dřeň lidských emocí. Pochází z etnika kanadských Inuitů-Eskymáků a navazuje na zpěvy, jimiž si kdysi ženy krátily dlouhé polární noci. Inuitský hrdelní zpěv, který měl původně roli společenské hry, zní uším Evropana jako milostné výkřiky. Tanya Tagaq z této velmi dramatické techniky vytváří abstraktní a emocionálně silné kompozice na hranici performance artu. Její písně beze slov mají razanci šamanských rituálů i halucinogenních výletů. Tentokrát přijíždí v tříčlenné sestavě za doprovodu elektroniky a bicích.

Ridina Ahmedová má po otci súdánský původ, po matce napůl český a napůl rusko-židovský. Několik let vystupovala s jazzovým triem, spolupracovala s **Tomášem Dvořákem/Floexem** na CD Pocustone (2001) a poté na živé podobě projektu Floex. Je autorkou a spoluautorkou hudby k několika divadelním představením. V roce 2003 měl premiéru její sólový projekt Hlasokraj, kombinující projekci a živý koncert, za který získala ocenění Next wave v kategorii Objev roku. V květnu 2006 vyšlo její sólové CD Hlasem.

Více na www.respectmusic.cz

RACHOT

Předprodej: Ticketpro, Palác Akropolis **www.respectmusic.cz**

PŘIPRAVUJEME:

Respect Plus 09

25. 2. TONY ALLEN AFROBEAT ORCHESTRA

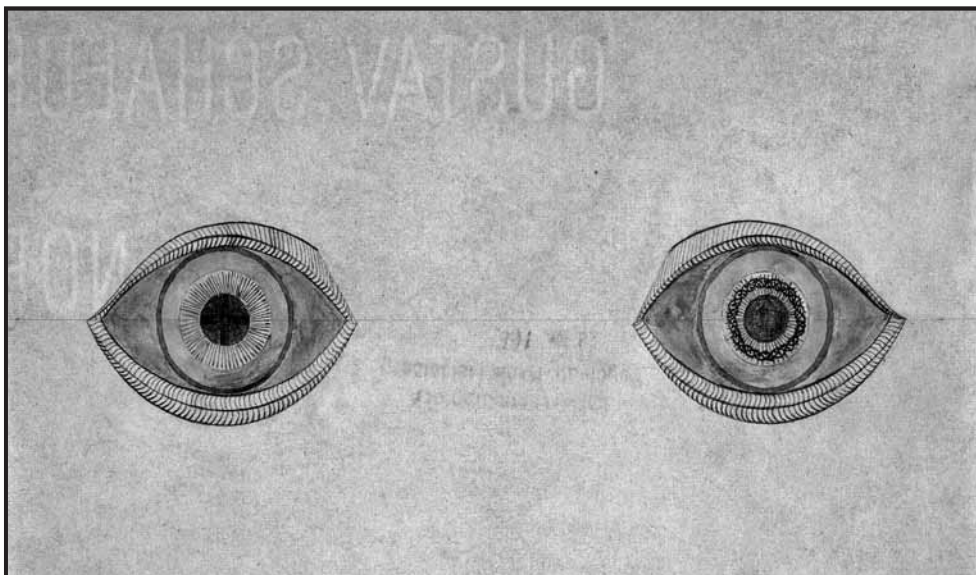
26. 3. JONIANET – Albánské polyfonie

23. 4. FANFARE CIOCARLIA

Other Music

20. 4. DEFUNKT

22. 4. CLOSER TO CURTIS

August Natterer | Mé oči v okamžiku zjevení | 1911/1913

ABCD a Galerie hlavního města Prahy prezentují v Domě U Kamenného zvonu na Staroměstském náměstí 13 v Praze výstavu

PRINZHORNOVA SBÍRKA

art brut z legendární kolekce německého psychiatra

www.prinzhorn.uni-hd.de

www.artbrut.cz

www.ghmp.cz

otevřeno od 5. února do 3. května 2009, denně kromě pondělí od 10 do 20 hodin

REVUE 23-24
LABYRINT
ČASOPIS PRO KULTURU 150 CZK / 10 EUR

nový Labyrint

280 stran na téma archeologie

ARCHEOLOGIE

Jennifer Allora & Guillermo Calzadilla • Zbyněk Baladrán • Walter Benjamin Radka Denemarková • Hal Foster • Michel Foucault • Carlos Fuentes • Peter Greenaway • Lajos Grendel • Michel Houellebecq • Eva Kofátková • Elena Lappin • Jonathan Littell • Goshka Macuga • André Malraux • Harry Mulisch Haruki Murakami • Vladimir Nabokov • Orhan Pamuk • Pavol Rankov • Mathias Poledna • Florian Purnhösl • Saša Stanišić • Olga Tokarczuk • Zdeněk Vašíček

Nové vydání kulturní revue Labyrint – Současná světová literatura a výtvarné umění – Velký formát a barevné přílohy – K dostání u knihkupců a v galeriích – obj. tel. 224 922 422 – e-mail: labyrint@wo.cz
Se slevou na www.labyrint.net/labshop – Kompletní obsah najdete na:

www.labyrint.net

METROSTAV

Mlčenlivá v holešovickém Cross Clubu

Inscenaci Mlčenlivá, jež přenáší na jeviště drastické téma týraných a sexuálně zneužívaných dětí, připravila skupina absolventů pražských uměleckých škol a hraje ji v opravdu malém prostoru hudebního klubu.

MARTINA ČERNÁ

Na minulou inscenaci *Bouře* se do Cross Clubu dostalo vždy přesně deset diváků, na nový projekt *Mlčenlivá* přibližně třicet. Malý počet prodaných vstupenek tu ovšem nemá podporovat tezi o tom, že divadlo patří do starého železa. Naopak, ono si nachází nová místa k životu, například i v progresivních nebo popkulturních centrech, jakými jsou hudební kluby. „Divadlo (až) na půdu“ obsadilo své jedno patro v holešovickém Cross Clubu (A2 č. 41/2008). Působivá zákoutí pod dřevěnými krovky zašlého činžovního domu objevila scénografka TOY_BOX pro svůj projekt *Bouře* (viz A2 č. 27/2008) a ve své originální práci s prostorem zde pokračuje i v inscenaci *Mlčenlivá*.

Dílo týmu složeného z okruhu absolventů a posluchačů divadelní a hudební fakulty pražské Akademie múzických umění vzniklo na motivy autobiografického příběhu americké spisovatelky Torey L. Haydenové *Divná Jadie* (česky Mladá fronta 1994 v překladu Aleny Čechové), v anotaci představení je dále zmíněna inspirace kuřimskou kauzou a audiovizuální postupy. Skutečný příběh zneužívaného děvčátka z amerického venkova se v některých rysech, jako je podivná rodinná sekta, podezření na sexuální pozadí případu a mlčení aktérů, opravdu shoduje s proslulým případem z nedávné české skutečnosti. Mnohem výmluvnější než slova o záměrech inscenátorů je však hlavní symbol inscenace: kresba dívky se zašitou pusou.

Horor rodinného života

Podtitul inscenace, jenž zní *Noční můra*, není v pojetí dramaturga Jana Tošovského a režisérky Lucie Málkové honem za senzací, ale odhalováním faktu, že pro nemalé procento dětí nepatří horory k filmové či počítačové fikci, nýbrž jsou realitou jejich rodinného prostředí. Solidnost nakládání s citlivou problematikou je zřejmá už v autorské přípravě: její součástí byly konzultace s odborníky z oboru psychiatrie a vedlejším produktem skromná výstava kreseb dětí z oddělení

dětské psychiatrie Fakultní nemocnice v Motole, lemující schodiště na divadelní půdu. Především je však zapracována do hlavního nervu inscenace, do herectví. Zdenka Josefi, Petr Vančura a Jakub Albrecht ve výjevech z vyučování ve zvláštní škole sugestivně vykreslují trojici dětí trpících různými druhy neuróz. Hororovou atmosféru vyvolává především postava Olenky. Ta nejenže nemluví, ale chodí s ohnutými zády, takže ji v úvodních scénách nevidíme do obličeje. Nebezpečí parodie televizních reportů, které by bezesporu analyzovaly Olenčinu rodinu a techniky, díky nimž dívku „rozmluví“ její učitelka, se autoři úspěšně vyhnuli. Pouze je naznačují a soustřeďují se především na divadelní zobrazení Olenčina světa. Což je podivná směsice strachu, dětské naivity a zážitků, jež ve svém věku není schopná zpracovat. A právě zde přichází ke slovu scénografie a audiovizuální složka inscenace.

TOY_BOX rozbíjí hrací prostor na složitý labyrint, v němž se Olenčino pošramocené nitro zvláště mísí s venkovním světem. Titěrný prostor jeviště tvoří vlastně stupínek školní třídy a diváci sedí ve školních lavicích nejen pomyslně, ale jsou přímo vtahováni do hry i prostřednictvím filmového obrazu promítaného na tabuli. Až voyeuristický zážitek nabízejí scény orgií provozovaných společenstvím kolem Olenčiných rodičů, které se odehrávají ve vedlejším prostoru, odděleném od hlediště a jeviště tenkou stěnou. Nahlížíme sem jako klíčovou dírkou okem kamery, přičemž zvuková stopa je zatraceně reálná. Znepokojující intimitu přímého přenosu z nemocné duše osmileté holčičky dotváří zvuk tikání hodin, kovové ruchy, vzdálený orchestrion a zdeformovaný křik. Autoři rozvíjejí inovativní postupy v propojování herecké akce s projekční technikou, což skýtá mimořádné divadelní zážitky; například když Olenka kreslí

obrázek, který se v obrácených barvách objevuje i na plátně. Inscenátoři si zde pohrávají s „pozitivní“ černobílou předlohou a jejím „negativním“ obrazem, jimiž narušují stereotypy představ o dětství, čistém a šťastném. Narušenost je také pointou celého představení. Olenka se sice dočká adekvátní pomoci, ale divák odchází s posledním obrazem: neuvěřitelně dlouhým seznamem případů zneužívání dětí v Česku v období 1997 až 2007.

Mlčenlivá určitě není dobrým základem pro povedený večírek ve spodních patrech Cross Clubu. Je ale slibnou cestou nového divadla nové generace, která nezatuhla u televizních obrazovek a jiné komerční „kultury“.

Autorka je teatroložka a překladatelka.

Cross Club Praha – Mlčenlivá. Dramaturgie Jan Tošovský, režie Lucie Málková, scénografie TOY_BOX, kostýmy Iva Němcová, projekce Aeldryn, hudba Myko. Premiéra 25. 11. 2008. Psáno z reprízy 17. 1. 2009.

Horor není filmová fikce, ale realita rodinného života. Jana Pidmanová v Mlčenlivé v Cross Clubu. Foto Patrik Borecký

Mikve – příspěvek k feministickému divadlu

Stavovské divadlo nabízí ukázkou současného izraelského dramatu. Hra Mikve Hadar Galronové sleduje příběhy žen z ortodoxní židovské komunity, její téma je však širší: domácí násilí a osobní svoboda.

OLGA VLČKOVÁ

Dramaturgie Stavovského divadla se snaží přinášet na jeviště závažná aktuální témata. Uvedení izraelské hry *Mikve* tuto ambici potvrzuje: domácí násilí stále postihuje ženy všech společenských vrstev a kultur. Dramatička Hadar Galronová se zaměřila na sobě blízkou komunitu ortodoxních Židů jako na zřejmý příklad společnosti lpící na tradici, ustavované od středověku do konce 19. století. Ženám jsou v tomto náboženském světě striktně vymezené role manželky a matky, jež zároveň zůstávají jednou z mála možností seberealizace.

Za zavřenými dveřmi

V inscenaci režiséra Michala Dočekala se v mikve, lázních k duchovní očistě žen po menstruaci, porodu nebo před svatbou, setkává osm žen. Všechny se snaží kontrolovat svůj veřejný obraz důstojně a poslušně manželky, nevěsty či matky natolik, že působí až nepřírozně, expresivně, komicky. Ustrašená Šošana (Iva Janžurová), slepičkovsky oddaná Eti (Jana Boušková) a sebejistá milostpanička Hindi (Taťjana Medvecká) společně pomlouvají ještě rebelující mladou nevěstu Tehilu (Magdaléna Borová), odmítající fyzický kontakt s manželem, a výstřední zpěvačku Miky (Antonie Talaková), která se rituálu účastní jen z toho důvodu, že jinak by ji její věřící manžel nechtěl. Nelíbí se jim nová rázná lázeňská šíra (Petra Špalková v alternaci s Vandou Hybnerovou), jež k návštěvnicím mikve přistupuje s porozuměním, ale i s ostrou kritikou. Tehíla se „ještě nikdy necítila tak nečistá“ jako po vynuceném intimním vztahu s mužem, přesto se proměňuje v poslušnou

oběť. Trpící Chedva (Eva Salzmannová) jako žena významného člena židovské obce stále zatajuje, co se děje za zdmi domova. Ženy obecně si problém domácího násilí nechtějí přiznat, stydí se za své ponižování a závazkům k rodinnému (materiálnímu) zázemí a strachu z opovržení společnosti raději obětují vlastní důstojnost. Pro ortodoxní Židovky je navíc rozvod velký problém: zákony jej sice povolují, poslední slovo však má manžel.

Odložte paruku

Inscenace vedle apelu na lidskou netečnost zároveň klade otázky, kde se stírá hranice mezi soukromým a veřejným. Jako jedna z prvních si pravdu o svém manželství připustí Chedva. Odloží černou paruku a černé brýle a odhalí démonické rudé vlasy a – podlitiny. Když si i ostatní ženy přiznají vlastní podřízenost a utlačování, dochází k silnému dramatickému momentu. Vzeprou se bezpráví a odmítnou vydat Chedvu tyranskému manželovi. To lze vnímat jako výrazný

politický akt, jako boj za vlastní emancipaci v rámci náboženské komunity, která ženám upírá základní práva. Tehíla raději, než by se nechala znásilňovat od nechtěného manžela, spáchá sebevraždu.

Inscenátoři v ateistickém Česku v podstatě exotickou hrou *Mikve* riskují. Izraelské drama je zde navíc prakticky neznámé, přestože se tu již etablovala silná generace hebraistů. Sympatický dramaturgický krok je ale dalším významným příspěvkem k feministickému divadlu. Vedle *Prvotřídních žen* Caryl Churchillové, uvedených například činohrou Národního divadla v roce 2004, se *Mikve* řadí mezi inscenace o ženské odvaze, solidaritě a touze měnit zaostalý a nefungující řád věcí.

Autorka je teatroložka.

Národní divadlo Praha – Mikve. Text Hadar Galronová, překlad Ester Žantovská, režie Michal Dočekal, scéna Jan Dušek, kostýmy Zuzana Bambušek Krejzková, dramaturgie Daria Ullrichová. Premiéra 4. 12. 2008 v ND Praha na scéně Stavovského divadla.

Antony and The Johnsons

Třetí album newyorské androgynní superstar

Antony and The Johnsons se ze záměrně lehce kýčovitě kabaretní kuriozity stali světovými hvězdami tak trochu jiného popu.

PETR FERENC

Antony Hegarty je na první pohled opravdu podivuhodná hvězda. Na druhý už si ho můžeme zařadit do série excentrických pophvězd, přístupujících k sexu z menšinových stran barikád. Zavalitý newyorský androgyn za pianem se nechává doprovázet skupinou The Johnsons, v jejíž sestavě bylo v různých obdobích možné nalézt harfu či smyčcové kvarteto. Vypjatý hlas, který je buď vždy nahalen stejným efektem, nebo tak Antony prostě zpívá, se nachází někde napůl cesty mezi mužským a ženským – možná právě takhle zněli zpívající kastráti v čele s legendárním Farinellim (jehož hlas byl pro stejnojmenný filmový trhák studiově vyroben z hlasů obou pohlaví). Překvapí vás pak, že do klavíru tluče jako Elton John a svůj hlas dramaticky žene ke klenutým obloukům zpěvových linek, připomínajících nejen prvně jmenovaného, ale i Freddieho Mercuryho, když pěl epické balady? V přímých, bezelstných textech Antony zpívá o tom, že dneska je kluk, ale až vyroste, bude ženou, nebo se obrací na jednoho ze svých guruů, transvestitu Divine, který/á se kromě krátké pěvecké kariéry proslavil/a hlavně vítězstvím v pomyslné soutěži o „nejnechutnější filmovou scénu všech dob“ v díle Johna Waterse *Pink Flamingos*. Kdo nevíte, oč jde, googlujte – popis scény se mi jaksi nehodí do snahy postihnout Antonyho andělský styl. Stejně jako Genesis P-Orridge, prsatý leader Psychic TV, i Antony na svých koncertech hraje nejjemnější velvetovskou

baladu *Candy Says*, věnovanou slavnému transvestitovi z warholovské suity Candy Darling. „Candy říká: nenávidím své tělo a vše, čeho si na tomto světě žádá...“

V rigidní Kalifornii Hegarty patrně nevědě, co si se sebou počít. Impulsem k přesídlení do New Yorku pro něj podle legendy byla fotografie zpěváka Boy George na obalu debutu skupiny Culture Club *Kissing To Be Clever* (1982). Ve Velkém jablku v roce 1990 nejprve založil kabaretní skupinu Blacklips, v níž se stylizoval do role Isabelly Rosseliniové tak, jak vypadala v Lynchově *Modrém sametu*, postupně ale inklinoval k hudbě. V ní dokonale využil své performerské zkušenosti, a jak říká, dodnes se lépe cítí na koncertech než v nahrávacím studiu. Proto asi jeho desky vycházejí tak zřídka.

Propletence, mrzák a hvězdice

Při poslechu tří dlouhohrajících alb, která Antony and The Johnsons zatím vydali, totiž ze všeho nejdřív zaujme čistota výrazu, jakoby oproštěného od pozemské špíny. Bezchybný zpěv je opředen doprovodem odvozeným odněkud z romantických zašlých časů; záměrné omočení v kýči je vlastní tvorbě Antonyho již zmíněného oblíbence Boy George i sólové tvorbě jednoho/jedné z Johnsonů, Baby Dee, jezdicí – s imagí lehce připomínající uklízečku – po newyorských ulicích na obrovské tříkolce s harfou na taženém vozíku a zpívající dlouhé rozevláté balady jako „Dala jsem svému milenci květiny...“.

Svět krásných písní zaujal Davida Tibeta, básníka a vedoucího skupiny Current 93, která za pětadvacet let prošla přerodem z temného industriálu do křehkého folku, natolik, že Antonymu v roce 2000 vydal na své značce Durtro debutovou desku a několikrát mu nabídl roli koncertního předskokana. Album nazvané jednoduše *Antony And The Johnsons* je dosud tím nejlepším, co skupina vytvořila. Teatrálně přehnaná gesta kontrastují s texty občas až příliš drápajícími v autorově citlivé duši – v písních *Hitler In My Heart* a úžasné *Cripple And The Starfish* tento kontrast přinejmenším ohromí.

Na svého následovníka, desku *I Am A Bird Now*, oceněnou Mercury Prize, si debut musel počkat dlouhých pět let. Mezitím Antony popularitou zničehonic přerostl svého prvního vydavatele, změnil stáj, a jak by se mohlo zdát, především hostoval. Například na albech Lou Reeda *The Raven* a *Animal Serenade*, o něco později na skvělé desce Current 93 *Black Ships Ate The Sky* a EP currentovského kytaristy Michaela Cashmorea *The Snow Abides*. Antonyho zarytý příznivce David Tibet byl touž dobou natolik okouzlen tvorbou harfenistky, zpěvačky a akordeonistky Baby Dee, že z ní udělal členku personálně neustále překopávaných Current 93 (k nimž občas koncertně odskočí i johnsonovská celistka Julia Kentová). A abychom seznam neošidili, k hostování si Antonyho přizvala i Björk, dále Laurie Andersonová, Coco Rosie, Hercules And Love Affair, Brian Ferry a – bylo by divné, kdyby ne – Marc Almond, další z podivínů rozkročených mezi komerčně úspěšným sladkým popem a postindustriální scénou personálně propojených spolků Current 93, Psychic TV a – smrtí zpěváka Johna Balance zaniknuvších – temně homoerotických Coil.

Plačící světlo

Mezi druhou a třetí deskou The Johnsons zejí pro změnu čtyři roky, novinka *The Crying Light* se od svých předchůdkyň liší snad jen komornějšími aranžemi a občasným zvukem kytary. Neřekl bych přímo, že je folkovější, určitá neokázalost a důraz na ekologická témata („Bude mi chybět sníh, bude mi chybět moře, potřebuji další svět, tento už je skoro pryč“) by ale podobné označení zčásti ospravedlňovaly. Písně *Another World* a *Daylight And The Sun* jsou prostým vyjádřením jednoty člověka a přírody, což Antonyho v poslední době evidentně zajímá víc než sebezpytná pátrání in puncto sexu. Z genderově zajímavého kabaretiéra se stává dospělý písničkář. Říká se, že druhé umělcovo album má potvrdit kvality debutu a třetí pokud možno vykročit novým směrem. Antony vykročil a budoucnost ukáže, učinil-li tak v solidní obuvi, či řekne-li si, že kdyby to byl věděl, byl by raději zůstal doma.

Antony and The Johnsons: The Crying Light.
Secretly Canadian; 2009.

U Antonyho je to nedílnou součástí image... Foto secretlycanadian.com

Morrisseyho roky odříkání

Někdejší zpěvák The Smiths připravil deváté album

Morrissey, odtažitý a melancholicky tajemný mistr plachosti, možná přijede i k nám. A pokud ne, je tu jeho nové album.

KAREL KOČKA

...o Morrisseyho orientaci tisk ale také rád spekuluje. Foto idolator.com

Budete-li se Stevenem Patrickem Morrisseym někdy mluvit, neoslovujte ho Stevene ani Patricku, nesnáší to. Až v květnu oslaví padesátku, bude právě v půli svého evropského turné, které snad tentokrát konečně nemine Českou republiku (v době uzávěrky čísla se o tom pouze šeptá). Pokud to nevyjde, nejbližší zůstává termín 12. června v Berlíně. Hrdí majitelé lístku můžou doufat, že tam zazní také písně *There Is A Light That Never Goes Out* nebo *This Charming Man*, hity Morrisseyho exkapely, které čas od času do setlistu zařazuje.

„Moz“ se v druhé půli osmdesátých let proslavil jako zpěvák legendárních The Smiths, prototypu britské kytarovky. Když se kapela v roce 1987 rozpadla, dal se na úspěšnou dráhu sólového interpreta. Jeho singly se objevovaly v britské TOP10 ve třech dekadách za sebou. Dosud prodal přes osmdesát milionů desek, často je považován za jednoho z klíčových umělců a zejména textařů své generace. Ortodoxní fanoušci si jeho přesmyčky tetují na tělo, kritikové se můžou přetrhnout v patetické chvále, a to zejména ti ostrovní, přestože Albion zpěvák mnohokrát opustil.

Jako sólový umělec natočil tento přísný vegetarián a urputný ochránce práv zvířat (na posledním turné odmítl vystupovat v Kanadě kvůli tamním lovům tuleňů) osm alb, oficiálně vyšly také kompilace *Bona Drag* a *Maladjusted*. To deváté je v síni slávy očekáváno 16. února, a jestliže neodstartuje z prvního místa britské albové hitparády, něco je špatně.

Punk?

Ještě se v Levných knihách nestihlo zaprášit po posledních řadových deskách *Ringleader of Tormentors* (2006) a *Morrissey, You Are the*

Quarry (2004) a „poeta laureatus britského úpadku“ už atakuje trh s novou nahrávkou *Years of Refusal*. Zpěvák, mimochodem jedna z neoblíbenějších celebrit britského hudebního bulváru (ovšem zároveň i miláček tisku zcela seriózního), se hned na začátku roku přihlásil se singlem *I'm Throwing My Arms Around Paris* – píseň však není ani o Paris Hiltonové, ani pro soutěž Eurovision, jak zpěvák často žertoval. Proces vzniku nové desky byl dlouhý a náročný. Smutným vyvrcholením tříleté práce byla smrt producenta Jerryho Finna krátce po finálních mixech loni v létě. Jemu Morrissey vděčí za rockovější zvuk (možná i „punkovější“ – vzhledem k Finnovu portfoliu, kde mezi Offspring a Green Day figuruje také předposlední Morrisseyho album *You Are the Quarry*) – takový by producent Tony Visconti, jehož jméno média často v souvislosti s novou Morrisseyho deskou zmiňovala, „nedovolil“. Interpret k tomu tehdy řekl: „Líbilo by se mi, kdybych mohl natáčet s Tonym Viscontim, avšak pracoval v té době na něčem jiném. Ale s Jerryem Finnem nám to neskutečně sedne; jsem rád, že jsem našel dva ideální producenty.“ Bohužel už se nikdy nebude moci rozhodovat, které ho oslovit s potenciálním dalším albem.

Ti, kdo nevydržel

V mezidobí vyšla oficiální kompilace *Greatest Hits*, na které se objevily dva zcela nové singly, *That's How People Grow Up* a *All You Need Is Me*. A jelikož se jednalo o předzvěst řadové novinky, stál Morrissey o kvalitní propagaci a distribuci. Té se mu, zejména ve Spojených státech, od společnosti Universal nedostávalo, což vyústilo ve spor, který nakonec ještě o téměř půl roku odsunul oficiální datum

hudební zápisník

Svrchovaná pravda masek

ALEŠ STUHLÝ

Kulturně-psychologický fenomén masky je pro současnou nekonvenční popmusic jednou z velkých inspirací. Čím dál víc hudebníků se s rozličnou motivací zhlíží v možnosti dát své tvorbě další rozměr pomocí originálního obličejového designu. Někdo tak pouze zvyšuje svou mediální atraktivitu a přitakává novodobému narcismu (Marilyn Manson), mnozí muzikanti jsou přitahováni fantazijními (Animal Collective) či technologickými světy (Daft Punk), jiní si libují v podvrtných hrách s identitou (The Knife), další obnažují své skutečné či domnělé já (Slipknot) a někteří prostě nemají na výběr (Michael Jackson).

Rej dvojníků

Skrývání se za jurodivé líčení nebo důmyslně vybranou roušku už dávno není jen doménou potrhých rockerů s krizí středního věku a má v oblasti hudebního průmyslu ještě jeden neopominutelný rozměr: zastupuje vzdor proti současné „civilizaci celebrit“. Lidé, kteří si navykli obnažovat se beze zbytku kdykoli a komukoli, přišli o veškeré soukromí a zpravidla působí vyprázdněně. Volba masky je tudíž i snahou nezaprodat svou tvář trhu, nestát se prostitutem a nevzdat se intimity či hloubky. Využití škrabošky nemá za účel udržet jejího nositele inkognito – to už dnes při určité míře popularity není možné; viz případ dubstepové ikony Buriala –,

mnohem spíše představuje boj o zachování vlastní identity. Jak známo už od dob Jungových, autentický člověk si rej masek užívá, neboť mu poskytuje svobodu. Milovníci Residents možná shrnují podstatu převleku za všechny názorem, že dobrou hudbu člověk dělá jen v době, kdy není známý, a kostým je tudíž ideálním prostředkem, jak si zachovat dostatečnou integritu.

Zástupcem nejradikálnějšího možného výkladu této zvolené svobody zůstává v Británii narozený americký raper MF Doom. Člen projektů Madvillain a Dangerdoom, jenž si zvolil jméno podle známé komiksové figury a na veřejnosti vystupuje výhradně s kovovou kuklou na hlavě, se rozhodl využít možností této stylizace k úspoře volného času. MF Doom totiž v nedávné době čelil nařčením, že na koncerty za sebe zcela bezostyšně posílá fyziognomicky odpovídajícího muže, který pouze markýruje rap do nahraných smyček pouštěných z minidisku. Vzhledem k tomu, že oba jeho klíčové kalifornské koncerty trvaly ohromujících dvacet minut, sympatie veřejnosti se klonily spíše na stranu dotčeného publika.

Ačkoli tyto spekulace nebyly nikdy potvrzeny ani vyvráceny, jejich význam spočívá v tom, že v zahraničních periodikách nastartovaly zábavnou diskusi o maskovaných muzikantech a jejich koncertních strategiích. V podezření se ihned ocitly i další hvězdy alternativní a undergroundové scény: švédské sourozenecké duo The Knife, liverpoolští postpunkerši Clinic nebo elektronický tandem Daft Punk. Americký kritik Tom Breihan kupříkladu upozorňoval na skutečnost, že členové posledně jmenované kapely si pro účely natáčení svého snímku *Electroma* najali dva profesionální herce, kteří ve filmu představovali jejich robotická alter ega. Tito náhradníci je navíc dodnes zastupují v situacích, kdy průkopníci francouzské odnože house nemají čas pózovat lačným novinářům.

Můžeme si být jisti, že na pódiu nestojí v helmách právě oni? Jsou Daft Punk ještě vůbec naživu?

Dějiny okultury

Pro většinu formací nicméně zůstává tento druh osobní stylizace formou vyjádření, které je ve výsledku zcela neoddelitelné od hudby samotné. Zásvětní diskoborci The Knife na koncertech vyměňují své tmavé pláště a zobce středověkých lékařů za benátské masky a místo programované muziky kladou jako dva ceremoniáři důraz na abstraktní karneval světél a barev. Jejich ukrývání se za historické imitace tváří má v sobě něco z fascinace pohanskými

M(etal) F(ace) Doom. Foto www.myspace.com/mfdoom

vydání *Years of Refusal*. Původně měla deska vyjít 15., respektive 16. září, ale hledání jiné firmy, ochotné se o ni postarat, zabralo docela dost času. Nakonec budou starosti a radosti z prodeje *Years of Refusal* mít značky Lost Highway a Attack Records. Právě společnosti Attack může tuzemský fanoušek děkovat, protože jejich naddimenzované archivy dorazily nedávno do zmíněných Levných knih. A kdo bude trpělivý, ten se za rok či dva dočká i nového cédéčka s nálepkou 69 Kč. Možná.

Že album bude stát za to, tuší každý, kdo si poctivě desku nestáhl a poslouchá pouze výše uvedené nové skladby, které vyšly oficiálně, například na mySpace. Jsou tradičně hitové návykové, proto pak v kontextu neznámé desky zapůsobí nepatříčně. Rozdíl se ale rychle smažou – to zase tvrdí ti, kteří si desku poctivě stáhli, protože zkrátka to čekání nemohli vydržet. A sám Morrissey tvrdí, že je to jeho nejsilnější deska, takže podtrženo, sečteno, stačí věřit autorovi. Zatím měl vždycky pravdu. Ostatně internetem už putují bootlegové záznamy písní *Something Is Squeezing My Skull*, *Mama Lay Softly on the Riverbed* nebo *When Last I Spoke to Carol*. Vše nasvědčuje tomu, že „nový Moz bude rokenrol“.

Autor je hudební publicista.

Morrissey: Years of Refusal. Attack Records / Lost Highway; 2009.

a masopustními rituály, vyzývavého fetišismu i psychotherapeutické tradice (možnost mít odstup od projikovanyých částí sebe, které máme potíže přijmout).

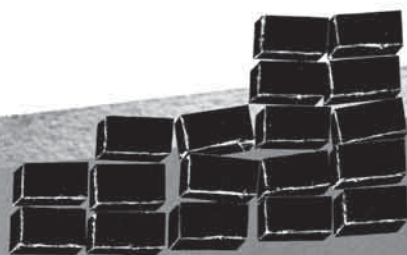
Podobně působí i papírová půlka obličejů s gigantickými očima, již si občas nalepuje frontmanka finského septeta Eleanoora Rosenholm (loni vydalo dvě znamenité desky na labelu Fonal), bubácké převleky irského hiphopového dua Rubberbandits (ironičtí komici mixující tamní lidovky s gangsta funkem) nebo zednářská uniforma dubstepového bijce jménem Zomby (místo hlavy symbolický černý trojúhelník s vševíoucím okem). V Česku se můžeme potkat s electrotrashovými ostravskými indiány Like She nebo dívkou – zmutovaným leopardem (duo Mateřídouška) a ani u nich není těžké odhalit tajemství přitažlivosti těchto artefaktů: okázalé a zjevné je zde přece tak úzce propojeno s pečlivě skrytým.

Pro devítičlennou metalovou smečku Slipknot jsou náhradní obličejové zase zdrojem zvrácené slasti. Jejich gumové rekvizity prý na obličej přišerně bolí, což u instrumentalistů vyvolává extrémní agresivitu, potřebnou ke správné show. Ať už tyto zkazky bereme jako součást jedné pečlivé hudební mytologie nebo psychogram zúčastněných muzikantů, jedno je jisté: každý, kdo viděl skutečné tváře členů Slipknot, jistě potvrdí, že jejich hororové škrabošky jsou vlastně tou přijatelnější variantou.

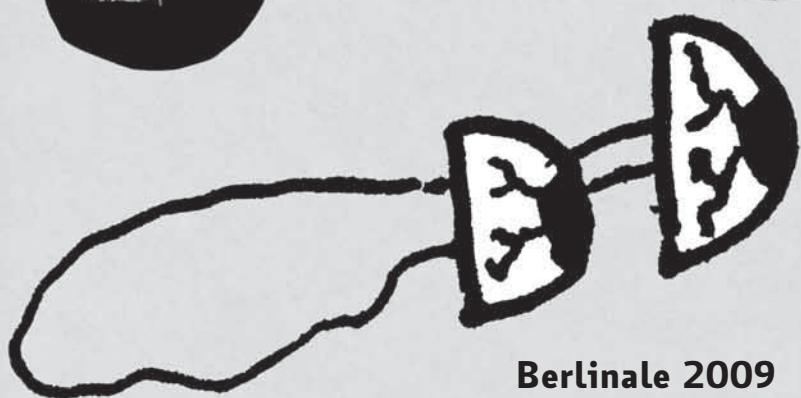
Všichni tihle pozoruhodní posedlíci píší pomyslné dějiny hudební *okultury*, které jako by se pomalu stávaly součástí (post)moderní ikonografie. Zpětně se pak jistě ukáže, pro koho platí slova z povídky mého oblíbence, dánského prozaika Petera Høega: „Maska, to je totiž svrchovaná pravda. Ne proto, že by prozrazovala, co je pod ní, ale protože pod ní nic není.“

Autor je redaktor časopisu Cinepur a přispěvatel Týdne.

TRIPY

ALÉXON I EY

Berlinale 2009

Atmosféra filmového festivalu **Berlinale** je sice trochu jiná než proslulé „bažňákárství“ v Karlových Varech, na druhé straně můžete na jeho **49. ročníku** zjistit, jaká je tvář filmových přehlídek v zahraničí. Berlín není zase tak daleko, navíc soutěžní sekce nabízí horké filmové novinky z celého světa – ať je to romantické drama z Paříže dvacátých let minulého století **Cheri** britského režiséra **Stephena Frearse**, **Tatarak** (Sweet Rush) **Andrzeje Wajdy** či nový snímek **Françoise Ozona** s názvem **Ricky**. Festivalová sekce Panorama slaví třicáté výročí a prezentuje například zpracování pohádky o Modrovousovi **La Barbe Bleue** od **Catherine Breillatové**, ale i dokument **Michaela Winterbottoma Šoková doktrína** podle stejnojmenné knihy **Naomi Kleinové**. Díky německé kinematice můžete navštívit i rozsáhlou retrospektivu s názvem **Větší než život**, jež předvede unikátní snímky natáčené na 65- a 70mm film (kupříkladu 2001: Vesmírná odysea, Lawrence z Arábie, Ben Hur, Vojna a mír, West Side Story a další). Více informací na www.berlinale.de.

Berlín, 5.–15. 2.

–ph–

Poslové světla!

Co se stalo v hudbě za uplynulý rok? Hudební publicisté na tuto otázku odpoví každý po svém. **Karel Veselý** (Reflex, A2, His Voice), **Aleš Stuchlý** (Týden, A2, festival Stimul) a **Pavel Klusák** (Respekt) uvádějí příběhy z bludiště dnešní hudby, roztříštěné na tisíc scén. Vedle videoklipů a hudby je součástí večera i hudební „čerpací stanice“ jako odraz nejběžnější (byť kontroverzní) metody distribuce hudby: stahování a sdílení z neoficiálních zdrojů. Podtitul programu **Krize? Jaká krize?** si lze vykládat volně – od narážky na krizi hudební distribuce přes podivuhodnou schopnost umělců předznamenat širší společenské proměny až k pocitu, že stran hudební tvorby „nikdy nebylo líp“. Z programu: Dadaističtí hiphopoví skřeti a Obama, disco z kosmických lodí, murderpop, art-disko, amorfolk: severský průvodce soukromou apokalypsou. Dále písničkové DIY skládačky z Asie i Česka (fiktivní folklór, nebo hudební origami?), hauntologie, Ghost Box Češi objevují Ameriku, kdo objeví Čechy?, zahraj to švihle, Samiyame, sex, sex, sex a vědci v hitparádě, nejmilejší zvuky Prahy. **Fléda** (Štefánikova 24, Brno), v úterý **10. 2.** ve 20.00, **Divadlo Archa** (Na Poříčí 26, Praha 1), ve středu **11. 2.** ve 20.00.

–pf–

4. – 18. února

Literatura

Malá tma

Kadeřák Malý (nar. 1977) je básník a překladatel, působí na Univerzitě Palackého v Olomouci a je držitelem Ceny Jiřího Ortena a Magnésie Litery 2006 za sbírku Větrný. Věnuje se překladům díla Georga Trakla (výbor Podzimní duše z roku 2005), Rainera Marii Rilke nebo Paula Celana a v roce 2007 připravil vlastní antologii německé expresionistické poezie Držte v dráček cigarety (A2 č. 32/2007). Mirek Kovarik uvedl jeho čtvrtou sbírku **Malá tma**, která se vyznačuje citem pro „historickou paměť“.

At' žije samizdat!

Jiří Gruntorád, zakladatel knihovny Libri prohibiti, která shromažďuje samizdatovou a exilovou literaturu, připravil přednášku a besedu na téma přípravy, výroby a distribuce samizdatové literatury, především Edice Expedice, založené Václavem Havlem. První přednáška s titulem **Samizdatová literatura: procházka nejen literárním podzemím** pronese Jiří Gruntorád, v druhé části s titulem **Příběh jedné samizdatové edice** budou hovořit filosofof Ivan M. Havel, filosof a logik Jiří Fiala a publicista a překladatel z angličtiny Tomáš Vrba.

Divadlo

**Slovenské divadlo v Praze
a Příbrami**

V Divadle Bez záhrad! startuje v únoru čtrnáctý ročník festivalu Slovenské divadlo v Praze. Patrně letošního slovenského hostování je Milan Lasica a na programu je zkrátka sedm inscenací. Jelikož se však festi- val bude průběžně odehrávat až do května 2009, některé kusy jsou v plánu zkrátit jen předběžně. Jisté už ale je, že v sobotu 14. 2. přijede Slovenské národné divadlo s **Fetišistami** Ivety Horňatkové v režii Soni Ferencové (tuto současnou slovenskou hru už v prosinci 2008 uvedlo Divadlo Letí v rámci cyklu 8 v 8 v pražském Svandově divadle). V neděli 22. 2.

(a v pondělí **23. 2.** v Příbrami) hostuje Divadlo Astorka Korzo '90 s **Městem na vsi** Ivana Sergejeviče Turgenjeva v režii Romana Poláka (drama uvedlo v premiéře shodou okolností také Švandovo divadlo v lednu). Zatímco předchozí dvě divadla působí v Bratislavě, v neděli **8. 3.** přijíždí Slovenské komorné divadlo z Martina s inscenací **Kouřené dříví** španělského autora Juana Carlose Rubia v režii Petra Gáboru. Následuje v sobotu **21. 3.** Divadlo Andreje Bagera z Nitry s inscenací **Byle Eltona Johna** od Davida Farra a v režii Petř Mankovského (které má z domáckého divadel na repertoáru Divadlo Aréna

Film

Che Guevara II

Kina nabízejí druhý díl heroické filmové
epopeje o životě a smrti kubánského
revolucionáře. V několika zemích se celý
(víc než čtyřhodinový) snímek promítal
ve velkém, naši distributoré však nenášli dost
závěsky. Z filmu Che se tak stávají snímky
dvadva: **Che-Argentine** a **Che-Guerrilla**,
přičemž ten druhý vypráví především
o Guevarových revolučních aktivitách
v Bolívii. Režisér **Steven Soderbergh**
(Schizopoli, **Elfin Brockyuegh** ve svém
snímku detailně nepoznává příčiny
a následky důležitých historických
událostí, jejichž byl Guevara aktérem
jednoho dílu je spíš kapitolou z učebnice

dějepis pro gymnazisty. V těchto intencích přistupuje také k ústředním hrdinovi, jehož osobnost získala v druhé polovině 20. století až mytické rozměry. Donekonečna reprodukováný portrét Che Guevary získá skoro každý jeho politické a etické názory téměř nklad. Soderberghův film se snaží tento stav změnit, přesto spíš ještě prohlubuje všeobecně přijímaný mýtus dokonalého revolucionáře. Tomuto vyznění Toru v ústřední roli.

Premiéra ve čtvrtek 5. 2.

Hudba

Pramen i ústí

Neúnavný hledač neproslápaných cest, nezemělitelný zpěvák a kytarista, básník a příležitostně i britský fejtonista Oldřich Janota začal vystupovat ve sedmdesátých letech s folkovými baladami. Hledání nových výrazových možností ho vedlo k založení souboru **Mozart K.** (1978 – 1981) s nezvyklým nástrojovým obsazením (harmonium, saxofon, mandolína, kytara, bicí) a později k práci s experimentálními rockem a minimální hudbou ve spolupráci s **Pavlem Richterem** a **Lubošem Fidlerem** (1981 – 1984). V roce 1985 Janota opustil na čas hudební scénu úplně. Vrátil se třeba, za zvuku akustické kytary a tibetských mis Stanislava Doležala. Koncem osmdesátých a počátkem devadesátých let byl členem improvizáčnické sdružení **Spolectvenství PAN** a své první desky natočil za doprovodu viol da gamba **Ireny** a **Vojtěcha Havlových**. Od počátku devadesátých let vystupuje Janota především sólově s kytarou. V poslední době je ho možné vidět a slyšet také společně s Michaelou Nerudovou, Lubicou Christophory, Hátou a Sebastiánem Janotovými v rámci seskupení **Mimo auru**. Jeho současný repertoár tvoří jak písně z počátku osmdesátých let, tak především hudbou obvlábněná tvorba. Janota si složi-

Výtvarné umění

Muži v zahradě

Daniel Pittin (nar. 1977), absolvent pražské Akademie výtvarných umění (1994–2001). Patří mezi přední české malíře mladší generace. Je držitelem několika významných ocenění (např. 2004 – Henkelova cena pro umence střední a východní Evropy; 2007 – Cena Matějíka pro nejlepššího umělce pražského Biennale 3). Jeho hlavním tématem je pojetí obrazu jako formální dekonstrukce, při níž klade důraz na podchytení emotivně výrazné situace, většinou s hororovými příchyty. Využívá svých zkušeností jak s klasickými malířskými postupy, tak s videem či filmem; inspiruje se vybranými filmovými sekvencemi, novinovými snímky, časopiseckými předlohami apod. Vytváří obrazové „novotvary“ principiálně vycházející z koláže, kde následně toto východisko retušuje do podob nové magické lúze. V posledních pracích je ovšem příklon ke koláži evidentní. Jeho vystava nese název **Muži v zahradě**. **Hunt kastner artworks** (Kamenická 22, Praha 7), do 28. 3.

QUASIKRYPTONORMAL

Galerie Šternberk pokračuje v novém roce dalším projektem, který připomíná proce zavazedenější autory mladé české umělecké scény, kteří vystavují už od devadesátých let. **Filip Turek** je jednou z nejoriginál-

Televize

Fontána

Třetí film režiséra **Darena Aronofského** je ambivalentní dílo, na kterém lze krásně sledovat střet formy a nepřítuš proporcovaného obsahu. Aronofsky proslul jako tvůrce, jenž dokáže odzbrojícím způsobem ztvárnit temnější stránky lidské duše, kterým přizpůsobí celý tvar svých předchůzcích filmů (*Pi*, *Requiem za sen*); ve **Fontěně** (2006) se jeho styl střetl s kalibrem tématu lidské existence, lásky a její ztráty. Fontěna je složena ze tří paralelních příběhů: střelců vypráví o coquettarovi Tomášovi (Jackman), jenž odjíždí do jižní Ameriky malovat bájný život; současný zastíl na věce Tommého (opět Jackman), zoufale hledajícího lék na rakovinu, na kterou umírá jeho manželka Izzy (Weiszová); v posledním astronaut aut Tom (stále Jackman) pluje vesmírem společně s tuklíním stromem vesfr vzdušené mlhovině. Aronofsky ve Fontěně vytvořil nádherné obrazy, z nichž však bohužel máš stylový formalismus.

Můj strůček a Playtime

Jacques Tati, herec a režisér v jedné osobě, stvořil na počátku padesátých let postavu pana Hulota, jež příznačně odrážela poválečný střet „klasického a tradičního“ s (leckdy nesmyslným) dynamismem nové

Rozhlas

Zázrak na hliněných nohou

Čedsovětové diskutovaný čínský zázrak na
hlíhových nohou, země rozkročená mezi
plovounou 20. století a stoletím dva-
advacátým, se mocně číní i na kulturním
poli: nežírdka bývá označována za pravou
uměleckou laboratoř. O kvalitě tamní
tvorby, podmínek poskytováných režimem
čínským umělcům i o postojích světové
kulturní veřejnosti k tomuto zcela novému
fenoménu (ultramoderní umění v totalitním
státě) bude v pořadí Křtiny klub hovořit
Bibiana Beňová.

Soudobá hudba z Brna

Jazzové inspirace si své místo ve vážné hudbě našly již na prahu dvacátých let. Po roce 1945 však prahu rozhodujícímu obrátu; zatímco do té doby se skladatelé omezovali na transplantaci jazzových prvků do artikulního kontextu, nyní začali využívat ostouchoho zájmu jazzmanů o souborné kompoziční techniky. Mnozí seriální skladatelé od Igora Stravinského až po Krzysztofa Pendereckého se pokoušeli proniknout do „třetího proudu“. Z našich tvůrců se o tuto oblast zaslužíli především Alexej Fried a Pavel Blatný; z interpretů pak Karel Krautgartner a Gustav Brom.

Městská knihovna v Praze (Mariánská nám. 1, **Praha 1**), v úterý **10. 2.** a v úterý **17. 2.** v 19.00.

Bernhardovy ceny Beletristický text **Moje ceny** rakouské-ho spisovatele a dramatika **Thomase Bernharda** sdružuje autory komentáře k udělení celkem devíti významných literárních ocenění, jichž se mu dostalo, a zároveň tři proslovy, které při těchto příležitostech vznikly. Texty se vyznačují pro autora typickou sebeironií a komikou, jakož i sarkasmem vůči bezduchosti oficiálnímu a společenským rituálům. Scénické čtení textů v překladu Miroslava Petříčka režiruje Lucie Ferenzová.

Divadlo Komedie (Jungmannova 1, **Praha 1**), ve čtvrtek **12. 2.** od 18.00. –**pa**–

Večer nakladatelství Malvern Kniha **Josefa Hrdličky** Obrazy světa v české literatuře, spoubr studií o konstrukcích světa v literárním textu, bude uvedena na **večer nakladatelství Malvern**. **Autor**, který se v knize věnuje například K. H. Máchovi, J. K. Šlejharovi, R. Weinerovi nebo L. Klímovi, při téžb příležitosti pronese úvahu na téma Svět jako projekt a katastrofa. **Čítárna Unifazzu** (Jindřišská 5, **Praha 1**), v pondělí **9. 2.** v 19.00.

Cesty na Šibíř Román Cesty na Šibíř **Martina Ryšavého** vyvolal v českém literárním prostředí značný ohlas a zřejmě bude jedním z kandidátů na cenu Magnesia Litera. Z knihy, jejíž recenzi si můžete přečíst v tomto čísle na straně 39, bude číst autor a komentářem ho doprovodí **Marek Vajchr**. **Café Fra** (Šafaříkova 15, **Praha 2**), v úterý **10. 2.** v 19.30.

Kurt Schwitters naruby Vynálezce výtvarného směru merz a dadaistický výtvarník **Kurt Schwitters** je známý i jako tvůrce svérázné zvukové poezie. Jeho prosulouo vokální skladbu **Ursوناتa** z roku 1922 budeme mít možnost slyšet z úst básníku **Jaromíra Týpila** a **Pavla Novotného**, kteří ji netradičně představí ve formě rozhovoru. **Rybanaruby** (Mánesova 1645/87, **Praha 2**), v pátek **13. 2.** v 20.00.

Večer Analogonu Tradčním literárně-divadelně-recitačním večerem plným černého humoru bude představeno nové číslo surrealistické revue Analogon, jež je tentokrát věnováno vztahu **mezi avantgardou a postmodernou**. V režii Davida Jařaba vystoupí Jan Kraus, Jiří Ornest, Vasil Fridrich, Zdeněk Velen a další. **Divadlo Komedie** (Jungmannova 1, **Praha 1**), v neděli **15. 2.** v 19.30.

Mášeňcin večírek První publikovaný román **Vladimíra Nabokova** Mášeňka vychází zčásti z autorových vlastních zážitků. Točí se kolem milostného vztahu mezi emigrantem Lvem Glebovičem Ganimem a Mášeňkou, jeho někdejší první láskou, která se po letech odloučení objevuje v Berlíně. Večerem provedou překladatel **Pavel Dominik** a rusista **Tomáš Glanc**. **Café Fra** (Šafaříkova 15, **Praha 2**), v úterý **17. 2.** v 19.30. –**kk**–

Milk v Ostravě). Od dubna do května pak podle přípravného programu v rámci festivalu vystoupí bratislavské Štúdio L. + S., Divadlo Aréna a Radošinské nátné divadlo. **Divadlo Bez zábradlí** (Jungmannova 31, **Praha 1**), **Divadlo A. Dvořáka** (Legiánůů 400, **Příbram 7**), začátky v 19.00, ojedíněle i v 16.00.

Dívaldelní plesání Plesová sezona pomalu vrcholí a za pačesy ji chytají i tancectvívi divadelníci. **Jihočeské divadlo v Českých Budějovicích** pořádá **Dívaldelní ples** v sobotu **14. 2.** V Dívaldelním klubu Metropol se od 19.00 o hudbu starají orchestr opery Jihočeského divadla a taneční orchestr Metrolklub. Organizátoři lákají na to, že ples moderují členové činohry divadla Lenka Krčková a Martin Hruška, a také na přehlídku kostýmů z nejúspěšnějších inscenací.

V Šumperku se divadelní maskární ples koná v pátek **6. 2.**, přímo ve všech prostorách **Divadla Šumperk**. Návštěvníky tedy čeká nejen tanec, ale také nezvyklá prohlídka divadelních interiérů. Kdo by si nechtěl za tančit na jevišti? Na plesě vystoupí mažoretky a zahraje mimo jiné skupina **Formule III.** z Uničova; divadlo zve na vystoupení herců i na módní přehlídku. **Činoherní studio v Ústí nad Labem** organizuje svůj reprezentační ples na druhou polovinu února, přesně na pátek **27. 2.** od 20 hodin. Činoherák avizuje předtančení, které členové souboru nastudovali s choreografkou Miřenkou Čechovou, tombolu i dražbu. K tanci a poslechu hraje ústecká kapela **Blackhorse**. Kdo tu nenašel svůj divadelní ples, nechtě se poptá ve svém místě. Tak do tance! Vždyť divadlo má vedle uměleckého i svůj nezanedbatelný společenský rozměr.

–**jb**–

Večer Petra Lébla Deváté výročí dobrovolné smrti divadelního režiséra připomenou režisér a dramatik **J. A. Pittinský** a spisovatelka, scenáristka a literární historička **Radka Denemarková** (viz s. 18) divadelním pásmem z Léblovy poezie a čtením z beletrizované monografie Smrt, nebudeš se báti, která zachycuje Léblův život na pozadí proměn vnímání divadla na přelomu století, v době, která pro něj znamenala začátek kariéry. **HaDivadlo** (Alfa pasáž, Poštovská 8D, **Brno**), ve čtvrtek **5. 2.** v 19.30. –**pa**–

Milk Nedlouho po uvedení filmu **Paranoid Park** (A2 č. 2/2009) se do našich kin dostává další snímek výrazného amerického režiséra **Guse Van Santa**. Snímek Milk je biografickým příběhem Harveyho Milka, bojovníka za práva gayů a lesbiček. Tento americký politik, který se jako jeden z prvních v sedmdesátých letech otevřené přiznal ke své homosexuální orientaci, byl v roce 1978 zavražden přímo na půdě radnice v katolickém San Francisku. Filmové zpracování životní cesty Harveyho Milka přejímá prvky mainstreamové podivnané (především v rovině hereckých výkonů a formální stránky celého snímku) a zároveň dovedně využívá prvků nezavislého filmu. Výsledný filmový tvar lze vnímat nejen jako nadpříměrnou studii **tématu homosexuality**, ale také jako čitelný odkaz na uměleckou dráhu samotného Van Santa: tento tvůrce nejprve oslnil svými nízkorozpočtovými filmy (Flákač, Mě sukromé Idaho), poté si zadal s Hollywoodem (Dobrý Will Hunting, Psycho), načež se opět vrátil do nezavislé sféry (Gerry, Slon, Poslední dny). Premiéra ve čtvrtek **12. 2.** –**ji**–

Filmové cestování v Rennes Jubilejní dvacátý ročník **festivalu Travelling** se odehráje v **brežetském Rennes**. Jeho tematické zacílení je hořce aktuální: stejně jako byla poslední LFS s tématem Možnosti dialogu (Israel/Palestina): zabývá se dvacetiletím Jeruzaléma. Festival nabídne jak snímky známých režisérů, jako jsou **Elia Suleiman**, **Michel Khleifi** či **Rashid Masharawi**, tak pohled nové generace, představovaný například **Hadarem Friedlitchem**, **Enasem L. Muthaffarem** nebo **Yioavem Shamirem**. Více informací na www.travelling-festival.com.

–**clair** **Obscur** (Rue de Lorraine 5, **Rennes**), do **10. 2.**

Pátý ročník filmové (ne)estetiky Festival otrlého diváka (viz s. 10) vstupuje je letos do kulatého játého ročníku, přičemž nabízí řadu filmových zážitků, u kterých se vám může událat nevlno. Mexičtí zápasníci budou bojovat proti liprákám (**El Santo bojuje proti upřímní ženám**, 1962), dočkáte se úchylných námětů, zahrnujících ohybné „mozkové lejno“ vysávající mozky dvojče (**Šílenství proutěného košíku**, 1982), ale i zdánlivě obyčejného vozíčkáře (**Opožděný žltověk**, 2004). Nekroftlie (**Nekromantik 2**, 1991), snuff tematika (**Řezník**, 2007), extrémní, záměrně nechutné scény (**Mučedníci**, 2007) vás nesporně přinutí revidovat svůj vztah k filmu jako takovému. Více na www.otrlydivak.cz.

Kino Aero (Biskupcova 31, **Praha 3**), **10.–15. 2.**, **Fléda** (Štefánikova 24, **Brno**), **22.–24. 2.** –**ph**–

tyými cestami došel k prostotě v hudebním i slovním vyjadřování. Říkejme tomu třeba folkový minimalismus, ale pojmenovat a definovat něco tak křehkého a neuchopitelného je obtížné. Někdy dokáže člověk vnímat teku jako pramen i ústí zároveň," říká Oldřich Janota.

Divadlo 29 (Svaté Anežky České 29, **Pardubice**), ve čtvrtek **5. 2.** ve 20.00.

Kluci s klukama Vznikli už v roce 1988 a do Čech přijíždějí potřeťi. Pro zvuk **Girls Against Boys** je typický nářfah dvou baskytar a mluvný zpěv Scotta McClouda (trochu připomíná Marka E. Smitha z The Fall a zároveň nejde o známého komiksového teoretika).

Zamířzený dunivý zvuk si leccos bere z notse, ale i z tvorby Fugazi. Původně undergroundová skupina se načas octla u major labelu Geffen, v současnosti ale už je zase zpět v podzemí a vydává na malé značce Jade Tree. Předskákovat budou **Gnu** a **Deverova chyba**.

Palác Akropolis (Kubelíkova 27, **Praha 3**) ve čtvrtek **12. 2.** v 19.30. –**pf**–

nejšších, ale i nejméně známých osobností českého výtvarného umění uplynulých dvou dekad. Jeho výtvoe se vyznačují smyslem pro humor, hravost a intelektuální paradox," uvádějí kurátoři. Galerie prezentuje autorovy objekty, instalace, fotografie a počítačové obrazy 4 posledních dvaceti let. Výstava **Flip Turek: QUASIKRYPTONORMAL**, kterou **kurátorský** zaštilil **Tomáš Pospiszyl**, není pojata jako striktní retrospektiva, spíše jako archivní rekonstrukce dochovaných artefaktů. **Městská kulturní zařízení** – **Galerie Šternberk** (Radniční 3, **Šternberk**), do **27. 2.**

Reactor a Sediment **Jakub Nepraš** (nar. 1981), další absolvent pražské AVU, využívá ve své tvorbě nová média jako prostředku, který umožňuje rekonstruovat nebo vytvářet fungující celky. Fascinuje ho systém jako dynamická struktura celku a jeho převedení do vizuální podoby. Pro prostor **Vernon Projekt** připravil Nepraš **videoinstalaci** nazvanou **REAKTOR**. „Pokusil jsem se z náhodného televizního vysílání sestavit strukturu, jež se šíří v tmavém prostoru podle tvaru, který jí předem určím. Videoinstalace je složena z mnoha políček zpožděného televizního programu," komentuje autor své dílo. „Nebál bych se ho označit jako popartový květ, využívající skladby založené na minimalistickém principu padajícího domina." Více na www.vernonprojekt.com. Souběžně byla otevřena první větší samostatná výstava Jakuba Nepraše (A2 č. 7/2007) v Paříži. Autor tu pod souhrnným názvem **Sediment** představuje výběr ze své tvorby posledních let, buď přímo fyzické realizace nebo jejich dokumentaci (např. projekty Cultures, Trip, Generator p-730, Babylon Plant ad.). Více na www.alainlegailard.com.

Vernon Projekt (Heřmanova 12, **Praha 7**), do **6. 3.**, **Alain Le Gaillard** (rue Mazarine 19, **Paříž**), do **14. 3.** –**pev**–

a neodvratitelné doby. Taťiho Hulotůve tak zákonitě střetává s uměle vytvořeným prostředím či chováním, které se ho snaží vtačit do předem stanovené sociální role, již s grácií odporuje – a vytváří kouzelné situace plné skvělých gagů. **Můj strýček** (1958) je už druhým filmem s touto postavou a pan Hulot v něm chodí pravidelně navštěvovat svého devítiletého synovce, který vždy rád uniká z přetechnizovaného prostoru rodinné vily. **Playtime** (1967) je pak vrcholem Taťiho kariéry – pan Hulot vstupuje do odosobněného světa moderní civilizace – ne nepodobné americkému střih hu. Taťi v Playtime vytváří několikaleté situace, v nichž dochází ke gagům v různých vrstvách obrazu, jímž pan Hulot jakoby mimochodem prochází.

ČT 2, v pondělí **9. 2.** a v pondělí **16. 2.** v 0.10.

Slnko v sieti V rámci projektu věnovaných tvůrcům, jež se objevují v sérii dokumentů Zlatá šedesátá, máte možnost nahlédnout i do tehdejší slovenské kinematografie snímek **Slnko v sieti** (1962), který bývá často označován jako „první“ dílo právě vznikající nové vlny. Trebaže jakékolí určování prvenství je přinejmenším nepřesné, snímek **Štefana Uhra** jasně vybočuje z tehdejší produkce, utápějící se v socialistickém realismu. Už začlení filmu na obvyčejné ctnové tání prvníh lásek, přesné zobrazení postav a jejich běžné řeči bylo vítanou změnou, Uher společně s kameranem **Štanem Smolánym** vytváří mimoděčný záznam života s důrazem na obrazové vyjádření

ČT 2, v sobotu **7. 2.** ve 20.55.

–**ph**–

Divná televize Fanoušci divných filmů se ve snímku **V Hubokém hrdle** (**ČT 2**, ve čtvrtek **5. 2.** ve 23.10) dočkají alespoň dokumentu o pornografickém filmu Huboké hrdlo, který šokoval hrdinkou s klitorisem umístěným v krku. Vzhledem k tomu, že z filmu profitovala i mafie, která jeho vznik finančně podpořila, byl například herec Harry Reems za účinkování v něm odsouzen k pěti letům vězení (nakonec si je neodseděl) a představitelka hlavní role Linda Lovelaceová tvrdila, že ji tvůrci k sexu před kamerou nutili, a přidala se k radikálnímu feministickému hnutí. Komentář k filmu dodali herec Dennis Hopper, vydavatel pornografických časopisů Larry Flynt i spisovatel Norman Mailer.

Divně může působit také snímek **Deset kánoí** (**ČT 2**, v neděli **8. 2.** ve 22.15), první australský film natočený z velké části v jazyce domorodců, vyprávějící o dobách, kdy Yurlunggur, velký vodní varan, stvořil tuto zemi. Po vzoru snímku **Ráno v Benátkách** (**ČT 2**, v neděli **15. 2.** ve 22.30) režiséra Otara Iosselianiho pak můžete dojít k tomu, že vás dosavadní život vlastně přitís nebvil, a v pondělí ráno místo do práce vyrazít

třeba do Benátek a zažít něco z dobrodružného života tuláka. Tedy pokud nemáte na práci něco závažnějšího: třeba jako Noah Thomson, který v dokumentu **Děti Boží: Znovuzrození** (**HBO**, ve čtvrtek **5. 2.** ve 22.30) hledá další oběti sexuálního zneužívání, které sám prožil v hippie-sektě Boží děti.

–**jgr**–

třemi dly od několika nejvýznačnějších autorů uplynulého půlstoletí: Capricciem pro violoncello a malý orchestr od **Jana Nováka**. Čtyřmi kolážemi **Pavla Blatného** a skladbou Brom na zámku, společným výtvorem **Miloše Štědróně**, **Arnošta Parsche** a **Jaromíra Hntičky**. **ČRo 3 – Vltava**, ve středu **11. 2.** v 1.05.

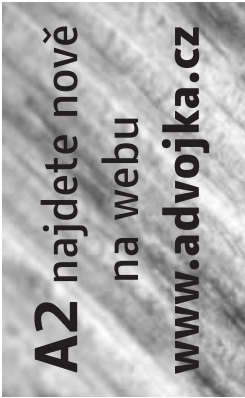
Celý život byl sám sebou Americký prozaik **William S. Burroughs**, jehož odkaz měl mimořádný význam pro literaturu druhé poloviny minulého století, nebyl jen outsiderem par excellence. Můž komentující dobu a všechna její zla a přítel Allena Ginsberga inspiroval vedle mnoha slovenských tvůrců též nemálo hudebníků, např. Rolling Stones, U2, Velvet Underground, současnou elektroniku a další. S Tomem Waitsem napsal operu Black Rider. Dvoulidinové pásmo o Burroughsově životě, díle a postojích, montáž literárních ukázek, rozhovorů, zvukových dokumentů, hudby a vzpomínkové hlasu, mimo jiné i záznam spisovatelova hlasu, připravil Josef Rauvolf.

ČRo 3 – Vltava, v sobotu **14. 2.** v 9.15.

Opričníkův den Roku 1955 dala moskevská oblast (SSSR) světu inženýra-mechanika, absolventa Vyzkumného ústavu ropy a plynu, **Vladimíra Georgijeviče Sorokina**. To jméno je rozhodně hodno zapamatování, třebaže jeho nositel svou specializaci nikdy profesně neuplatnil. Nebo vlastně právě proto: v roce 1977 začal psát povídky, romány a hry; v osmdesátých letech již patřil k čelným představitelům místního kevského konceptualismu. Žije v Moskvě, je otcem dvojčat a ministr kultury ruské federace ho nemá rád. Z jeho dramatických textů byly dosud v češtině publikovány jen vysoce vříživné Pelmeně (v revue Analogon), Dostojevsky-trip (Revolver Revue) a ukážka ze Šči (Literární noviny). Několik scén z jeho experimentální prózy pro rozhlas nyní vybral a přeložil Libor Dvořák.

ČRo 3 – Vltava, v neděli **15. 2.** ve 20.00. –**mc**–

jb – Jana Bohutínská / **jgr** – Jiří G. Růžička / **ji** – Jan Jílek / **kk** – Karel Kouba / **lg** – Lukáš Gregor / **mc** – Miroslav Čaňko / **pa** – Petr Andreas **pev** – Petr Vaňous / **pf** – Petr Ferenc / **ph** – Petr Hamšík

MEZINÁRODNÍ FESTIVAL KOMORNÍ HUDBY EUROART PRAHA 2008/9

www.euroart.cz

GALATEA QUARTET (Švýcarsko)

20. ledna 2009 v 19. 30
Haydn, Darbellay, Debussy
Sál Martinů, Lichtenštejnský palác,
Malostranské nám. 13, Praha 1

VENEZIA QUARTET (Itálie)

10. února 2009 v 19. 30
Cherubini, Sollima, Brahms
Sál Martinů, Lichtenštejnský palác,
Malostranské nám. 13, Praha 1

Partnerský koncert:
Děčín, Městské divadlo,
11. února 2009, 19.00 hod

HAYDN TRIO EISENSTADT (Rakousko)

3. března 2009 v 19. 30
Haydn, Hödl, Beethoven
Sál Martinů, Lichtenštejnský palác,
Malostranské nám. 13, Praha 1

Vinotéka TerraVina nabízí všem
přítelům festivalu EuroArt Praha
25% slevu na jednorázový nákup vína
v nově otevřené prodejně v Praze,
„Le marché de TerraVina“,
Dlouhá č. 6

VSTUPENKY

Pro pražské koncerty (Sál Martinů, Lichtenštejnský palác, Malostranské nám. 13, Praha 1) je možné rezervovat na emailu info@euroart.cz, vstupenky v partnerských městech budou k dispozici v místních předprodejích

PARTNEŘI FESTIVALU

SKUPINA ČEZ

SPONZOŘI

TERRA VINA®
www.terra-vina.cz

VE SPOLUPRÁCI S

Koncert se koná v sídle
Hudební fakulty AMU

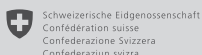
MEDIÁLNÍ PARTNEŘI

PARTNEŘI KONCERTŮ

Italský kulturní institut v Praze

Rakouské kulturní fórum

tričkA2 – limitovaná série

podpořte A2 koupí trička!
darujte tričko A2
svým blízkým

A2

ke každému objednanému
tričku – **placka A2 zdarma!**

objednávka přes **SMS** –
platba **převodem** – expedice
do **týdne**

rychlé – jednoduché – chytré

detail

FESTIVAL OTRLÉHO DIVÁKA

5. ROČNÍK
FESTIVALU OTRLÉHO DIVÁKA
PRAHA, KINO AERO, 10. — 15. ÚNORA
BRNO, FLÉDA, 22. — 24. ÚNORA
WWW.OTRLYDIVAK.CZ

18+

vyberte si triko dle barvy, velikosti a jeho
kód spolu s doručovací adresou zašlete
v SMS ve tvaru:

**TRICKO KOD JMENO PRIJMENI ULICE CP
MESTO PSC na číslo 903 09 08**

příklad: pánské tričko černé velikosti M
má kód PCM, zpráva bude znít:
**TRICKO PCM JOZKA LIPNIK NA
ZTRACENCE 5 PRAHA 1 11000**

název trička	kód trička
PÁNSKÉ ČERNÉ vel. M	PCM
PÁNSKÉ ČERNÉ vel. L	PCL
PÁNSKÉ ČERNÉ vel. XL	PCXL
PÁNSKÉ ORANŽOVÉ vel. M	POM
PÁNSKÉ ORANŽOVÉ vel. L	POL
PÁNSKÉ ORANŽOVÉ vel. XL	POXL
DÁMSKÉ ČERNÉ vel. S	DCS
DÁMSKÉ ČERNÉ vel. M	DCM
DÁMSKÉ ČERNÉ vel. L	DCL
DÁMSKÉ ORANŽOVÉ vel. S	DOS
DÁMSKÉ ORANŽOVÉ vel. M	DOM
DÁMSKÉ ORANŽOVÉ vel. L	DOL

více informací na www.advojka.cz/informace/A2shop

O vztahu skutečnosti a literárního textu

Pokouším se ve svých knihách vědomě prostřít stůl pro různorodé strážníky. Vrchní nátěr je čtivý, groteskní, napínavý. Za ním se skrývají a krčí příběhy další až po aluze, významotvorná jména, modelové situace, které něco vypovídají o bytí, o čase mezi zrozením a smrtí, o tom, čím tento čas naplnit, osmyslit a proč. Jako když si člověk nejprve prohlédne u domu venkovní omítku a plot, ale teprve když vejde (což předpokládá, že

se vejít nebojí, že je vejít ochoten a schopen), prochází pokoji, zákoutími, půdou a sklepeními, které dosud viděné rozezvučí novými tóny.

Pukliny a puklice

Samozřejmě je člověk ovlivněn tím, v čem se jeho mysl pohybuje. Je mi líto, že se Česko zapouzdřilo a někdejší proudění různých kultur umlklo. Lépe řečeno bylo umlčeno

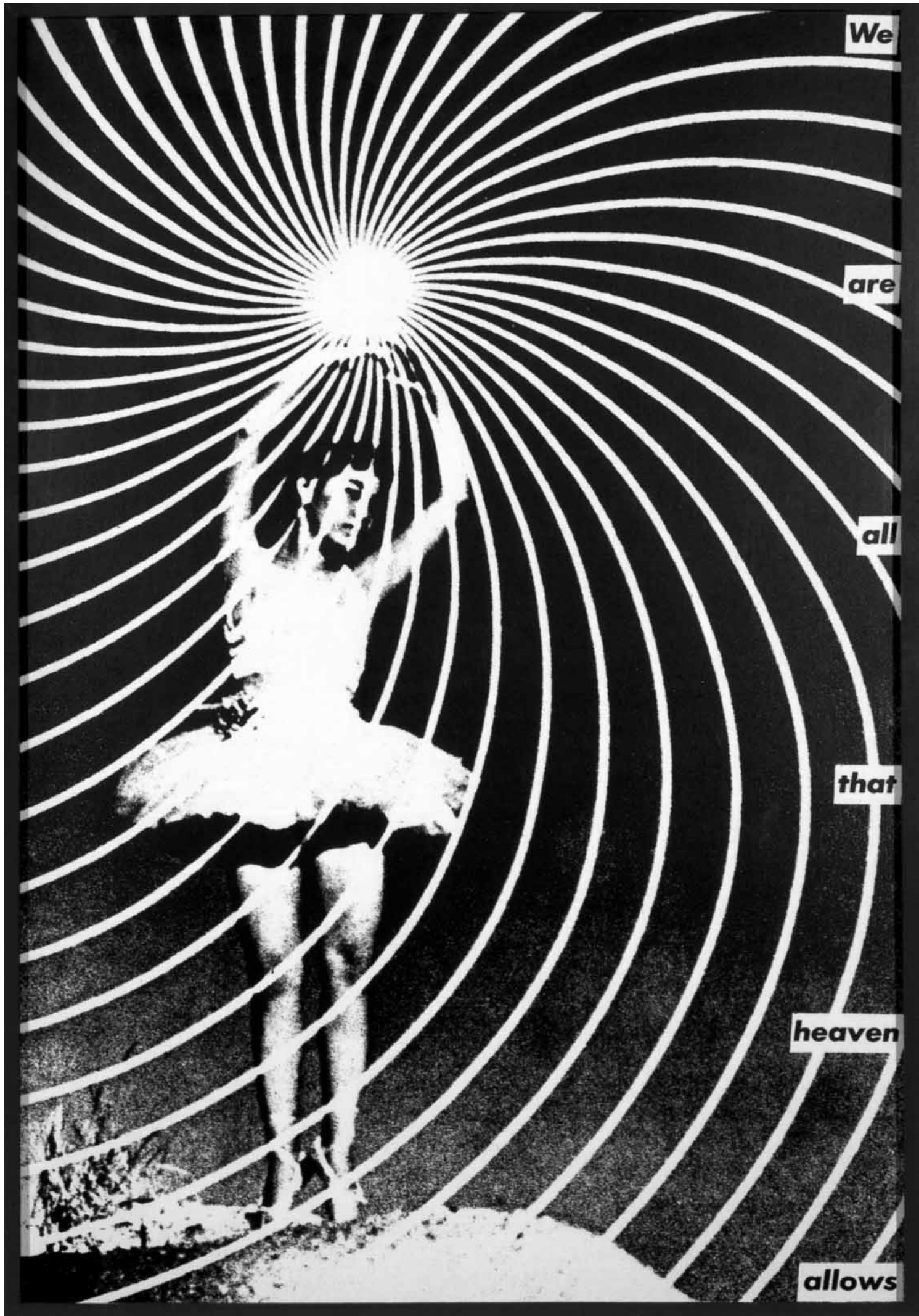
a odsunuto. Vztah k literatuře se po stale-tí vyvíjel a vyztužoval v mužském prostře-dí a mužským vnímáním; pravidla hodno-cení jsou nastavená, jakékoliv pootočení je vnímáno jako vniknutí vetřelce. Což samo o sobě vzbuzuje kontroverzní reakce. Setká-vám se s tím i při vlastním psaní, při prá-ci s klenotem, jakým český jazyk je, chybě-jí v něm slova, která by postihovala a ozna-čovala konkrétní pocity a úzkosti ženské

genetické výbavy, musím je složitě opiso-vat. Chci, aby dopad na čtenáře byl expre-sivní, emocionální; aby lapal po dechu. Toho lze docílit jen s chladnou hlavou a soustře-děním chirurga; slova skládám pinzetou.

Souvisí to s tím, jak vnímám smysl psaní. Způsob, jak přežít. Jak se potýkat se svou myslí i okolním světem, který není čitel-ný. Všechny postavy jsou fiktivní a všechny mají zároveň reálný základ, protože vždycky zapracuji svou lidskou zkušenost, tomu se vyhnout nemůžu. Kdysi jsem četla v Respek-tu článek o obci Puklice, kde židovské maji-telce odmítli vrátit majetek. To mě zauja-lo: proč ta žena otálela a žádala o majetek až nyní a proč jí ho nevrátili. Souznělo mi to s příběhem, který jsem chystala, o tom, že člověk neustále musí značkovat slabší, ponižovat outsidersy, trestat jinakost, vyvyšo-vat se, drát a šlapat po ostatních. Každý chce hrát divadlo jednoho herce, přitom hrajeme v souboru a každá, i ta sebemenší role má být odehrána svědomitě, protože alternace za naše životy neexistují. Soucit, ten nám chybí. A empatie. Pracovní název textu byl *Puklice*, protože mě zajímají pukliny v živo-tech, pukliny mezi tehdy a nyní, mezi dří-vějším a nyníjším, mezi já někdejší a dneš-ním, pukliny v čase, který plyne tam a zpát-ky, jen my si ho parcelujeme. Takto vznikl román, který se nakonec jmenuje *Peníze od Hitlera*.

Text vznikl v rámci projektu Literatura a skutečnost. Česká autorka Radka Denemarková a německý spisovatel Marcel Beyer (nar. 1965) budou ve čtvrtek 25. 2. 2009 v Goethe-Institutu v Praze diskutovat s překladatelem Radovanem Charvátém o tom, jaký význam má realita pro jejich texty a do jaké míry by měla být literaturou vnímána a přejí-mána.

Titulek a mezititulky redakce.

Barbara Krugerová: We are all that heaven allows, 1984

Radka Denemarková (nar. 1968) vystudovala bohemistiku a germanistiku na FF UK. Působila mimo jiné jako vědecká pracovnice Ústavu pro českou literaturu Akademie věd ČR či lektorka a dramaturgyně v pražském Divadle Na zábradlí. Podílela se na dvoudílném Slovníku českých spisovatelů od roku 1945 (1995, 1998), vydala monografii divadelního a filmového režiséra Evalda Schorma *Sám sobě nepřitelem* (1998), studii *Ohlédnutí za Milenou Honzíkovou* (v knize *Mileny Honzíkové Dopis zmizelému*, 2003). Překládá z němčiny, zejména studie a divadelní hry. Scenáristicky se podílela na televizních dokumentech o Evaldu Schormovi, Alfrédu Radokovi, Emilu Františku Burianovi, Jindřichu Honzlovi, Františku Trösterovi a Bohuslavu Reynkovi. Její prozaická prvotina *A já pořád kdo to tlučé vyšla* v roce 2005, za román *Peníze od Hitlera* získala cenu Magnesia Litera 2006. Nyní vychází její literární monografie *Petra Lébla*, nazvaná *Smrt, nebudeš se báti*.

Nezformulovaná očekávání

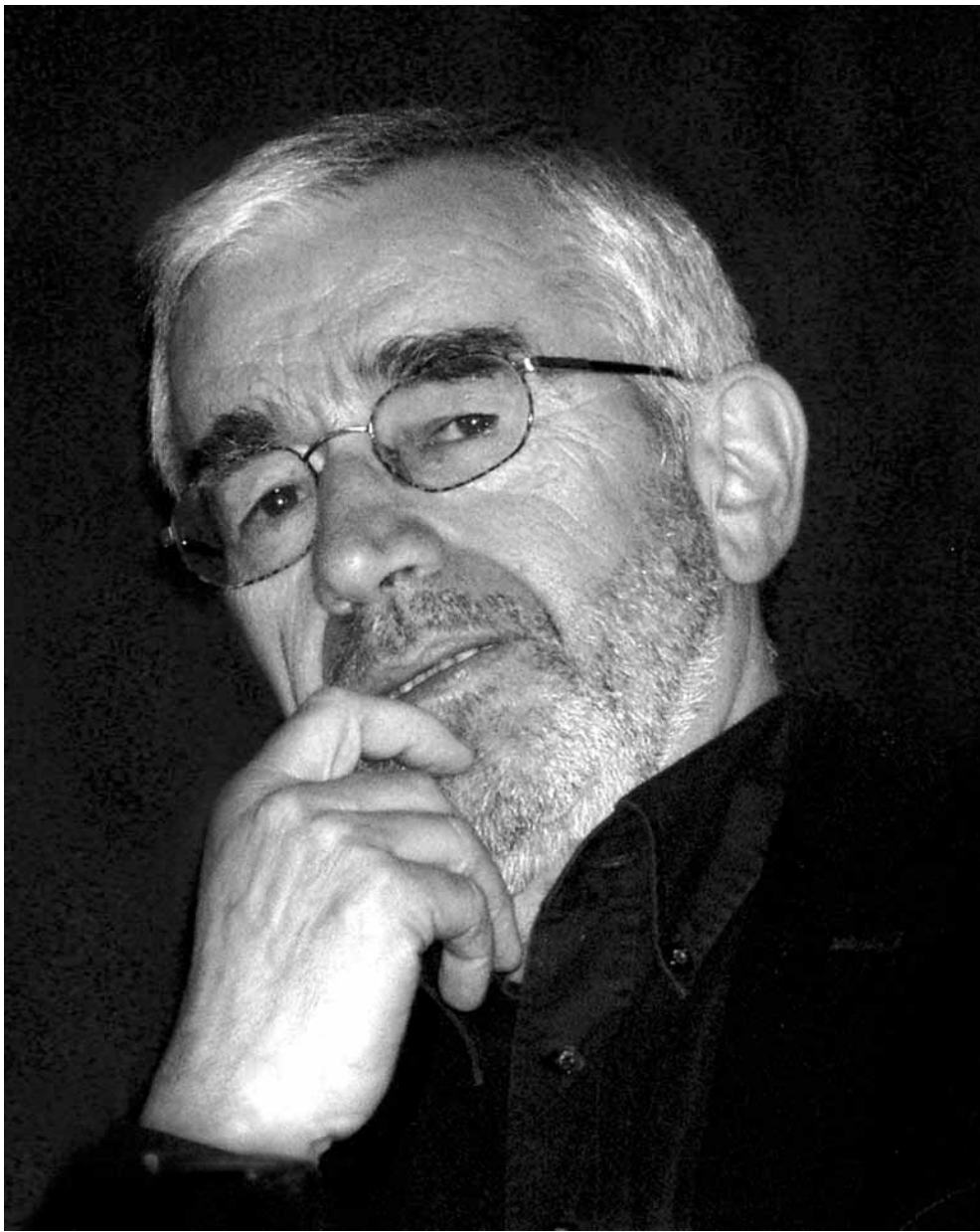
Ádám Bodor je považován za nejvýznačnějšího současného spisovatele, který zachycuje realitu maďarského Sedmihradska. Ve svých knihách buduje absurdní a zároveň poetické vize odříznutých společností, jejichž lidské vztahy jsou zdeformovány totalitní mocí.

ATTILA PATÓ

Maďarští spisovatelé jsou pro českého čtenáře občas jakousi záhadou. Umíte například lyžovat?

Hned na počátku bych se pokusil něco z těch nejasnostmi zastřených záhad rozptýlit: ano, lyžovat umím, od dětství je to důležitá součást mého života. Pocházím ze Sedmihradska, navíc z Kluže, vyrostl jsem ve vilové čtvrti ležící v kopci. V době mého dětství tam pojem automobil ještě neexistoval, takže tehdy byly zasněžené strmé silnice plné sáňkujících dětí. Ale já dostal v deseti letech na Vánoce lyžařskou výbavu a od toho-to okamžiku jsem se mezi sáňkujícími dětmi s úspěchem pokoušel lyžovat. Později, to už

bylo možné, vrátili jsme se do Kluže, do našeho starého domova, který byl mezitím zcela vyrabován. Ovšem nový začátek a nové přizpůsobování s sebou neslo i velká vzrušení, zdá se mi, jako bych tehdy i od rodičů cítil spíše pozitivní naladění. Jako dítě jsem samozřejmě nemohl vše chápat přesně. Kdybych o té době, o těch několika letech, měl dnes vytvořit věrohodný obrázek, určitě by tam pronikly i znalosti, které jsem získal později, v dospělosti. Ale ze začátku jsme zcela určitě nestrádali, otec se vrátil na svůj úřad – byl ředitelem úvěrové banky – a na vývoj po změnách jsme hleděli s důvěrou. Vzpomínám, že cestou ze školy jsem chodíval kolem

Maďar, který se narodil v Kluži, má již od okamžiku narození osud určený jinak než Maďar narozený v Debrecíně. Ádám Bodor. Foto Anikó Bodor

na větších svazích za městem, jsem odpozoval od trenéra základní techniku, v které se pak každý může na základě svého temperamentu, charakteru a citu zdokonalovat. Již pro samotnou rychlost je sjezd povznášející a euforický, ale lyžování je něčím daleko více: člověk je vystaven konfrontaci s terénními podmínkami a stavem sněhu a znovu a znovu se dostává do nových situací, které musí nějak řešit. V neposlední řadě je konfrontován s vlastními schopnostmi. A s přírodou, se zasněženou krajinou, s jiskřivým sluncem a bouřlivým větrem. Je to fantasticky strávený čas, je to sport, láska, posedlost – skutečný životní styl –, řekl bych, že lyžování je pro mě již od dětství velkým darem do života. Patří k mé identitě, mám k němu opravdovou citovou vazbu. I dnes mi srdce usedá, když napadne první sníh.

Jaká byla tehdy atmosféra ve městě po druhé světové válce?

Posledního půldruhého roku války jsme s rodiči přečkali v Budapešti, ale jak jen to

lahůdkářství jménem Bodegán, kde na pultu vedle čerstvého pečiva voněly dobré syry, šunka a uzení pstruzi. Něco z té nabídky se dostalo i na náš stůl. Ale netrvalo to dlouho. Starostí přibývalo, na každém kroku jsem se mohl setkat s poznámkami nevěstičími nic dobrého. V osmačtyřicátém se znárodnovaly školy, z protestantského lycea, kam jsem chodil, se stalo státní gymnázium, byl vyměněn profesorský sbor a ruku v ruce s tím se změnila vnitřní atmosféra a duch školy, mezi legendárními stěnami začal hvízdát cizí vítě. Znamení nevěstičích nic dobrého bylo čím dál více, slyšeli jsme o věznění, o nucených pracích, i tatínek měl čím dál větší starosti, došlo i na něj; v devětačtyřicátém ho zatklí a na základě vykonstruovaných obvinění odsoudili. Nebylo se co divit, byl prominentní osobou kapitalistického režimu a měšťáckého řádu, nemohl počítat s pardonem. Následovalo období represí. Postihla nás strašná bída. I já si pomalu uvědomoval, co se kolem mě děje, kde žiju. S několika přáteli jsme založili protikomunistický

spolek, takže v dvaapadesátém se trestající ruka moci vztáhla i na mě, zatklí mě, odsoudili a dva roky jsem strávil ve vězení. Ven jsem se dostal jako devatenáctiletý. Z toho, co mě tam obklopilo, jsem začal tušit, že na mě asi nečeká právě světlá budoucnost...

Sedmihradsko znají mnozí Češi jako zemi, která poutníkovi kdysi skýtala kus svobody, člověk si mohl postavit stan a založit oheň, kde potřeboval. Vaše zážitky z mládí, vězení – a můžeme otázku vztáhnout i na tragicky-groteskní rezervaci Sinistru – poskytují jiný pohled na nedotčenou přírodu Karpat...

Pocity českého turistu jsou částečně přesné, potuloval se po hřebenech Karpat, daleko od skutečnosti obehnané ostnatým drátem. Ale přesná je i moje zkušenost. Myslím, že otázka je postavena na zdánlivém protikladu, který ani není třeba řešit. Příroda, nebo pokud chceme, příroda v tehdejší Rumunsku, ale i jinde, již z vlastní podstaty nabízí dvojí pohled. Platí to do jisté míry i pro dnešní stav. Dnes se již na světě málokde najde nedotčená příroda a tady uprostřed Evropy sotva můžeme hovořit o nedotčené krajině, maximálně o méně zpracovaných, méně znečištěných oblastech, o kterých se pak domníváme, že na ně lze patřit optikou starodávné neporušenosti. Faktem je, že když odhlédneme od míst, kam se šílenství diktatury vkradlo ve formě jednoho, dvou ukrytých pracovních táborů, nebo kde se uchytily nejnovější civilizační rekvizity (tam, kde krajinu zraňují přehrady, sloupy vysokého napětí či povrchová těžba nebo kde je veškerý pohyb přísně regulován kvůli silné návštěvnosti a turistickým zájmovostem), se i dnes člověk může potulovat po Karpatech tak, že potká jen ovčáky se svými stády a sluncem vyšisované, větrem ofoukané a deštěm ošlehané stavby tvoří spíše onu přírodní část. Zážitek takového setkání bezesporu člověka obdaruje iluzí svobody. Možná, že se to nehodí, ale odvolal bych se na knižní rozhovor Pach vězení [viz ukázka na protější straně – pozn. red.], kde jsem tuto otázku zmínil: i v nejtemnějších desetiletích útlu, i v těch nejponuřejších dobách existovaly únikové cesty, na jejichž konci se skrývala útulná zákoutí, místa, kam na člověka již nedohlédl pozorný zrak diktatury a kde se téměř dalo zapomenout na existenciální prostředí, které zásadně určovalo náš životní pocit. Svoboda se dá do libovolné míry omezovat jak fyzicky, tak i jemnějšími zastrášovacími prostředky, ovšem v konečném výsledku sídlí na výsostném místě lidské osobnosti, v hlubině lidské duše, je součástí našeho charakteru a povahy, tedy záleží i na nás, do jaké míry se násilí a záměrům neshodujícím se s našimi podvolíme.

Pocházíte ze Sedmihradska, žijete v Budapešti. V čem se liší sedmihradská maďarská literatura od té maďarské?

V podstatě v ničím. Regionální odstíny a posuny v důrazu existují ve všech literaturách, těžko bychom mohli mluvit i o rozdílných toposech, které by se daly markantně vydělit, a kdybychom se o to pokoušeli, narazili bychom již u pojmosloví. Pokud tedy nemáme jasné rozlišující znaky, považuji za násilné hledat na základě znalosti o regionu reprezentativní osobitost sedmihradské literatury. Podobně bychom těžko uchopili jako zvláštní kulturní entitu sedmihradskou německou literaturu, která je mimochodem výrazná.

Je přirozené, že latentně tu fungují podněty vyvolané daným prostředím, sedmihradskou identitou, neboť Maďar, který se narodil v Kluži, má již od okamžiku narození osud určený jinak než Maďar narozený

Ádám Bodor (nar. 1936 v Kluži), nositel Kossuthovy ceny, nejvyššího maďarského vyznamenání udělovaného umělcům, patří k vůdčím osobnostem současné maďarské prózy. Pozornost vzbudil osobitým viděním ztvárňované reality, které se projevilo zvláště ve dvou románech, v Okrsku Sinistra (Sinistra körzet, 1992, česky 2008; viz A2 č. 12/2008) a v Návštěvě arcibiskupa (Az érsek látogatása, 1999, česky 2007; viz A2 č. 27/2007). Vypovídá v nich o zlu, o tupé, nelítostné, zmechanizované diktatuře v dokonale absurdním, ponurém světě, v němž vymřela morálka, obecně lidské hodnoty a přirozená důstojnost člověka. K tomuto zcela nezaměnitelnému vidění života v diktatuře dopomohl Bodorovi také osobní prožitek dvou let, která ještě jako neploletý strávil v rumunském vězení, k němuž byl odsouzen za protistátní činnost.

S Ádámem Bodorem o Sedmihradsku, literatuře a svobodě

v Debrecíně. Zdá se velmi pravděpodobné, že i jeho pohled na svět bude v rozmanitějším národnostním prostředí a díky vlivům jiných kultur v širším horizontu bohatší a odstíněnější. Ale až na ojedinělé případy bychom přesvědčivé příklady pro takovýto otevřenější způsob uvažování v literatuře posledních let hledali marně. Zdá se, že soukromé pozadí je tu diktováno mnohem primitivnějšími pohnutkami – jako by umělci prožívali v tomto soužití jen hořkost menšinového osudu. Člověk by věřil, že obzvlášť podnětné by mohlo být pro umělce v Sedmihradsku pokusit se povznést hodnoty historické provincie na všeobecnou platnost, ale ani s takto vytyčeným cílem se téměř nesetkáme. Sedmihradská maďarská komunita žije již po několik desetiletí jako menšina, už dlouho vede zákulisní boje o zachování svých institucí a společenských a kulturních pozic, což znovu a znovu sráží tvořivé myšlení mezi národnostní mantinely. V této situaci nevidím žádné snadno uchopitelné tendence, jež bych tu mohl uvést na příkladu přesvědčivého díla nebo uměleckého výrazu, které by poukazovaly na specifický sedmihradský způsob nazírání. I u literárního zobrazení Sedmihradska by bylo možné rozlišit dvě skupiny: na jedné straně se můžeme setkat s náběhem na zobrazení idylické a nostalgické – nadšeně přijímaným v Maďarsku –, na druhé straně pak stojí nazírání chladnokrevnější, rezignovanější, které vychází z momentálních skutečností a jejich existenciálních perspektiv. Toto

deklarované dvojí pojetí je charakteristické i pro tendence v Maďarsku.

Říkáte, že by mohlo být pro umělce podnětné povznášet hodnoty na všeobecnou platnost. Považujete v souvislosti s historickou provincií či osobními zážitky tento úkol za svůj?
Ne, takovému obratu bych se – minimálně v osobních souvislostech – v každém případě vyhnul. Když jsem hovořil o úkolech, myslím, že jsem se uchýlil k vyprázdněnému, šablonovitému vyjádření, a teď se to již nebudu pokoušet přeformulovávat. Raději bych to rozvedl: spisovatel může mít obecně jedinou metu, totiž aby v úměře ke svým schopnostem, rozhledu a charakteru vytvořil maximum. Jestliže nějaký umělec stále hledí na to, aby odpovídal nějakému očekávání, pojetí, vkusu nebo pohledu na věc, je to záležitost podezřelá a bez vyhlídek. Já třeba píšu prostě jen příběhy, a pokud se jeví jako věrohodné a skutečně se rozvinou podle charakteru své fiktivní krajiny, objeví se v nich vůně, nálada a způsoby evokovaného prostředí. Vzory pro toto prostředí lze najít v konkrétní krajině, v „historické provincii“, v půlměsíci Východních Karpat – neboli fiktivní krajině, která se zde rozvine, je fantazijní, trochu odvozenou napodobeninou jednoho existujícího regionu. Všechno to u mě funguje, a myslím i u druhých, intuitivně, bez nějaké věrnosti zásadám a znamená to vlastně jen tolik, aby zážitek vlastního života i v něm

zážitek Sedmihradska vedl k těmto uměleckým důsledkům. I s tím, že ten obraz není bez extrémů, které nejsou nezbytně zdůvodnitelné zkušeností historické paralely. Vždyť pohled na svět je celistvý jen v případě, jsou-li v něm vyvážené smíšený prvky skutečnosti a fantazie. Abychom se ještě poněkud vrátili k pojmu úkolu, můžu říci, že jako spisova-

tel mám pocit zadostiučinění tehdy, cítím-li, že činím zadost nějakému nezformulovanému očekávání a dokážu-li z hodnot oné krajiny, která mi byla vždy nejdůležitější, důvěryhodně zprostředkovat uměleckou dedukci obecně platnou.

Rozhovor přeložila Marta Pató.

Během lyžování je člověk vystaven konfrontaci s terénními podmínkami a stavem sněhu a znovu a znovu se dostává do nových situací, které musí nějak řešit. Foto bigfishartstudios.com

Pach vězení

Kniha rozhovorů Ádáma Bodora s básnířkou a novinářkou Zsófí Ballou zachycuje autorovu vězeňskou zkušenost. V následující ukázce popisuje okamžik, v němž byl Bodor po dvou letech propuštěn.

Jak ty pusté vězeňské dny skončily?

Nečekaně. Dramaticky náhle. Poté co byly zrušeny nucené práce, jsem díky protekci u strážníka Szócse mohl opouštět celu každé ráno a se svými šťetci a s barvou se vydat na cestu do vyliďněných dílen. Dostal jsem notýsek s rozpisem práce nebo s očíslovaným seznamem pracovních nástrojů a pak jsem musel vyhledat příslušný předmět, nástroj, pracovní desku a opatřit je patřičným inventárním číslem. Nespěchal jsem, piplal jsem se s tím, úmyslně jsem pracoval pomalu, aby mi to vydrželo do konce podzimu, až se ochladí, nerad bych mrznul v nevytápěných dílnách. Někdy jsem lenošil celé hodiny, snil jsem, hleděl na mraky, jak táhnou oblohou, a na ptáky, kteří létali pod nimi. Tak tomu bylo i třetího září roku tisícího devítistého padesátého čtvrtého. Ačkoli jsem se za ty dva roky věznění nenajedl dosyta ani jednou, toho dne jsem se na oběd nemohl ani podívat a odhodlal jsem se k nemožnému činu: ještě než jsem domyslel, co dělám, vylil jsem to všechno do výlevky. Nebyl bych mohl polknout ani sousto. Něco viselo ve vzduchu, nevěděl jsem, co se to se mnou děje. Patrně jsem něco vycítil. Ale stejně jako jindy po obědě jsem se natáhl na prázdný stůl k odpočinku. Díval jsem se na obrovskou, mohutnou vězeňskou zeď s nekonečnou řadou oken zatlučených prkny a náhle se mě zmocni-

la sklíčenost. Měl jsem před sebou ještě rok, den osvobození byl nedohlednu, měl jsem pocit, že jsem přece jenom prohrál, odtud se už domů nevrátím. Bylo třetího září, konec léta, ale v ten den panovalo nezvyklé horko; bylo to odpoledne mezi třetí a čtvrtou hodinou, když se ticho najednou ozvalo, jeho ševlení zvolna splyvalo s bzučením mouchy. V tom tichu se najednou rozlehlo bouchnutí železné brány, která vedla na dvůr, potom bylo slyšet, jak někdo běží po liduprázdném vězeňském dvoře vysypaném šterkem, jak se dveře v přízemí prudce rozevřely, jak někdo vybíhá po schodech a funí při tom. Byl to můj kamarád Endre Delbács, bez doprovodu strážného. Zastavil se ve dveřích a zařval: „Honem pojď, všeho nech, jdeme domů!“ „To je špatný vtip,“ odpověděl jsem. „Hni sebou, rozdělávali mýdlo a čeká na nás holič. Dostali jsme opravdové toaletní mýdlo.“ Holič? Ten se zbláznil. Jaký holič? A to už dorazil i strážný, nestačil držet krok s mým pádícím kamarádem. „Neslyšíte? S malováním je konec, seberte si ty svoje saky paky a jde se. Čeká na vás holič.“

Jedno mi bylo jasné, že tím v Szamosújváru končím. Možná mě převezou do jiné věznice. Ale stejně, o jakém holiči to pořád melou? Měli jsme sice vězeňského holiče, na každém patře byl jeden, ale ten jenom holil a potom pochopitelně všem pravidelně přejel po hlavě strojkem, aby nás vzal dohola, výjimku tvořili jenom kápoové. Když po pracovní době vrazil do cely holič, nemělo smysl s ním smlouvat... Mne nedávno ostříhali úplně dohola, z toho, co mi zůstalo, by nějaký účes nevykouzlil ani kadeřnický mistr. A přesto mě jeden důstojník doprovodil k holiči – byl to týž, který nás dosud stříhal dohola – s tím, aby mi aspoň vyholil vzaду krk a pokusil se dát

mým vlasům nějakou fazonu. Rozčilení důstojníci přišli za námi dokonce i do koupele. Tehdy už i v mém skeptickém mozku začalo rašit tušení: oni nás opravdu chtějí pustit ven. A skutečně, u východu z lázně na nás čekalo naše civilní oblečení, které spěšně přinesli ze skladu, a od té chvíle už jsme se nemohli stýkat s ostatními vězni. Po celou dobu příprav nás stále obklopovali tři nebo čtyři rozesmátí bachaři, možná i s trochou závisti: my odejdeme, máme život před sebou, kdežto oni zůstanou ve vězení. Chovali se k nám neuvěřitelně ochotně, skoro číhali na každý náš sebe-menší pohyb, do konferenčního sálu administrativy nás vedli div ne pod paží. Netušili jsme, co se asi stalo, a neodvažovali jsme se ani uchichtnout. Vyzvali nás, abychom se posadili, ukázali kolem dokola na rozložitá kožená křesla a k našemu nesmírnému úžasu nám předložili denní tisk a obrázkové časopisy, abychom se snad při čekání nenudili. Samé usměvavé tváře, ztělesněné pochopení, pozornost a něha. Bylo to všechno už přímo směšné, sotva jsme se odvažovali podívat se na sebe. Teatrálnost této nálady dosáhla vrcholu, když do sálu vstoupil ředitel věznice Goiciu, se všemi svými vyznamenáními na hrudi, s otevřenou náručí a s vyceněnými kly. S dětskou upřímností jsme mu mezi sebou říkali jenom soudruh Divočák. Jednak proto, že měl opravdu kančí kly, a potom také proto, že se opravdu choval jako zdivočelé zvíře. „Děti,“ oslovil nás, „povídal jsem vám, že ano, že se brzy dostanete domů.“ Už jsem vyprávěl, že na vězeňském dvoře, když jsme dorazili do Szamosújváru, nás přivítal on a se strašlivým řevem nám nastínil vyhlídku, že naše kosti zpráchniví ve zdech, které stráží on. Ale teď jsme se s ním nechtěli přít. Společnost se záhy rozrostla: v čele slavnostního

doprovodu dorazil v šedivé generálské uniformě sám generální prokurátor Alexa. Přečetl prezidentský dekret, podle něhož byl rozsudek anulován spolu s veškerými dopady na občanský život a v tomto smyslu jsme s okamžitou platností propuštěni na svobodu. Vypadalo to, že nás co nevidět poprosí o prominutí a div nám ke spiknutí nepogratulují. Z věznice nás přímo vyhnali.

Avšak v bráně na mne dopadla ještě poslední rána. Jistota je jistota, a tak nás naposledy ještě prohledali, než se brána za námi zavřela, a v mé kapse našli pruhovanou vězeňskou čepici, kterou jsem si chtěl odnést domů na památku. Krást ve vězení? Takhle to nepochybně vypadalo. Strážný vykřikl a nalezenou čepici vítězně ukazoval: hleďte! Jako by říkal: A tyhle my pouštíme na svobodu! Na otázky, jak se ke mně dostala, jsem už jakožto svobodný člověk se znovunalezenou sebe-důvěrou odpovídal, že mi ji jistě někdo strčil do kapsy z legrace, možná právě nějaký strážný. Sebrali mi ji, a já toho do dneška lituju. Z vězeňské brány jsem vycházel s tímto trnem v srdci.

Venku na nás čekalo otevřené nákladní auto a vlahým večerem, ozářeným měsíčním svitem, s námi ujíždělo ke Kolozsváru, kde jsme ještě zašli na krátkou návštěvu na prokuraturu. Při malé domácí slavnosti za přítomnosti několika rodičů – totiž pokud někdo z nich byl zrovna na svobodě – generální prokurátor znovu přečetl dekret s mimořádným důrazem na tom bodě, dle něhož byl rozsudek navždy anulován spolu se všemi nepříznivými následky. Když propouštěcí ceremoniál skončil, mohli jsme už jít opravdu domů.

Z knihy rozhovorů **Pach vězení**, která vyšla roku 2001 v nakladatelství Magvető v Budapešti, vybrala a přeložila Anna Valentová.

ZNAMENÍ

Koppány Zsolt Nagy

Koppány Zsolt Nagy a György Dragomán reprezentují nejmladší generaci sedmihradské literatury. Společná zkušenost s absurditou totalitního režimu je v přítomných povídkách jasně přítomná, její zpracování je naprosto odlišné.

Můžu se prohlásit za šťastlivce. Necelé tři týdny po mém příjezdu do města jsem dostal místo v úřadě. Byl to dobrý pocit, že si z tolika uchazečů vybrali nakonec právě mě. Přitom jsem neměl ani zcela v pořádku papíry, nicméně mé kvalifikaci nebylo co vytknout.

Na prvním pohovoru (který se konal v kavárně nedaleko úřadu) mi řekli, že tak dva roky budu mít pocit, že je ta práce pod mou důstojnost a neodpovídá mým znalostem, ale když se budu dobře chovat, můžu snadno postupovat kupředu a ředitel mě může jmenovat i vedoucím oddělení. To mi však neslibili najisto, jelikož ředitelova rozhodnutí jsou nevyzpytatelná. Dodatečně samozřejmě všichni přijdou na to, že měl pravdu, ale naznačovat ve vztahu k němu cokoli dopředu by byla pošetilost. Řekli mi také, že druhý den můžu nastoupit do práce.

Pochopitelně jsem byl vzrušený, vždyť jako vyslanec své vzdálené vlasti jsem mohl být jedním z prvních, kdo o sobě mohou prohlásit, že tvoří součást tohoto velkolepého systému. Mé znalosti jsou tudíž potřebné, našel jsem náležité místo, i když to se podle všeho ukáže až později. Pečlivě jsem se oblékal a dbal na všechny předpisy týkající se kravaty, obleku i puků. Ještě aby mě tak napomenuli už na vrátnici, že nemám dostatečně nablýskané boty.

Dveře se přede mnou otevřely a já vešel. Před sebou jsem spatřil obrovský sál, do rohu vykouzly dovedné ruce vodopád, voda se valila po plochých kamenech a zanechávala na listech okolo rozmístěných rostlin

jemný poprašek. Naproti dveřím se neslyšně míhaly výtahy, nejméně deset. Po pravé ruce jsem měl obrovský stůl. To bude vrátnice, pomyslel jsem si.

Přistoupil jsem blíž a způsobně jsem se ohlásil u zde sedícího ozbrojeného mladého muže. Pozdravil a požádal mě, abych otevřel tašku. Pečlivě prozkoumal vše, co v ní bylo: zbrusu nové desky, pera i mou skromnou svačinu. Byl jsem mu vděčný a pro všechno měl pochopení: nemůže sem přece pustit kdovíko; do poschodí se může dostat pouze ten, kdo určitě nijak neohrožuje chod úřadu.

Strážce mi vrátil tašku a požádal mě o doklady. Trochu jsem se bál, protože jsem dosud neměl nahlášenou adresu bydliště, což v úřadě nemají moc rádi, jak jsem slyšel. Strážce však shledal všechno v pořádku a s krátkým přikývnutím mi mou náprsní tašku zas vrátil.

„Hledám K.“ řekl jsem potichu, abych neporušil to majestátní ticho. „Mám volat linku 6651.“

„Okamžik,“ zavrčel strážce, „okamžik!“

Potom mě vyzval, abych prošel konstrukcí připomínající bránu. Jakmile jsem to udělal, ozval se ostrý pisklavý zvuk, signalizující, že něco není v pořádku, alespoň jsem tak usoudil z chování strážce, který poodstoupil a zakřičel na mě, ať jdu okamžitě zpátky.

„Máte u sebe nějaký kovový předmět?“

Myslel jsem, že se propadnu hanbou, navyklým pohybem jsem si ráno strčil do kapsy svůj kapesní nožík, vida, přece jsem nedával dost dobrý pozor. Rychle jsem mu ho podal a potom – jakoby na důkaz svého

očistění se od kovů – jsem znovu prošel bránou.

„Chtěl to po vás někdo?“ zeptal se přísně strážce. „Následujte tu dámu!“ ukázal na ženu v uniformě poté, co jsem se celý rudý zase vrátil.

Šli jsme dlouho, žena mě zavedla do úplně malé místnosti, daleko od vchodu a vodopádu. Místnost neměla okna, osvětlovala ji jediná, zato velmi silná žárovka.

„Svlékněte se!“ řekla mi, a když jsem se ani po její druhé výzvě nepohnul, trochu mě postrčila. „Do naha!“

Když viděla, že pořad otálím, otočila se na mě trochu přívětivěji:

„Nařízení K.“ Potom si stoupla kousek dál a měřila si mě pohledem.

Svlékal jsem se pomalu, dokonce dvakrát přistoupila blíž, aby mě popohnala. Spodky ze mě doslova strhla, když jsem se zdráhal si je sundat sám. Kámen byl studený, zimomřivě jsem poslapoval na místě. Žena opět poodstoupila a pak mě vyzvala, abych zvedl ruce a otočil se dokola. Když jsem to udělal, natáhla si gumové rukavice, přistoupila blíž a na několika místech mi vjela do ochlupení. Nakonec jsem se musel sehnout a ona mě pečlivě vyšetřila i zezadu. Nedokázal jsem ze sebe vypravit ani slovo.

„Teď už můžete jít nahoru. Čtvrté patro. K. vás bude čekat,“ řekla nakonec.

Viděl jsem, že bych se neměl na nic vyptávat. U hlavního vchodu žena zmizela – tiše a nenápadně, jako se objevila. Podíval jsem se na strážce a na výtahy. Pokýval, poté jsem nastoupil.

Ve čtvrtém patře mě čekal K. Potřásli jsme si rukou, omluvil se za nepříjemnosti a oslovoval mě Franci.

„Nemůžeme být dost opatrní,“ řekl.

„Ale co hledají, k čemu to je?“

„To je nové ustanovení. Doufám, že ti ta dáma řekla, že jsem ho nechal uzákonit já. Je potěšující, že nic nenašla. Snad se sem doopravdy můžeš dostat. V kavárně jsem se o tom z pochopitelných důvodů zmiňovat nemohl. Teď už jsi náš člověk. Ale moc si o sobě nemysli! A nikomu nevěř.“

„Ale co hledají? Jen to mi řekněte, proboha!“

„Máme své informace. Hledáme znamení. Znamení na vás, co jste sem vstoupili.“

Nic jsem nechápal, ale poté, co mě přešel pocit studu, jsem s důvěrou hleděl do budoucna: jednou mi snad bude všechno jasné a také já budu moct vydávat nařízení.

Povídku ze sbírky **Nagyapám tudott repülni** (Můj dědeček uměl létat), vydané nakladatelstvím Magvető v Budapešti v roce 2007, přeložil Jiří Zeman.

Michael Schmidt – z cyklu EIN-HEIN

Koppány Zsolt Nagy se narodil v roce 1978 v sedmihradské Marosvásárhelyi (rumunsky *Târgu Mureș*, německy *Neumarkt*), jednom z tradičních center sedmihradské vzdělanosti a kultury, pro něž je typické soužití maďarského, německého a rumunského etnika i jazyková různorodost. V roce 2001 absolvoval obor maďarština-angličtina na Filosofické fakultě Univerzity Babeș-Bolyai v Kluzi. Od roku 2005 žije v Maďarsku. Krom vlastní tvorby se věnuje překladu z rumunštiny, pravidelně publikuje v maďarských, rumunských a slovenských periodikách. Již jeho první sbírka raných povídek *O tom, jak je to těžké* (*Arról, hogy milyen nehéz*) z roku 2000 se setkala s uznáním kritiky, stejně jako román *Pan Jozefát aneb románování* (*Jozefát úr avagy regénykedés*, 2006). Druhou povídkovou sbírku s názvem *Můj dědeček uměl létat* (*Nagyapám tudott repülni*), vydal v roce 2007.

–jz–

PUŠKY, NEBO HOLUBICE ?

György Dragomán

Když jsem vešel s obálkami do hlasovací kabiny v tělocvičně, zatažené tlustým závěsem, málem jsem vyprsknul smíchy, protože jsem si vzpomněl, co říkal tatínek, když jsem mu pověděl, že s ním nemůžu na blešák ani v neděli, protože musím do školy, abych se zúčastnil referenda, takže tatínek řekl, že to celý stojí za hovno a že bych udělal nejlíp, kdybych si stáhnul kalhoty a vykadil se jim tam v tý hlasovací kabině na podlahu, potom si vytřel prdel hlasovacím lístkem, dal ho do obálky a nakonec hodil do urny, aby věděli, co si o tom jejich blbým referendu myslím, ale maminku to dost naštválo a řekla, že by si otec měl dávat pozor a líp si promyslet, co přede mnou říká za blbosti, protože když si bude takhle pouštět pusu na špacír, ať se pak nediví, až jednou skončí u Dunajského kanálu, ale táta se tomu jenom smál a říkal, ať si představím předsedu komise, jak bude v prdeli, až tu obálku potom otevře, a tak se tomu chechtal, že jsem se musel smát s ním, a když jsem vešel do kabiny, hned jsem si na to vzpomněl, úplně jsem viděl před očima tlustej obličej soudruha ředitele a to, jak je rudej jak vlajka, ale pak jsem si všimnul fotky soudruha Gagarina v životní velikosti, vyztužený kartonem a přilepený na zadní stěnu kabiny mezi bílý holubice, u kterých bylo spoustou světověch jazyků napsáno mír, a i když jsem ještě neuměl pořádně číst,

stejně jsem dokázal rozluštit pax a paz a pače, a každá holubice měla v zobáčku větývku, jako kdyby si zrovna chtěly stavět hnízdo, i když holubi přece žádný hnízda nestavěj, protože jediný, co uměj, je dělat vrků, vrků, vrků, ale soudruh Gagarin tam stál s přílbou v ruce stejně tak hrdě jako vždycky a já se ho musel dotknout a tu přílbu si pořádně osahat, hlavně vepředu, tu průhlednou část, věděl jsem sice, že je jenom z kartonu, ale prostě jsem si na ni musel sáhnout, protože soudruha Gagarina hrozně miluju za to, že tak odvážně vyletěl do vesmíru, aby nám odtamtud přinesl přátelství národů, a když jsme si museli první školní den vybrat nějakej vzor, řekl jsem soudruha Gagarina, a soudružka učitelka mě pochválila a řekla, že jsem si vybral moc dobře, protože soudruh Gagarin je opravdový hrdina, který učinil velmi, ale opravdu velmi mnoho pro mír a přátelství národů, a zeptala se mě, co se mi na něm nejvíc líbí, a já na to, že nejvíc ta jeho přílba, to, jak je hezky kulatá a že je z ní tím okýnkem vidět, a soudružka učitelka řekla, že ano, a že kdyby nás soudruh Gagarin ve škole navštívil, určitě by mi dovolil, abych si tu jeho přílbu vzal, ale nato se přihlásil Franta a řekl, že soudruh Gagarin už přece nežije, že se učili ve škole, že přišel o život při leteckém neštěstí, ale soudružka učitelka na to, že to přece nevadí, protože jeho duch je stále

s námi a v našich srdcích bude žít navěky. Když jsem se tý přílby dotknul, cejtíl jsem, jak se mi rozbušilo srdce, a v tu chvíli jsem na mou duši uviděl, jak se ten obličej papírovýho soudruha Gagarina v životní velikosti pohnul a soudruh Gagarin na mě téma svejma očima z papíru v životní velikosti mrknul, ale věděl jsem, že to není pravda, že si to jenom představuju, tak jsem radši otevřel obálku, abych z ní hezky vytáhnul hlasovací lístek, a zase jsem si vzpomněl na soudružku učitelku a na to, jak nám ve čtvrté po promítání rozsvítila a vystoupila na stupínek, podívala se na nás a potom hodně hlasitě řekla, že nejde o to, jestli čokoládu nebo zmrzlinu, malinový sirup nebo broskvový nektar, ani o to, jestli sikulský lidový tanec nebo rumunský lidový tanec, ne, ne, tou hlavní a jedinou skutečnou otázkou je a vždy také bude, jestli mír nebo válku. Potom chvilku mlčela, jako by se fakt na něco zeptala, a čekala, až se někdo přihlásí a odpoví, ale nikdo se nehlásil, takže soudružka učitelka pokračovala dál a řekla, že mnozí si myslí, že my, malí prvňáčci, nejsme na boj za mír dost zralí, že jsme ještě moc malí na to, abychom rozuměli tomu, že boj za mír je přesně o tom pochopit, že každý náš čin, každé naše rozhodnutí, každá naše volba ukazuje, co chceme, jestli to, aby byl mír, nebo to, aby byla válka, a když se nenaučíme slovo od slova říkanku, nejenže budeme sami proti sobě, ale uděláme tím také krůček na cestě k válce a krůček ke krůčku znamená jeden velký krok, a nebudeme-li dost opatrní, můžeme nakonec prohledávat trosky a shánět něco k jídlu, zrovna jako ty ubohé děti na diafilmu, a že si ani neuvědomujeme, jaké máme štěstí, že si v neděli budeme moci přímo zvolit mezi mírem a válkou, bude se totiž konat zvláštní hlasování pro děti, referendum, na kterém můžeme celému světu ukázat, že školáci Rumunské socialistické republiky všichni hlasovali pro mír, ne nadarmo pro něj generální tajemník strany tak neúnavně pracuje, vždyť všichni do jednoho umíme pěkně říkanku: Ne myndrym ku tot če fače Čaušesku pentru páče (zhruba: Srdce naše štěstím plesá, jak Čaušesku mír nám tesá), a to hlavní je, že v neděli v šest hodin ráno se otevírají v tělocvičně hlasovací kabiny a ve tři čtvrtě na šest by tam měli všichni být, v šest hodin pět minut totiž už musí být po všem, aby byla naše škola první v kraji, a volit musíme i my, malí prvňáčci, ovšem není se vůbec čeho bát, půjde jen o to, že musíme na hlasovacím lístku označit, pro co hlasujeme, nemusíme se strachovat, nevadí, že neumíme číst, vedle čtverečků bude vždy namalovaná holubička a puška, a my jen pěkně označíme ten čtvereček vedle holubičky, ovšem ne křížkem, ale písmenkem x, a to je vše, tolik přece můžeme pro mír udělat i my, no, a když jsem vytáhnul lístek z obálky, viděl jsem, že je to opravdu tak, jak říkala soudružka učitelka, nahoře uprostřed bylo na lístku razítko znaku naší vlasti a pod ním stálo několik řádků, ty jsem ale nedokázal přečíst, a i kdybych to uměl, stejně není jistý, že bych tomu rozuměl, protože to bylo rumunsky, ale vespodu na lístku byly fakt namalovaný dva čtverečky a nad jedním byla holubička a nad druhým samopal s takovým tím zahnutým zásobníkem, co s ním chodí vojáci na hlídce, a v tu chvíli mi blesklo hlavou, že bych mohl klidně hlasovat i pro válku, stejně by nikdo nikdy nezjistil, že jsem to byl já, ale potom jsem hezky položil lístek na lavici, která byla v kabině, a vzal jsem černou fixu, co byla k lavici přivázaná vlascem, protože jsem chtěl hezky označit mír, jenže v tu chvíli jsem se znova podíval na soudruha Gagarina a zas se mi

zdálo, že na mě mrknul, ale to jsem si myslel jenom chvilku, protože když jsem se podíval líp, tak jsem hned viděl, že vůbec nemrknul, ale že ho někdo počmáral, a právě tou černou fixou, kterou jsme měli hlasovat, mu někdo na hlavu nakreslil pořádný holubí hovno, takže to vypadalo, jako by se mu jedna z holubiček, co měl nad hlavou, vysrala přímo do očí, a pak jsem viděl, že někdo nakreslil hovna pod všechny holubičky, jako by chudákovi soudruhovi Gagarinovi v letu posraly celou uniformu i hlavu, a dokonce i tu jeho přílbu, a to když jsem uviděl, dostal jsem strašnej vztek a byl jsem skoro tak naštvanej, jako když mi brácha omylem strhnul ze zdi plakát Gojka Mitiče, až z něj byly dva kusy, který už potom nikdy nešly slepit, a věděl jsem, že nemůžu jinak, musím to aspoň zkusit napravit, musím chudáka soudruha Gagarina nějak zachránit. Rychle jsem vytáhnul kapesník, naslinil jsem ho, vylezl jsem na lavici a začal jsem utírat to hovno, co měl chudák soudruh Gagarin v očích, jenže ta fixa už zaschla a vůbec nechtěla pustit, i když jsem to dřel ze všech sil, a v tu chvíli někdo zvenku zavolal, co tam sakra tak dlouho dělám, že za takovou dobu nejsem schopnej zaškrtnout ten blbej čtvereček pod holubičí, a že tam vlítne a kopne mě do prdele, že poletím jak ta holubička míru, a já na to, že už jdu, okamžik, a znova jsem plivnul na kapesník, a začal jsem ještě silněj dřít soudruhovi Gagarinovi hlavu, až už to nakreslený holubí hovno měl z hlavy skoro dole, jenže jak jsem se držel, nějak jsem stoupnul na tu fixu a ta mi asi nějak podklouzla pod nohama, protože jsem uklouznul a padnul na soudruha Gagarina i na stěnu kabiny, až se celá ta deska pohnula, a i když jsem se pokoušel nějak chytit, už bylo pozdě, protože stěna začala padat a já najednou cejtíl, jak se řítím dolů i se soudruhem Gagarinem a se všema holubičkama, jako bych padal nějak zpomaleně, letěl jsem přímo směrem na hlasovací komisi a viděl jsem, jak soudruh ředitel vyskočil a celej rudej vzteky řve, co to kurva je, če pulá káluluj, ale to už se deska se soudruhem Gagarinem skácela na hlasovací urnu, převázanou stuhou v národních barvách, a jak jsem na ni narazil hlavou, tak se ta krabice rozpadla na dva kusy a všechny volební lístky z ní vypadaly a poletovaly kolem nás vzduchem, všude spousta x a maličkejch samopalů a holubiček, a já jsem cejtíl, že jsem se pěkně bouchnul do hlavy, všechno kolem mě hučelo, vlnilo se a vířilo a v hlavě mi holubičky dělaly vrků, vrků, vrků, a malinký samopaly ra-ta-ta-ta-ta, a poslední, co mě napadlo, bylo, že jsem vlastně ani nehlasoval, vůbec nic jsem nezaškrtnul, a co když kvůli tomu teď bude fakt válka?

Z maďarského originálu **Puskák vagy galambok** (Pušky, nebo holubice?), vydaného nakladatelstvím Körkép v roce 2008, přeložila Kateřina Horváthová.

György Dragomán (nar. 1973 v Marosvásárhelyi/Tirgu Mares) patří k nejvýraznějším představitelům současné maďarské sedmihradské literatury. Do Maďarska se jeho rodina přestěhovala roku 1988; vystudoval szombathelyské gymnázium a na budapeštské filosofické fakultě absolvoval obory angličtina a filosofie. Roku 2002 publikoval svůj první román *Kniha pustošení* (A pusztítás könyve), v roce 2003 prezentoval své drama *Nihil. Největší úspěch měl doposud jeho román Bílý král* (A fehér király, 2005, česky 2008), který zaznamenal světový ohlas.

—kh—

Michael Schmidt – z cyklu EIN-HEIN

Petr Borkovec
Berlínský sešit, Zápisky ze Saint-Nazaire
 Fra 2008, 88 s.

Známe-li Petra Borkovce básníka, setkání s Petrem Borkovcem prozaikem pro nás bude zajímavým posunem, nikoli překvapením. Ve sbírce záznamů, drobných próz a básní, které vznikaly za stipendijních pobytů v Berlíně a Saint-Nazaire, zůstává věrný nejvýraznějším rysům své poetiky. Knihu píše pozorovatel náhodných situací, periferních dějů, detailů a prchavé atmosféry. Zatímco v poezii se Borkovec převážně snaží za vlastním textem ukrýt, v prózách se odhodlává vkročit na scénu, nebo spíš vpustit čtenáře za scénu. A tak se na vylidněných platzech západního Berlína dostáváme skrze pečlivě volené výseky reality pod kůži nejen městu, ale také jeho pozorovateli v mnoha stylizovaných podobách. Do vnímání okolí se silně promítá i paralelní autorova práce překladatelská, čtené a rozpracované texty, které s okolním světem koexistují a komunikují. Knihu tak lze s nadsázkou označit za prózy básníka o životě překladatele. Pod klidnou hladinou deníkově popisného a střizlivého textu pulsuje vtip, sebeironie i surreálné bezčasí života vytrženého z domácích souřadnic. Sbírka bez vnější dějové linky, zato s dráždivou mírou vnitřní autenticity tvoří kompaktní dobrodružství hledání pravého slova. To musí obstát při popisu stereotypů vylidněných kaváren, měkkých a bleďých těl mořských koníků, při překladu jednoslabičného Chodasevičova sonetu i evokovat bzučení vos v kvasícím rybízovém víně babičky Anežky.

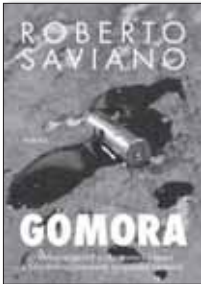
Jana Šrámková

Hans Magnus Enzensberger
Eseje
 Přeložil Jiří Stromšík
 Pavel Mervart, Červený Kostelec 2008, 148 s.

„Vždyť cíl radikálního desperáta spočívá právě v tom, aby přivedl k prohře co možná nejvíc druhých.“ Jiří Stromšík vybral a přeložil čtyři eseje německého intelektuála (básníka a esejisty) Hanse Magnuse Enzensbergera z různých období jeho neklidného života. Nejstarší Aporie avantgardy osvobodivě fackuje znavené bardy avantgardy a experimentální poezie a jejich epigony („Libovolnost jejich ‚akcí‘ neustále předstírá exaktnost. Tento dojem se snaží vyvolat pomocí terminologie posbírané z nejrůznějších disciplín. Vedle prázdnoty a absolutního pohybu nacházíme hesla jako: konstelace, materiální struktura, korelogram, koordinace, rastrová modulace, mikroartikulace, fázový posun, autodeterminace, transformace atakdále.“). Plebejský tón v Obraně normálnosti z roku 1982 (očekávatelný čapkovský obsah je zde zahuštěn výčtem strategií normálnosti – mlčení, únikaření, houževnatost) je vystřídán dvěma riskantními texty k naší současnosti. Nazývají se Vyhlídky na občanskou válku (1993) a Muži hrůzy (2006). Autor, silně inspirován H. Arendtovou, vysvětluje katastrofy dneška – lokální války, neonacismus, terorismus, masakry ve školách ad. – teorií radikálního desperáta, člověka, který má v nenávisti celý svět, ale především sebe. Touží se popřít, zničit a ostatní vzít s sebou. Tento pocit se podle Enzensbergera zmocňuje celých skupin, mas; maže kategorii nepřítele. Plošné básníkovo používání jeho propracované teorie mě rozčiluje, už dlouho jsem však s takovým požitkem a úsilím s někým nesouhlasil.

Karel Brávek

Roberto Saviano
Gomora
 Přeložila Alice Flemrová
 Paseka 2008, 272 s.

Roberto Saviano se stal po napsání této reportážní knihy italským hrdinou, bezdomovcem, bojovníkem s mafií. Jedněmi je milován; druhými podezírán, že proslul ze dne na den jen díky síle svého tématu. Jeho Gomora zkoumá pilíře ilegální ekonomiky Kampánie, kraje s nejvyšším počtem vražd v Itálii. Jižanská mafie camorra obchoduje se vším: s narkotiky, stavebninami, odpadky a věcmi každodenní potřeby. Kapitoly knihy nejen odhalují skutečnost, ale mají v sobě cosi výjimečného: hlas vypravěče (znaleho zákonů systému a terénu), jenž svědčí, sbírá důkazy in situ. Jako váleční reportéři se i on vystavuje špíně, násilí a nebezpečí smrti, ovšem ve vlastní zemi, pro své lidi a svědomí. Snaží se nahlédnout do souvislostí, nalézt způsob, jak zlo zlomit. Jeho psaní je pokračováním odporu zeměleho dona Peppina Diany, kněze a autora textu Z lásky ke svému lidu mlčet nemudu; reaguje také na výzvu Renata Nataleho: „Nadešel čas, abychom přestali být Gomorou.“ Savianovi se podařilo pouhým evangeliem pravdy oslovit široké publikum. Jeho kniha ukazuje neviditelné, mění perspektivy. Po jejím přečtení již nevyslovíte floskuli o bohatém severu a chudém jihu, nad visačkou Made in China vzpomenete Neapol, při vynášení odpadků se vám vybaví Ohňová země, pohřebiště toxického odpadu. Saviano vytáhl do boje s tou nejúčinnější zbraní. Za tři roky knižního života Gomory se stal legendou, kterou nikdo jednoduše neumlčí.

Klára Löwensteinová

Jan Kašpar, Oldřich Kaiser, Jiří Lábus
Tluchořovic rodinka – jen pro otrlé!
 Nakladatelství XYZ 2008, 266 s.

Výtečného improvizovaného rozhlasového seriálu Tluchořovi se nejdříve nesmyslně zbavil veřejnoprávní Český rozhlas (prý si stěžovali někteří posluchači) a poté i webová televize Stream.cz (rozhlasový seriál byl málo vizuální). Mohli bychom si tedy myslet, že se v případě této knihy jedná o další cestu, jíž chtějí autoři své svérázné postavíčky dostat na veřejnost. Po prvních stránkách je ale jasné, že jde o špatně beletrizovaný scénář zamýšleného animovaného seriálu pro Českou televizi. Mám skoro pocit, že Jiří Lábus a Oldřich Kaiser tuto knihu ani nečetli, protože s jejich Rodinkou má společného málo. Autor Jan Kašpar se nechal seriálem inspirovat, využil některé postavy a dokonce i příběhy a přepracoval je po svém. Jednotlivé postavy zploštil, zlikvidoval jejich specifický jazyk i uvažování a soustředil se na jejich zlidovení. Páťovým nejoblíbenějším slovem je prdel a Růžčiným zase kretén. Ne že by Tluchořovi nemluvili sprostě, ale původní humor vycházel z podstatně inteligentnějších zdrojů, než je pár sprostých slov. Kašpar se snaží být vtipný za každou cenu, a tak Mirko Hýl, podobně jako babička z Babičky Boženy Němcové, šuká po světnici. Vznik hloupé a špatně napsané knihy je jen obtížné pochopitelný a její jedinou hodnotu najdeme až v závěru. Je tu totiž otištěno několik básní Mirko Hýla (toho pravého) alias Jiřího Lábuse, které se před několika lety objevily v almanachu Komik.

Jiří G. Růžicka

Básník Ticho
Růže pro Miladu
 Concordia, Praha 2008, 232 s.

Musím přiznat, že jsem se snažil Růži pro Miladu poctivě přečíst, ale zhruba u strany 120 jsem ji odložil, a po několika dalších pokusech zvládnout knihu celou jsem kapituloval. Následující řádky by měly zdůvodnit tuto kapitulaci. Růže pro Miladu je dělena na dvacet osm přibližných kapitol. Přibližných proto, že některé kapitoly jsou rádoby humorně označeny jako kapitola 3,14 nebo kapitola šěltí či žádná kapitola. Je ale úplně jedno, jak se jednotlivé oddíly nakonec jmenují, protože mezi nimi není žádný velký rozdíl. Proč je kniha označena jako román, zůstává záhadou. Růže pro Miladu totiž nemá děj ani postavy v pravém slova smyslu. Nebo lépe řečeno, děj i postavy zde jsou, ale v poněkud jiné podobě, než je obvyklé. Takřka v každém odstavci nalezneme novou postavu bizarního jména a v každém odstavci začíná i jakýsi nový děj. Nic z toho však není dále rozvedeno nebo zúročeno. Je možné, že za každou z nezměrného množství postav se skrývá Básník Ticho sám. To ale bohužel nestačí. Jako by si autor neuměl vybrat žádný z přehrše motivů, které mu kolují v mysli, jako by nedokázal odolat stále nově se tvořícím větám a slovním krouceninám. Co si například počít s větami typu „Skoro breščál, jak mu to bylo líto, z pupku vyrostl mu fialový břechtan.“? Nebo o kousek dál: „Na Ministerstvu nitra byl jednou objeven jeden strašnej paskvil vypečeney Jungovým elementárním generátorem mysli do medového pšeničného koláčku. Bylo to z hlavy jednoho squattera.“ Otevřeme-li knihu na kterémkoli místě, vždy najdeme podobnou, do sebe zavinutou větnou spoušť. Text nelze označit ani jako báseň v próze, protože i lyrika v sobě přece nese jistou vnitřní kostru, podle níž je možné se orientovat. Stejně tak se bráním označit Růži pro Miladu za literární dílo. Literárním dílem rozumím autorovu výpověď, pro níž byl nalezen vhodný tvar, který má určitý řád a smysl, byť se jistě nemusí manifestovat v podobě dané literárními zvyklostmi či kánony. Jedná se spíše o chaos, bezbřehý a nekonečný jako skutečnost sama. Možná je věrným odrazem způsobu myšlení svého tvůrce, ale zůstává v tomto způsobu beznadějně zapouzdřena. Dokážu pochopit, že pro autora má jistě smysl vidět své tvůrčí snažení vytištěné a vtělené do hmatatelné podoby. Obávám se nicméně, že on bude zřejmě jediný, kdo bude cosi jako smysl ve spojitosti se svým textem pociťovat. A že se mi to nepíše zrovna lehkou.

Jakub Řehák

Stephen King
Ostrov Duma Key
 Přeložila Linda Bartošková
 BETA-Dobrovský 2008, 555 s.

Ostrov Duma Key je zatím poslední v češtině vydaný román mistra hororu a temné imaginace Stephena Kinga. Edgar Freemantle, majitel prosperující stavební firmy, milující otec dvou dcer a průměrný občan, po osklivé nehodě ztratil paži a zájem manželky o svou osobu. Obdařen nevratným poškozením mozku a pravidelnými záchvaty vzteku, začíná zbrusu nový život – v kouzelném domě nad mořem, v srdci staré Floridy, kde se zastavil čas. Edgar maluje. Jeho obrazy jsou pro něj vykoupením. Dokážou vyléčit přátele a vzbuzují nadšení galeristů, ovšem zároveň otevírají dveře něčemu, co na svou šanci čekalo déle, než jsme schopni si představit. I v tomto románu nalezneme zkušený čtenář Kingových děl řadu atributů, s nimiž se lze při průřezu autorovou tvorbou setkat – nechybí středostavovský hrdina, úvahy o schopnosti uměleckého aktu dát tvar tomu nejlepšímu i nejhoršímu v nás, dokonalé propojení postav a reálií, ve kterých se pohybují, či absolutní schopnost udržet čtenářovu pozornost i během zdánlivě nedějových pasáží. Ve své hororové linii je Ostrov Duma Key umírněnější (prakticky do poloviny knihy jej lze číst jako komorní drama člověka vytrženého ze starého života nebo útržky z rodinné ságy), ale proto přístupný těm, kteří dávají přednost nenápadnějšímu, o to trvalejšímu mrazení po těle, známému třeba z románů Chucka Palahniuka.

Jarmila Křenková

Lenka Uhlířová a Jiří Stach
Velká cesta Malého pána
 Meander 2008, 56 s.

Napsat dobrou pohádku na známé téma je věc zapeklitá. Spisovatelka Lenka Uhlířová a výtvarník Jiří Stach vytvořili příběh, jehož konec je sice předvídatelný, ale není proto horším čtením. Velká cesta Malého pána využívá tradičního motivu pouti – na ní si hrdina uvědomí, kolik nešťastných lidí ho obklopuje, jak snadno jim lze pomoci a jak ho ti podivní cizinci přitahují. Malý pán hledá, co mu schází, což by ho nikdy nenapadlo, nebýt jednoho snu. Cestuje od Duté hlavy přes Muří nohu, Tosipiše až ke kapitánu Kořínkovi, a jako by ztrácel ze zřetele zájmy své, přináší právě jim to, co postrádají. Potěšení, jež zažívá, sdílí i čtenář. Nejsme zvědaví na konec ani nečekáme překvapivé zvraty, ale vychutnáváme si každou hrdinovu zastávku, vtipné slovní výměny aktérů či líčení specifické atmosféry čarovných míst. Intenzita evokovaných dojmů je umocněna grafickým ztvárněním děje, postavy či prostory jsou portrétovány černobílou fotografií nebo originálními kolážemi. Ty však nepředstavují fixní podobu věcí, figurují zde jako exemplář v muzeu, který poukazuje na to, že existují skutečnosti, o nichž nemáme ani ponětí, přesto jsou ve své jedinečnosti vzácné a zaslouží pozornost. Hrdina je neznámým okouzlen, a když je jednou pozná, už je neopustí, neb cítí zodpovědnost. Konec dobrý, všechno dobré.

Anna Vondřichová

Jan Urban
Extrémy a lidé blízcí. Rozhovor se Šimonem Pánkem
 Galén 2008, 165 s.

Jeden z nejznámějších studentských vůdců z dob sametové revoluce nezamířil – jako řada jeho kolegů – rovnou do vysoké politiky. Pustil se do humanitární a rozvojové pomoci, pracoval na Balkáně, v Čechách a mnoha dalších zemích a výrazně se podílel na vybudování Člověka v tísní, dnes jedné z nejrespektovanějších českých nevládních organizací v oblasti rozvojových a sociálních programů. Přesto, jak Pánek sám říká, se z politiky nikdy zcela nestáhl. Tedy politiky jako bytostného zájmu o věci veřejné, nikoli úzce stranické. V tomto smyslu a při vědomí toho, kolik prostoru u nás ve veřejném dění dostávají straničtí funkcionáři bez osobnosti, je to čtení osvěžující. Zjednodušeně řečeno: pokud by v politickém životě figurovalo více lidí Pánkova formátu, bylo by všem veseleji a naší zemi o dost lépe. Trochu spornější je v knize role tázajícího se Jana Urbana: dlouholetá známost s Pánkem zaručuje, že se na nic zásadního v běhu let nezapomnělo, ale má to i svá proti: autor nemá autenticitu zvědavého novináře, očividně se často ptá na věci, které už zná. A tím, že je Pánkovi tak blízko, postrádá schopnost ptát se kritičtěji, zpochybňovat. Což je škoda: pak by kniha opravdu mohla být ještě „něčím víc“ – jak slibuje přebal – než „poločasovým“ bilancováním jedné osobnosti.

Robin Ujfalusi

Emil Staiger
Poetika, interpretace, styl
 Přeložil Miloš Černý ad., Triáda 2008, 346 s.

Kniha Základní pojmy poetiky od švýcarského literárního vědce Emila Staigera je na některých vysokých školách povinnou či alespoň doporučenou četbou pro studenty literární vědy. Nedávno vyšla podruhé česky, doplněná dalšími studii, autorovou korespondencí s Martinem Heideggerem, polemikou s Maxem Frischem a obsáhlým doslovem Marka Vajchra. Ten mimo jiné upozorňuje na Staigerův text Poezie a národ z roku 1933, v němž mnozí nacházejí stopy antisemitismu a dokonce i nedistancující se citace z Mein Kampfu. Vajchr Staigera hájí tím, že si od poloviny třicátých let zachovával odstup od aktivní politiky a jeho touha po „novém začátku“ byla projevem panujících dobových nálad. Je ale nutné zdůraznit, že tyto politické sklony souvisely s celým Staigerovým přístupem k literatuře: poetika pro něj byla „příspěvkem k filosofické antropologii“, jeho literární interpretace v sobě spojují detailní analýzu textu, básnické vyjadřování i filosofickou hloubku, místy přecházející až v téměř náboženskou meditaci. Platí i o Staigerovi, který ve svém hledání závazného nadosobního řádu pochyboval o hodnotě děl většiny moderních autorů, slova S. Komárka o tom, že německý nacismus byl vyústěním těch myšlenkových proudů, jejichž zakladatelé udělali ze své osobní mytologie obecně závaznou kosmologii? Domnívám se, že částečně ano. To ovšem nic nemění na tom, že četba Staigerových textů je někdy až fascinující.

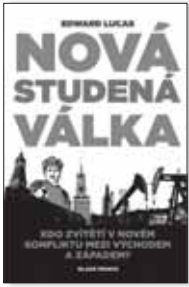
Jan Lukavec

Jean Flori
Rytíři a rytířství ve středověku
 Věšhrad 2008, 304 s.

Po knihách Philippa Contamina (Válka ve středověku, Argo 2004) a Norberta Ohlera (Válka a mír ve středověku, H+H 2004) vyšla konečně i jedna z aktuálních prací k dějinám rytířství. Jean Flori předkládá ve třech částech (Politika, Válka, Ideologie) obraz zkoumaného jevu na pozadí vývoje evropské společnosti od pozdní antiky po 15. století. Kořeny rytířstva spatřuje u Germánů, jejichž úcta k hrdinství i zbožštění zbraní vytvořily základ vojensky specializované skupiny, která se jen zčásti kryla se šlechtou. V římských nebo merovejských armádách hrála jízda druhořadou roli, za Karlovců však už střety s kočovníky vedly k posílení významu i prestiže těchto bojovníků. Ideologie Karla Velikého a tlak církve silně ovlivnily etický kodex rytířů, vznikající lenní systém upevňoval jejich společenské postavení. Flori ukazuje rytířstvo jako dynamickou sociální skupinu, jež si o sobě prostřednictvím literatury vybudovala ideální představu, která zčásti přežívá dodnes. Autor zároveň narušuje obecné soudy o nedisciplinovanosti rytířů v bitvě a rozkrývá jejich válečné umění. Floriho široký rozhled a schopnost zhuštěně podat složité strukturální a kulturní proměny skýtá radostné čtení, jež je narušováno pouze drobnými nedostatky, například opakováním některých tezí, způsobeným výlety k podrobnostem.

Václava Kofránková

Edward Lucas
Nová studená válka aneb jak Kreml ohrožuje Rusko i Západ
 Přeložil Pavel Vereš, Mladá fronta 2008, 302 s.

Lucasova kniha nabyla podivuhodně aktuální brizance v době, kdy si velká část evropských zemí patrně tváří v tvář něčemu, co se podobalo energetické bloádě, musela položit otázku míry své závislosti na ruském producentu zemního plynu. Ať jsou důvody plynové obstrukce jakékoliv, Rusko o sobě dalo vědět jako o energetickém hegemonu. Termín nová studená válka však nevystihuje poměr Ruska k okolnímu světu, už proto ne, že toto slovní spojení se hodí pro svět bipolárního patu jaderného arzenálu. Optika evropského pozorovatele a zaslěcence ruských poměrů je důležitá nejen pro poznání vztahu Ruska a Evropy, ale také pro poznání mechanismů transformace z totalitního státu do režimu, který bychom sice stěží mohli nazvat demokratický, jenž však přesto nese mnohé jeho formální atributy. V tomto směru můžeme chápat Lucasovu knihu také jako svědectví o ostatních postkomunistických zemích. Míra zátěže, která poznamenala transformační proces i jeho výsledek, totiž není typická jen pro Rusko, ale i pro ostatní satelity bývalého Sovětského svazu, a pod tímto zorným úhlem je dobré tuto poučenou zprávu o Rusku číst. Autor praví v úvodu své knihy, že „okolní svět se po roce 1991 dopustil nejkatastrofálnějšího omylu, když soudil, že Rusko je na nejlepší cestě stát se ‚normální zemí‘, ale zastírali bychom si pravý stav věcí, kdybychom tvrdili, že to, byt v menší míře, neplatí i pro ostatní postkomunistické země. Nesetřást totiž totalitní zátěž a zároveň se stát „normální“ demokratickou zemí je přibližně totéž jako být těhotnou pannou.

Michal Janata

odjinud

K nakladatelské tradici **Jana Otty**, **Otakara Štorcha-Mariena** a **Jana Fromka** se přihlásil v rozhovoru pro Týdeník Rozhlas č. 2/2009 Jiří Padevět, ředitel nakladatelství Academia. Dodnes citlivé téma **Karel Čapek** a *katolíci* refleктоvali na tematické dvoustraně Katolického týdeníku č. 50/2008 Tomáš Halík a Jaroslav Med.

Soubor dopisů, jež psal **Jaroslav Durych** v letech 1921–22 manželce z Užhorodu (působil tam jako šéflékař 36. československého pěšího pluku), otiskl a okomentoval v Proglasu č. 6/2008 Karel Komárek.

Česká literatura očima divadla – tak by se daly souhrnně pojmenovat tři divadelní referáty v posledních dvou číslech Divadelních novin: Zdeňka Hořínka o Pařížkově zpracování *Veřejného spiknutí Egona Hostovského* v Pražském komorním divadle (DN č. 22/2008), Josefa Mlejnka o Macečkově-Burriho zpracování *Hra du smrti Jakuba Demla* v brněnském Divadle U stolu (tamtéž) a Pavla Janouška o Postráneckého muzikálovém převodu *Osudů dobrého vojáka Švejka za světové války Jaroslava Haška* v pražském Divadle Hybernia (DN č. 1/2009).

Výstava Moravského zemského muzea o **Janu Eskymo Welzlovi** se v prosinci minulého roku přestěhovala z Paláce šlechticů v Brně do muzea v Zábřehu na Moravě. Zlatým hřebem vernisáže 17. 12. 2008 bylo, jak informovala středomoravská mutace Mladé fronty Dnes 22. 12. minulého roku, promítání třiminutového filmu, na němž jedenašedesátiletý polárník předvádí eskymácký tanec. Výstava ve Welzlově rodném Zábřehu zůstane otevřená do 7. 3. t. r.

K loňskému 130. výročí narození autora *Lovců mamutů*, *Osady Havranů*, *Bronzového pokladu*, *Hrdiny Nika*, *Mineravy* a dalších knih **Eduarda Štorcha** zaměřil v Ladění č. 2/2008 jubilejní článek Jiří Poláček.

V seriálu Český biják pokračoval Pavel Tausig v Instinktu č. 50/2008 článkem o filmovém zpracování románu **Ladislava Fukse** z roku 1967 *Spalovač mrtvol*. (Film stihl natočit Juraj Herz ještě v roce 1968.)

Brzy osmdesátiletý **Ivan Vyskočil** se stal „tématem“ Revue Akademie věd ČR pro vědu a Umění Národní 3 č. 4/2008. Přispěli Michal Čunderle, Jiří Kratochvil, Jan Hančil, Eva Slavíková, Milena Masáková a Přemysl Rut.

Laudatio Jiřího Brabce na **Václava Havla** k udělení loňské *Ceny Jaroslava Seiferta* otiskl bulletin Obce spisovatelů Dokořán v čísle 48 (prosinec 2008). – V témže periodiku (v čísle 45 z března 2008) si můžeme přečíst i „antilaudatio“ Vladimíra Justa pronesené před rokem při udělení *Ceny Karla Čapka* Václavu Havlovi.

František Knopp

soutěž

Monstrkabaret Freda Brunholda uvádí: Poslední Chobotango
Džian Baban, Vojtěch Mašek, Jan Šiller
 Napište nám, jak se nazývá nejslavnější dílo Herrmanna Schlechtfreunda, fiktivní postavy tří komiksových knih autorské dvojice Baban – Mašek a stripu na zadní straně A2. Jeden ze čtenářů, kteří správně odpovědí, získá knihu Poslední Chobotango. Uzávěrka soutěže je 13. 2. 2009. Pište na adresu redakce nebo na e-mail soutez@advojka.cz.

Správná odpověď na úkol z čísla 1 – Kdo přeložil Rekviem za Ernsta Jandla a jak se jmenuje vlastní básnická skladba tohoto překladatele? – zní: Bohumila Grögerová; Rukopis. Knihu posíláme Věře Topolánkové do Přerova.

–red–

PONEC

DIVADLO PONEC
SCÉNA PRO SOUČASNÝ TANEC
A POHYBOVÉ DIVADLO

ÚNOR 2009

Po	2. 2.	20.00
Lenka Bartůňková / Dora Hořtová: Do světa dvě		
St	4. 2.	11.00
Taneční studio Light: Velké Vyhličky		
Út	10. 2.	20.00
VerTeDance / Tereza Ondrová: Jaja a Papus		
Anna Polívková: Pan Padlý		
Pá	13. 2.	20.00
Jiří Havelka a kol.: Velmi společenské tance		
Ne	15. 2.	15.00
Lenka Tretiagová / Tereza Marečková:		
Pohádka po kapkách		
Po	16. 2.	9.00 + 11.00
Lenka Tretiagová / Tereza Marečková:		
Pohádka po kapkách		
Út	17. 2.	20.00
Lenka Bartůňková: Identita		
NANOHACH / Michal Záhora: Resonance		
Ne	22. 2.	20.00
DOT 504 / Jozef Fruček (SK) / Linda Kapetanea (GR): 100 Wounded Tears		
Po	23. 2.	20.00
DOT 504 / Jozef Fruček (SK) / Linda Kapetanea (GR): 100 Wounded Tears		
Út	24. 2.	20.30
DOT 504 / Jozef Fruček (SK) / Linda Kapetanea (GR): 100 Wounded Tears*		
St	25. 2.	20.00
DOT 504 / Thomas Steyaert (BE): Hidden Landscape*		
Pá	27. 2.	16.00
Věra Ondrašíková: IN-FINITO*		
So	28. 2.	20.30
NANOHACH / Nigel Charnock (UK): Miluj mě*		
Čt	5., 12., 19., 26. 2.	19.30
Uvolněte se, prosím		
*(v rámci festivalu MALÁ INVENTURA)		

DIVADLO PONEC, Husitská 24A, 130 00 Praha 3, www.divadloponec.cz

PO – PÁ 09.00–17.00 na tel.: 224 817 886 REZERVACE

PO – PÁ 17.00–20.00 na tel.: 222 721 531

Milíčova 13, Praha 3
www.argo.cz, argo@argo.cz
distribuce www.kosmas.cz

WITOLD GOMBROWICZ
Posedlí
Román pro služby

Přeložila Helena Stachová

298 Kč

Posedlí jsou raným románem Gombrowicze, psaným na pokračování před druhou světovou válkou, ale v celku vydaným až po padesáti letech. Žánrově je lze označit za dobrodružný či dokonce „gotický“ román oplývající tradičními prvky jako strašidelný zámek, šlechetný slechtic a podobně, určený primárně zájemcům o zábavné čtivo, nicméně lze v něm vysledovat zárodky pozdější autorovy poetiky a velkých témat jeho próz, díky nimž se stal jedním z nejvýznamnějších spisovatelů druhé poloviny 20. století.

JAROSLAV ČECHURA
Kriminalita a každodennost v raném novověku
Jižní Čechy 1650–1770

398 Kč

Historická kriminalita má ambici ukázat, jakým způsobem překračovali lidé v minulosti psané i nepsané normy. Zvláštní přitažlivost poskytuje raný novověk, 17. a 18. století, neboť je spojen s řadou základních změn společnosti. Kriminalita nikdy neprobíhala ve vzduchoprázdnu, ale projevovala se v těsné vazbě ke každodennosti. Tu doslova prostupovala. Těžiště knihy je zakotveno v jižních Čechách, regionu s neobyčejně bohatými prameny. Kniha se pokouší o komplexní analýzu fenoménu kriminality, s důrazem na sexuální delikty a na delikty dotýkající se lidské cti. Hlavními aktéry je zde městské a venkovské obyvatelstvo, i když ke slovu se dostanou i menšiny, jako byli cikáni nebo židé.

JAROSLAV ČECHURA
Kriminalita a každodennost v raném novověku
Jižní Čechy 1650–1770

MOLESKINE.CZ

* Výprodej posledních kusů diářů Moleskine 2009 v Café Fra a eshopu právě začal.

Na východě ďábel, na západě jed
Dung che sai duk chung gik ban
Režie Wong Kar Wai, 2008, 93 min.
MagicBox 2009

Snímek je obnovená premiéra filmu hongkongského režiséra Wonga Kar Waie z roku 1994, nyní opatřeného novou hudbou a v některých scénách přestříhaného. U nás tato verze vychází pod doslovným překladem původního názvu, avšak mezinárodně známější je jeho anglický titul Ashes of Time. Wong Kar Wai, který platí za nejvýraznějšího autorského filmaře Hongkongu, se zde obrátil k populárnímu asijskému žánru wu-sia, což je čínská obdoba šermířských příběhů, kde hrdinové disponují nadpřirozenými schopnostmi (příkladem je snímek Tygr a drak). Žánrové postupy ale přizpůsobil vlastní tvůrčí metodě, pro niž je typické rozbití časoprostoru děje a střídání různých technik a rychlostí snímání. V tomto ohledu představuje Na východě ďábel jeden z Wongových filmařských vrcholů. Oproti přímočarosti a přehlednosti typických wu-sia filmů snímek sleduje komplikovanou, záměrně chaotickou zápletku, v níž ústřední roli hrají pro režiséra charakteristické motivy dvojnictví, času a mýjení lásek. Přesunutí místa děje z velkoměsta do otevřené krajiny vedlo také k proměně režisérovyh typických metafor. Příznačné je to zejména pro obrazy zrcadlení, jehož zdrojem už nejsou barová zrcadla, ale vodní hladina. Celková nepřehlednost je typická i pro scény šermířských soubojů, jež jsou snímány v extrémních detailech spojených prudkými střihy.

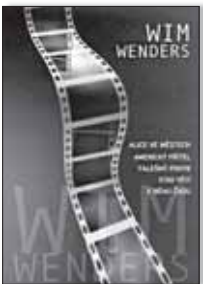
Antonín Tesař

John Zorn
Crucible
Tzadik 2008

Newyorský saxofonista a skladatel bývá v posledních letech zmiňován spíše v souvislosti s tvůrčím ustrnutím. Existuje však několik výtečných výjimek a jednou z nich je i nová deska Crucible. Nahrál ji s triem, s nímž v roce 2006 spolupracoval na alchymistickém albu Moonchild. Zornův saxofon doprovází baskytarista Trevor Dunn (Melvins nebo Mr. Bungle) a bubeník Joey Cohen (Masada). V zásadě jde ale o kvarteto, protože hlas Mikea Pattona je zde plnoprávným nástrojem. V této sestavě se Zornovi podařilo navázat na své nejlepší desky se sestavami Painkiller a Naked City – skloubil hardcorový a místy až metalový basový základ s freejazzovým saxofonem a ostrými tvárnými bicími, přičemž Pattonovy glosolalické hlasové exploze, excitovaný jekot a podmanivý šepot latinsky znějících slov dodávají hudbě temně blouznivou atmosféru. Vrcholem tohoto pojetí je album Six Litanies for Heliogabalus, věnované Antoninu Artaudovi. U čtvrtého alba Crucible se jedná spíše o dovětek k předchozím deskám, ovšem stále na vysoké úrovni. Nová deska je melodičtější než ty předchozí, najdeme zde jemné odkazy na klezmerovou Masadu (Almadel, Witchfinder) nebo překvapivou poctu Led Zeppelin s hostujícím kytaristou M. Ribotem (9x9). Hudební alchymický tyglík dokazuje, že avantgardní jazz v různých mutacích stále žije a že Zorn je pořád schopen vytvořit album, v němž lze spatřit odlesky jeho nejlepších let.

Karel Kouba

Alice ve městech, Americký přítel,
Falešný pohyb, Stav věcí, V běhu času
Alice in den Städten, Der Amerikanische
Freund, Falsche Bewegung, Der Stand
der Dinge, Im Lauf der Zeit
Režie Wim Wenders, 1974–1982, 110, 121, 100, 121 a 176 min.
Levné knihy 2008

Doba sedmdesátých let byla pro nedostudovaného lékaře a filosofa Wenderse obdobím hledáním sebe sama, ovšem hledání výrazně ovlivněného americkou kulturou. Jeho filmy z této doby tak spojuje motiv nápoje Coca-Cola, rocková muzika a někteří hrdinové svým jednáním připomínají osamělé kovboje brázdící nehostinnou krajinu. Patrná je jeho záliba v road movie, kdy odcizená města parafrázuji westernová městečka, do nichž ústřední hrdina přijíždí jako nezaný a neznámý a jediné souznění se mu podaří navázat s jemu podobnými. V prvním snímku je to malá Alice, jejíž rodiče opouštějí Spojené státy a nenacházejí domov v Amsterodamu ani jinde. Filmy Falešný pohyb a především V běhu času vyprávějí o domově, neuchopitelném, nestabilním, rozechvělém. Ukáže se, že není tak těžké jej nalézt, těžší je nepodlehnout deziluzi a neztratit touhu hledat. Pátrání vyžaduje zvláštní přístup k času a Wenders ve svých snímcích nepodléhá pokušení jeho plynutí manipulovat, krátit ve prospěch divácké snesitelnosti. Dílo Americký přítel má se Spojenými státy ještě pevnější vazby, odkaz na kovboje se tu objevuje explicitně (Dennis Hopper); film balancuje na pomezí dramatu a thrilleru. Snadno lze podlehnout dojmu, že tvorba Wima Wenderse se utápí v depresích; skrývá však (často nečekaně) vtipné momenty a snímkům nechybí vedle jízlivosti ani smířlivost k vlastním hrdinům.

Lukáš Gregor

Build Castles Out Of Matchsticks
Secret Land
Trace 2008

Po dlouhé době se hlásí o slovo vydavatelství Marka Bleazleyho z Rothko a přináší novinku v klasicky minimalistickém duchu. Snívá nahrávka Secret Land míří tentokrát do kanadského Ontaria za mladičkou Anne Sulikowski, která si říká Build Castles Out Of Matchsticks. I ona spadá do čerstvé generace hudebníků, kteří čerpají jak z showgaze vlny kytarovek přelomu osmé a deváté dekády minulého století, tak z ambientního nezávislého elektra vzor Autechre. Anniny základní stavební prvky jsou statické, leč maximálně atmosférické smyčky, automatický bubeník a tu a tam drobné klávesové ornamenty, stejně minimalistické jako řídké podloží, které překrývá i vokál protagonistky. Jako by se obraz neznámého rockera ve svém pohybu desetkrát zpomalil a rozostřil, jak to známe třeba ze stylových klipů Specimen 3 nebo i domácí Ecstasy of St. Theresa. Na takovém vizuálním i pocitovém podkladu pak autorka rozehrává své hrátky v zamrzlém časoprostoru. Sní o přicházejícím jaru, stejně jako polozapomenutí Slowdive na svém mistrovském albu Pygmalion. Rytmy se s přibývajícím časem pomalu noří do hutné hlukové mlhoviny, ambientního polštáře nekonečného snění.

Pavel Zelinka

Él
Režie Luis Buñuel, 1953, 100 min.
Levné knihy 2008

Další Buñuelova variace na postavu staršího váženého bohatého muže (samozřejmě katolíka), který má dvojí tvář. Okolní společností je Don Francisco uznáván jako morální autorita, ve skutečnosti nám tvůrce postupně odhaluje jeho pitoreskní a děsivou tvář, zejména ve vztahu k podstatně mladší manželce Glorii. Buñuel dokázal vycizelovat scénář, vedení herců i režijní postupy do takřka ideálního tvaru, filmové vyprávění se skvělými hereckými výkony se odvíjí v železné logice. To vše ve své době přispělo k úspěchu u laické i odborné veřejnosti a k nominaci na hlavní cenu festivalu v Cannes v roce 1953. České DVD má průměrný obraz i zvuk, titulky jsou bezchybné. Zarazilo mě ale svévolné ponechání originálního názvu filmu, který je v naší filmové literatuře už po několik desetiletí uváděn pod českým názvem On.

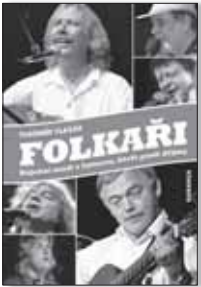
Petr Gajdošik

Sestry Steinovy
Měsíček svítí
Indes MG 2008

Čtvrté album sesterského dua je vyvedeno ve slušivém digipacku, do něhož je vložen booklet s texty písní s kresbami Terezy Říčanové. Deska sestává z šestadvaceti lidovek o délce od půl do tří minut. I když je výsledných 40 minut snesitelných, přílišná roztříštěnost postupně otupuje posluchačovy smysly a někde v polovině začíná deska trochu nudit. Skladby lze rozdělit do tří skupin: lidové písně víceméně v původní verzi (Ej láska, láska, Ó řebíčku), kusy zpívané dětským sborem (Kalamajka, Měla babka čtyři jabka) a skladby, které znějí moderně. Jako podklady jsou využity elektronické bicí nebo nejružnější ambientní zvuky (Tálínskej rybník, Nezacházej, slunce). Dráždivě působí dvojhlasem nazpívaná Vyletěla holubička, kde jeden hlas zpívá o něco opožděně za druhým, nebo Černé oči, jděte spát s bohatým akusticko-elektronickým doprovodem. Trochu zbytečná je „karaoke“ (tedy bez zpěvu – udělej si sám) verze Horo, horo, vysoká jsi. Ostatně vypustit by se mohla i většina skladeb s dětskými sbory, které lidové písničky nikam neposouvají a působí vypočítavě. Kdyby si Sestry najaly producenta, mohl být výsledek přesvědčivější.

Jiří G. Růžicka

Vladimír Vlasák
Folkaři
Darusus 2008, 336 s.

Název knihy je matoucí, o folkařích se zde skoro nedočtete. Značnou část svazku tvoří dějiny festivalu Porta, tedy to, kolik přijelo lidí, vstávalo-li se při Vlajce nebo Rose na kolejích, co napsali skalní trampové do svých samizdatových plátků... Uznávám, že Porta v dějinách českého folku sehrála svou roli, folkový žánr ale rozhodně nebyl jen tam a Portě by v knize stačila desetina rozsahu. Takhle je v zájmu lochtotínského obra vše jen nařuknuto a opuštěno. On je tu totiž zásadní problém: co je to folk? Vlasák na definici a vymezení pole svého zájmu v úvodu knihy rezignuje a pak už jen sklízí hořké plody, kdy mu do útržkovitých osudů písničkářů neustále vpadá tradiční trampské hnutí. Co v mozaice rychle střihaných vzpomínek nenajdeme, jsou profilové kapitoly o klíčových představitelích žánru (Hutka, Kryl, Merta a další), které by se pokoušely o vhled do jejich poetiky – časosbírání historek o zákazech a večírcích to nenapraví, obzvláště ne, když tvůrci, kteří na Portě nebyli stálými hosty, jsou zmíněni méně než telegraficky. Což je případ dvou jmen z neoriginálnějších: Dagmar Andrtové a Oldřicha Janoty. Čtenář se nemá šanci dozvědět, čím se poetika jmenovaných například liší od díla (také Vlasákem ignorovaného) Jiřího Dědečka, kniha tak svou funkci redukuje na cancák pro sentimentálně zasvěcené. Rozbor situace folku po roce 1989? A hodinky s vodotryskem náhodou nechcete?

Petr Ferenc

Monika Bártová-Brabcová
Fenomén Gilbert & Sullivan – Vznik anglické operety
KANT 2008, 163 s.

Autorka ve třech kapitolách představuje historii a podobu viktoriánské operety, které nebyla doposud věnovaná zásadnější práce. V první zobecňuje samotný pojem a žánrově zařazení anglické operety v hudebně-dramatickém kontextu, vymezuje inspirační a determinaçní zdroje a pojednává o oblíbených tématech operety viktoriánské. Druhá kapitola zevrubněji představuje hudebně-zábavné divadlo v Británii, a to od masek Stuartovské Anglie 16. a 17. století až po Music-Hall století devatenáctého, a související termíny, jako například ballad opera, pantomima, extravaganza, burleska. Třetí kapitola se věnuje již přímo tvorbě libretisty Williama Schwencka Gilberta a skladatele Arthura Sullivana. Autory představuje nejen v rámci všech společných projektů, ale zpracovává medailonky obou ještě před prvním společným dílem v roce 1871, kdy měla premiéru opereta Thespis, která odstartovala šňůru dalších čtrnácti operet pod značkou Gilbert & Sullivan. Knihu doplňují obrázky, ukázky z libret, soupis děl autorů, obsah operet a soupis především zahraniční literatury. Škoda, že autorka nevěnovala prostor následné anglické recepci, jinak je však nová publikace cenným doplněním například v bibliografii nezmíněné populární anglické obrazové knihy Raymonda Mandera a Joea Mitchensona z roku 1962.

Milan Černý

Návštěvníci aneb Ko(s)mický komiks
Divadlo Husa na provázku Brno,
premiéra 9. 1. 2009

Střelený mladík se nechá v inscenaci Jiřího Jelínka vystřelit dvěma mimozemšťany do vesmíru jakožto průměrný vzorek obyvatele Země, která má být za chvíli zničena. Po počáteční vtipné improvizaci s diváky následuje změt nesourodých scének, kterak pozemšťan létá z planety na planetu. Zdá se, že Jelínkovi lépe vycházejí parafráze klasických a známých textů – jako byla třeba Variace na téma Cyrano nebo Paris – s jasnou dějovou linií, které může czizovat a travestovat. Neohraničený prostor vesmíru nabízí nepřeborné možnosti ztvárnění a Jelínek jako by nevěděl, co s tím. Jednotlivé scénky postrádají nápad a často se bez point přelévají jedna v druhou. Jako nejvtipnější se jeví „vesmírná“ modifikace obyčejného života, když se na domovní schůzi na jisté planetě řeší, proč není černá díra ve sklepe ohraničená, když si kolem ní hrají děti. Pomineme-li, že o černé díře ve sklepe zpíval už Karel Plíhal. Jelínek bývá nejsilnější ve slovním humoru plném jazykových hříček a bonmotů. Takových momentů jako „Lítat z planety na planetu je snadný, je to jako balit holky, akorát v nich nenecháváš vlaječky“ je ovšem v inscenaci pomálu. Na závěr Jelínek sdělí, že si pro nás připravil ještě konec po konci, když to bylo takové nevýznamné představení. Malým projektům skromnost sluší, ne ovšem když se používá jako alibi pro lajdáckou práci.

Jitka Šotkovská

Gerhard Richter – Retrospektiva
Albertina, Albertinaplatz 1, Vídeň,
do 3. 5. 2009

Jedním z nejvýznamnějších žijících umělců současnosti je německý malíř a drážďanský rodák Gerhard Richter (nar. 1932). Už od raných šedesátých let neúnavně prověřuje ze všech stran malířské médium a z malby – procesu vzniku obrazu – činí nosné téma (viz A2 č. 48/2008). Proti cizelaci vlastního malířského jazyka, osobních výpovědí a proti ustrnutí ve schématu a formální manýře staví živý přístup k rozmanitým zobrazovacím postupům. Na první pohled diskontinuální umělecký vývoj má u Richtera svou vnitřní logiku. „Nesleduji žádný plán, žádný směr ani systém, nemám žádný program, žádný styl, nemám dokonce ani žádná přání,“ stvrzuje umělec svou otevřenou malířskou platformu. Vídeňská Albertina otevřela na konci ledna ve svých prostorách jeho retrospektivní výstavu. Spatřit tu lze na 70 obrazech z rozmezí let 1957–2007, a jak bývá v této instituci zvykem, do výstavní instalace byly zahrnuty také intimnější pracovní črty, přípravné koncepty a studie ze skicáků (akvarely, kresby) – podobně jako tomu bylo v předchozí přehlídce díla Vincenta van Gogha. Množství zápůjček, především realizací na papíře, pochází z autorova osobního vlastnictví, jiné jsou z různých evropských sbírek (Sammlung Frieder Burda, Sammlung Böckmann, Sammlung Ströher). Výstava i autor za návštěvu stojí, nehledě k tomu, že další prezentační zastávka bude až v Duisburgu.

Petr Vaňous

Centrum audiovizuálních studií FAMU hledá ředitele Informace na www.famu.cz Nová média Experimentální film videoart Teorie médií Digitální technologie Historie a teorie pohyblivého obrazu Myšlení obrazem Interaktivní instalace Restaurování audiovizuálních artefaktů

MASARYKOVA UNIVERZITA

DĚKAN FAKULTY SOCIÁLNÍCH STUDIÍ

vyhlašuje VÝBĚROVÉ ŘÍZENÍ na místo

odborný/á asistent/ka katedry mezinárodních vztahů a evropských studií

teorie mezinárodních vztahů, analýza zahraniční politiky

Požadavky

- dokončené doktorské studium v oboru
- publikační činnost v požadovaném oboru

Úvazek: 0,5

Nástup: 15.03.2009 nebo dle dohody

Bližší údaje o katedře: <http://mve.fss.muni.cz/>

Přihlášky s profesním životopisem, doklady o vzdělání a praxi a přehled publikační činnosti zašlete do **15. 2. 2009** na adresu: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, personální oddělení, Joštova 10, 602 00 Brno.

OPERA2009

9. ROČNÍK FESTIVALU HUDEBNÍHO DIVADLA
Praha 21. 2. – 17. 3. 2009

VSTUPENKY:

Ceny od 50 do 690 Kč! Studenti a senioři 30% sleva! 30% sleva při zakoupení vstupenek na čtyři a více představení mimopražských souborů na scénách Národního divadla! Vstupenky na představení na scénách Národního divadla zakoupíte v pokladnách ND (tel.: 224 901 448, 224 901 319, 224 901 668, e-mail: info@narodni-divadlo.cz, ntprague@narodni-divadlo.cz, www.narodni-divadlo.cz). Vstupenky na další festivalová představení zakoupíte v pokladnách příslušných divadel.

Národní divadlo

EU2009.CZ

www.festival-opera.cz

NÁRODNÍ DIVADLO

Leoš Janáček
VĚC MAKROPULOS (21. 2.)
JEJÍ PASTORKYŇA (1. 3.)
KÁŤA KABANOVÁ (8. 3.)

STAVOVSKÉ DIVADLO

Wolfgang Amadeus Mozart
POTRESTANÝ PROSTOPÁŠNÍK
ANEB DON GIOVANNI (22. 2.)

Gaetano Donizetti
LUCIE Z LAMMERMOORU (2. 3.)

Giuseppe Verdi
SÍLA OSUDU (5. 3.)
SIMON BOCCANEGRÁ (6. 3.)

Bedřich Smetana
DALIBOR (7. 3.)

GALAKONCERT OPERA 2009
- MISTŘÍ ITALSKÉHO BELCANTA (17. 3.)

DIVADLO KOLOWRAT

Ondřej Kyas / Pavel Drábek
SPOLEČNÁ SMRT MILENCŮ V ŠINAGAWĚ

STÁTNÍ OPERA PRAHA

Benjamin Britten
SMRT V BENÁTKÁCH (26. 2.)

ČESKÉ MUZEUM HUDBY

Vít Zouhar
NOCI DNEM (28. 2.)

ČINOHERNÍ KLUB

Vladimír Franz
OPERA JEŠTĚ NEZEMŘELA,
TAJEMNÝ LISTONOŠ (9. 3.)

DIVADLO TALENT ILLUSION

Jaroslav Kříčka
OGAŘI (11. 3.)

Společnost Topičova salonu a 1. Art Consulting
Brno–Praha Vás zvou na výstavu

otakar slavík návraty

Topičův salon 10. 2. – 6. 3. 2009

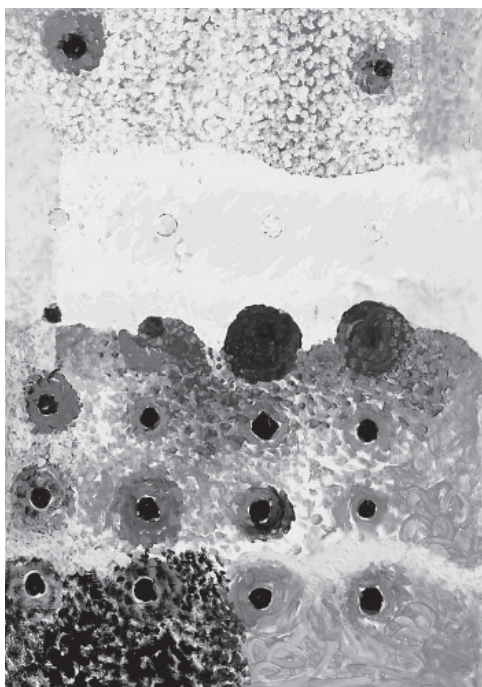
Po–pá 10–17 hodin

Pořádá Společnost Topičova salonu

Autor koncepce výstavy Jan Rous

Realizace výstavy Pavel Vašíček

Základní partner: 1. Art Consulting Brno–Praha
Sponzoři: Avers, Pražská plynárenská a. s., Roche
Mediální partneři: A2, Český rozhlas 3 – Vltava, ArtMap

Na podzim 2008 vyšlo 55–56. dvojčíslo revue

ANALOGON

SURREALISMUS - PSYCHOANALÝZA - ANTROPOLOGIE - PŘÍČNÉ VĚDY

věnované tématu

Od avantgardy k postmoderně?

Z obsahu:

Vratislav Effenberger: Psychoideologie; **Julien Gracq:** Přízrak „Rozpustné ryby“;

André Breton: Rozpustná ryba; **Louis Aragon:** Pojednání o stylu; **Tristan Tzara:**

Esej o postavení poezie; **Bertrand Schmitt:** Surrealismus ve službách revoluce:

nemožná dialektika?; **Bruno Solařík:** Z dob, kdy surrealisté viděli neviditelné;

Henry Miller: Otevřený dopis surrealistům všude; **V. Effenberger:** Poznámky
k otevřenému dopisu H. Millera; **Petr Král:** Poesie v hodině krize; **Boris Uspenskij:**

Anatomie metafory u Mandelštama; **Anthony Elliott, Charles Spezzano:**

Psychoanalýza a její limity: navigace postmoderním směru; **František Dryje:** „Obrazy
nejdou zajisté k tomu, aby se jim rozumělo...“; **J. Brynda:** Avantgarda, underground

a vztah k budoucnosti; **L. Gumiljov:** Kultura a etnogeneze; **Benjamin Péret:** V ráji

fantomů; **Guy Debord:** Příspěvek do diskuse „Je surrealismus mrtvý, nebo živý?“;

Petr Král: Po slavnosti: Christian Bouillé; **Jan Richter:** Poesie; **Peter Bürger:** Vznik
postmoderního myšlení; **Roger Caillois:** Kameny

Tanizaki Juničiro: Fumičina nožka

Vydává: Sdružení Analogonu, Mezivřší 31, 147 00 Praha 4
(tel. 244460258, e-mail: dryje@surrealismus.cz)

Distribuce: KOSMAS, spol. s r. o., Lublaňská 34, 120 00 Praha 2
(tel: 222 510 749; www.kosmas.cz);

předplatné: Eva Dryjová, tel. 607548259, e-mail: evadryj@hotmail.com

4

Festival španělských filmů
Festival de Cine Español

La Péllicula

Brno: Kino Art

17. – 21. 2. 2009

Praha: Kino Světozor

24. – 28. 2. 2009

www.lapelicula.cz

LA PELI- CU- LA

MALÁ INVENTURA

D I V A D L O v j i n é m b a l e n í

David Prachař

Adéla Laštovková Stodolová

Petr Vaněk

Csongor Kassai

Jaroslav Rudiš

Věra Ondrašíková

Vojta Švejda

Rostislav Novák

Veronika Švábová

Lenka Bartůňková

...a další

Pro diváky, kteří na jevišti chtějí vidět pohyb, tanec,
autorský přístup, experiment, překračování žánrů,
použití nových technologií a médií.

Festival během 6 dní nabídne 30 představení.

www.malainventura.cz

Půjčka za oplátku

Francie podpoří média v čase krize

Francouzský prezident vystoupil s překvapivým projektem na pomoc tištěným médiím v zemi. Všem Francouzům ve věku osmnácti let nabídne stát roční předplatné libovolného deníku. Tištěná média budou ale muset projít strukturální proměnou.

FELIX XAVER

Nově oznámeným vládním plánem pomoci francouzským médiím se stát snaží zabít dvě mouchy jednou ranou. Chce prý znovu naučit mladé Francouze číst noviny a zároveň chce finančně pomoci tištěným médiím. Ta se totiž obzvlášť těžce potýkají s globální ekonomickou recesí; problémy v mediálním sektoru dokonce ve Francii finanční krizi předcházely. Slovy prezidenta Sarkozyho by stát neměl realizaci plánu pomoci pouze stove tisíců zaměstnanců novin, zároveň by se jí měl udržet svobodný, pluralitní a nezávislý tisk. V následujících třech letech pomůže francouzský stát tištěným médiím finančně. Za to však bude žádat záruky jejich modernizace, racionalizace a strukturálních reforem.

Distribuce, reklama a dotace

Sarkozy, jemuž pro jeho všudypřítomnost zlé jazyky přezdívali „omniprezident“, se při vyhlášení plánu snažil vypořádat i s otázkou nezávislosti médií. Svým charakteristickým pokusem o humor plán v pátek 23. ledna uvedl. „Pokud dovolíte, tak tentokrát nevyslovím rituální formuli draží přátelé, aby tak nebyla ohrožena nezávislost nikoho z nás,“ oslovil novináře a mediální magnáty shromážděné v Elysejském paláci. Přes svou etatistickou reálnou politiku se však v téměř hodinovém projevu vrátil k neoliberální dikci: „Základní podmínkou nezávislosti je vydělavat peníze.“ Prioritou reforem by v Sarkozyho plánu na pomoc tištěným médiím měla být reforma distribuce tiskovin. V projevu při příležitosti vyhlášení plánu zmínil statistiku, podle níž každý pátý zákazník nenajde u svého prodejce noviny, pro které si přišel. Výsledkem realizace plánu by tak měla být „služba orientovaná k zákazníkovi, nikoli zásobování se neprodejnými tituly“. V praxi by se tedy mělo jednat o propojenou síť kiosků, specializovaných prodejců, benzínek a supermarketů.

Stát svou pomoc rozdělí do tří let a během tohoto období dá tisku k dispozici 600 milionů eur. Navíc se bude angažovat i nepřímo – formou zdvojnásobení svých dosavadních výdajů na reklamu a další komunikaci prostřednictvím tištěných médií. Tím by měly noviny získat dalších 20 milionů eur ročně. Současně dojde k odkladu zvýšení sazby za doručování novin předplatitelům. Peníze, o které tím francouzská pošta přijde, jí opět nahradí stát. Podle odhadů se bude jednat o 12 až 24 milionů eur. K tomu je třeba připočítat dalších 70 milionů eur, určených na pomoc s distribucí novin. Tyto prostředky mají podle Sarkozyho plánu přispět na sociální pojištění doručovatelů. Ti jsou totiž většinou placeni minimální hodinovou mzdou danou ze zákona (SMIC, 8,71 eur), což nejsou ve Francii žádné velké peníze. Současně by mělo dojít ke zřízení dalších asi 18 tisíc pracovních míst, která by obsadili nezaměstnaní, studenti a důchodci. Jinou formou státní pomoci tištěným médiím je pak podle plánu nový systém darů. Mecenáši si budou moci své dary odečíst z daní až do výše dvou třetin.

Na papír i na internet

Prezident však mediálním magnátům, editorům a novinářům důrazně doporučil, aby se zaměřili i na online publikaci tištěných médií. Novináři by měli psát do novin i na internet. Stát navrhuje v této souvislosti novou instituci daňově zvýhodněných online editorů, která by měla v Sarkozyho pojetí být zřizována ze strany soukromých investorů. Ti budou muset dodržet jedinou podmínku, a to, že online editor musí být profesionální žurnalista. Současně má v tomto mediálním odvětví dojít k významnému posílení pomoci ze strany státu. Sarkozy navrhuje články v online médiích zároveň tisknout i na papír a přispět tak k jejich snadnější distribuci mezi čtenáře. Zároveň by mělo být

díky modernizaci dosaženo i snížení nákladů na tisk novin. Podle optimistických předpokladů by to mělo být o 30 až 40 procent.

Nejkontroverznější částí Sarkozyho plánu je pravděpodobně státní dárek v podobě ročního předplatného libovolného deníku k osmnáctým narozeninám francouzských občanů. Tento krok má mít zpočátku experimentální ráz a prezident si ponechává prostor ho případně odvolat. V praxi by to mělo vypadat tak, že noviny by nabídl vydavatel a distribuci by zaplatil stát. Kolik mladých Francouzů však státní nabídky využije, není zatím jasné. Jisté je prozatím jen to, že se z dosavadního miláčka médií stává tímto návrhem ze Sarkozyho i jejich věrný podporovatel. Díky ohromné podpoře médií se Sarkozymu podařilo vyhrát prezidentské volby a dodnes jako prezident-rocková hvězda jen zřídka mizí z titulních stránek. Zatímco noviny Sarkozyho plánu nadšeně přikývují, málokdo se v současné krizi zasažené Francii odvažuje zeptat, odkud vlastně prostředky na podporu novin přesune a zda tam nebudou chybět.

Autor působí v Multikulturním centru v Praze.

par avion

Z ČÍNSKÝCH MÉDIÍ VYBÍRALA ANNA ZÁDRAPOVÁ

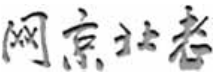
Sláva českého předsednictví v Evropské unii se šíří až daleko za hranice našeho dílu světa. Entropa Davida Černého si mimo jiné 16. ledna zasloužila i vlastní obrazovou reportáž na stránkách zpravodajské agentury Nová Čína (Sin-chua). Zpráva se v absurditě situace kolem Entropy po právu vyžívá a celkově vyznívá tak, že vtipné dílo avantgardního umělce bylo kritizováno z politických důvodů. „Instalace před úřadem Rady Evropské unie, kterou tam umístila předsedající Česká republika, svou avantgardností rozpoutala kontroverzi a umělec i politici se museli veřejně omluvit,“ hlásá titulek. „Někteří ale na druhé straně říkají, že instalace se pokouší s humorem vyrovnávat se současnými problémy Unie a není třeba se kvůli tomu zlobit. Kromě cíle ozdobit budovu úřadu chtěl ‚Ta-wej-te Čchie-er-ni‘ zlehčit společenské jevy v některých zemích příliš vážné a seriózní EU, a tak Francii charakterizoval nápisem STÁVKA!“ Nechybějí zde ani obecnější komentáře českého předsednictví založené na názorech nejmenovaných „pozorovatelů“, kteří jsou skeptičtí k autoritě malé České republiky a k jejím možnostem během půlročního předsednictví cokoli ovlivnit.

Pekingský deník (Pej-ting ž´-pao) v polovině ledna věnoval pozornost Liou Siangovi, vynikajícímu čínskému běžci, který musel na letních olympijských hrách ze zdravotních důvodů vzdát závod a zklamal tak očekávání čínských fanoušků, natěšených na zopakování jeho triumfů z Athén. Tlaky na jeho osobu samozřejmě neskončily s olympiádou, a právě na to reaguje autor článku. Běžec se v minulých dnech podrobil chirurgické operaci a mnohým odborníkům prý nedává spát, jak zákrok dopadne a zda se Liou Siang ještě někdy dostane do formy. „Nedopustíme, aby se opakovala situace z léta, kdy mnozí dali průchod svým komplexům a léčili si je právě na Liou Siangovi,“ komentuje situaci pisatel. Je prý načase se uklidnit a nechat sportovce odpočívat. „Všichni se musíme ovládnout, chceme-li, aby Liou vzlétl znovu jako pták, nevystavujeme ho ještě většímu tlaku. Je to hvězda, ale především je to člověk, takže po něm teď nešlapme a zavřeme pro tentokrát pusy,“ navrhuje redaktor.

Může devatenáctiletá vysokoškolačka uspět jako perspektivní kádr na vesnici? Toť otázka, kterou si pokládá autor dalšího zamyšlení v tomto deníku. Reaguje na nedávnou událost, kdy byla za předsedkyni jedné čínské vesnice zvolena mladá Paj I-tchung. „Takový úkol je pro takhle mladičkého člověka přetěžkou zkouškou, může u toho sice uplatnit veškerý talent a otevřenou mysl, ale může mít problémy s nedostatkem zkušenosti a hlavně autority mezi venkovany,“ zamýšlí se nad úskalími a výhodami postavení mladé místní političky autor, který zjevně

neví, co si o dané situaci myslet. Zdůrazňuje je však, že výchozí postavení slečny I-tchung je trochu jiné než postavení studentů-praktikantů, kteří na venkov povinně přicházejí: ona si tuto práci vybrala jako své poslání.

Na internetových stránkách Oldbeijing.org, přibližujících mizející svět starého Pekingu s jeho tradiční architekturou, najdeme vzpomínku na zimy, jaké zažívala čínská metro-pole, když po ní ještě nejezdily miliony aut a lidé neměli ani potuchy, že jejich malé domečky jednou ustoupí mrakodrapům: „Měli jsme pronajaté dvě místnůstky a většinu jedné z nich zabíral kchang [lavice vyhrívaná zespodu ohništěm, něco na způsob spaní na peci – pozn. A. Z.]. Když přicházela zima, maminka přichystala pro nás všech pět zateplené oblečení, třeba čepičky, jaké dnes vidíte už jenom ve filmu, a tatínek zase potáhl okna papírem z kao-liangu.“ Žádné ústřední topení samozřejmě v tradičním domku, s´-che-jüanu, nebylo, topilo se lisovaným uhlím. Kamínka se podpalovala venku, protože při rozdělávání ohně strašlivě čadila, a když se oheň rozhořel, nosila se dovnitř. „Když jsme uvařili, zase jsem mamince pomohl s kamínky na dvorek a ona pečlivě vymetla všechny nespálené kousky uhlí. Šetřilo se. Po večeři se nechávala kamna vyhasnout, zase venku, měli jsme na paměti lidi, kteří se zadusili – tenkrát nebyly na domcích komíny...“ Děti snídaly ve škole, přinesly si zeleninu a pečivo v podepsaném bavlněném pytlíku, ten hodily do celotřídního pytle a všechno dohromady se ohrálo v páře. „Po první hodině jsme se v lavicích

najedli.“ A na konec vzpomínky na zajímavých internetových stránkách přichází povzdech, jaký bychom asi slyšeli i od některého pamětníka u nás: „Dneska sice máme všichni topení a několik párů zimních bot, ale zase nemáme sníh a pořádnou zimu.“

„Cizinci zabírají s´-che-jüany,“ hlásá nadpis dalšího článku na stejném portálu. „Možná za sto let ještě nějaké s´-che-jüany zbudou. Ve stém patře mrakodrapu bude stát tatínek a ukazovat synkovi: podívej, tyhle divné domečky, to jsou tradiční obydlí cizinců,“ se smutným humorem píše autor článku o cizincích, kteří si za obrovské peníze kupují obydlí, z nichž se někteří Číňané stěhují „za lepším“. Anastasia, Američanka čínského původu z New Orleansu, načerpala od rodiny obdiv k čínské tradici a usmyslela si žít v tradičním čínském obydlí. Nechtěla koupit dům po slavných lidech ani něco přestavovat v moderním stylu, a tak si nakonec pořídila obyčejný s´-che-jüan bez velké historie. Zařízení vevnitř je směsí západního a tradičního stylu bydlení, některé kusy čínského nábytku slouží moderním účelům: ze stolečku určeného původně pro tvoření kaligrafie je stůl jídelní, z lékárníčky na čínskou medicínu kouká spodní prádlo. Anastasia tu chtěla původně bydlet sama, ale dům jí připadal moc prázdný. Výlet do Maroka, kde viděla rodinné penziony, ji podnítil k tomu, aby ze svého s´-che-jüanu udělala také podobný hotýlek. Nyní pronajímá čtrnáct malých pokojků. Dočteme-li se dále, že obydlí ji stálo 20 milionů jüanů (asi 56 milionů korun) a jeden kus tradičního nábytku, který si pořídila, přišel na 80 tisíc jüanů (asi 224 tisíc korun), rádi věříme, když říká: „Nemám penzion proto, abych vydělávala peníze!“

Z Gottwaldova do Mnichova

Loňské výročí pražského jara i sovětské intervence dokresluje řada výpovědí lidí, do jejichž života tato dějinná epizoda zasáhla. Jedním z těch, jejichž život přežalo pár dnů na etapu „před srpnem“ a „po srpnu“, je i novinář Sláva Volný.

MATĚJ KOTALÍK

Někdejší zemědělský redaktor Československého rozhlasu Sláva Volný žije dnes v povědomí starších posluchačů především jako politický komentátor mnichovského vysílání Svobodné Evropy. I jeho memoáry z konce sedmdesátých let byly původně určeny k rozhlasovému čtení. Jejich knižní publikace v pražském nakladatelství Práh je bezpochyby záslužná. V hodnocení autorova osobního profilu se však čtenář nejmladší generace a čtenář pamětník, čtenář poznamenaný normalizací a čtenář posrpnový emigrant budou zajisté lišit.

Nadšení ze všech pórů

Volný otevírá sérii svých autobiografických črt vzpomínkami na kratičkou zkušenosť nekvalifikované dělnické práce a léta poněkud opožděných středoškolských studií. Otevírá tím mimoděk první z paradoxů – krátkodobá dělnická minulost skýtala Slávovi Volnému značnou kádrovou výhodu, pro něho samého zůstávala však především zkušeností podřadného společenského statusu a traumatem, na něž je lépe zapomenout. Vzpomínky na středoškolská léta ve Zlíně/Gottwaldově evokují s patřičnou plasticitou dobové budovatelské opojení, rozmáhající se „studentokracii“, vyakčňování pedagogů a studentů, to vše pohledem někdejšího spoluaktéra. Skutečnost, že funkci svazáckého přisedícího u maturit, spolurozhodujícího o řadě mladých osudů, vykonával dvaadvacetiletý středoškolák, zkoušející v té době štěstí už na třetím vzdělávacím ústavu,

pikantně kontrastuje s dobovou interpretací školských čistek coby boje s věčnými studenty. Volný po třech desetiletích ironizuje své dozrávání v podmínkách asexuálního stalinismu, pozastavuje se nad svou někdejší politickou naivitou, nad „emocionálním souhlasem“ s odsouzením Milady Horákové, nad „nadšením, jež tryskalo ze všech pórů“. Ale u profesorů a studentů, kteří za svoji ostentativní religiozitu či jinou názorovou odlišnost zaplatili opuštěním školy nebo neblahým posudkem maturitní komise, se spokojuje jen s lakonickým konstatováním, že se „přepočítali“. Kádrové poškození bigotně katolického maturanta a kladný posudek sličné maturantky s týmž „prohřeškem“ bere zde jaksi mechanicky, jako vyvážení jednoho druhým na pomyslných lékárnických vahách. Fakt své přítomnosti na straně vítězů, jež měla ve své době moc a s ní i pravdu, Volný uznává, ale v samotném principu příliš neproblematizuje.

Cesty deziluze

Pracovní zkušenosti z Výzkumného ústavu Ministerstva zahraničního obchodu přinášejí mladému hospodářskému odborníkovi první rozčarování. Novinářská činnost přichází do jeho života jako přirozený ventil v době osobní i profesní krize. V redakci odborového deníku *Práce* rozvíjí Volný své novinářské nadání a setkává se pochopitelně i s cenzurou a autocenzurou v každodenní praxi. Po týdenním výjezdu do pohraničí dospívá k rozhodnutí pracovat v zemědělském družstvu. Zbytky naivního entuziasmu i hlad po rodokapsově „romantice chlapů a koní“ jsou v Sudetech po celá tři léta konfrontovány s realitou všeobecného marasmu, atmosféry osobního nepřátelství a někdy bezmála mafiánských praktik. Po hořkém návratu do metropole a práci v několika redakcích zakotvuje Volný v Československém rozhlase. Zde prosazuje umírněné a později odvážnější pokusy o investigativní žurnalistiku a také se dále prohlubuje jeho politická deziluze.

Vzpomínky na československé jaro a na tragický srpen se neomezuji na notoricky známé politické události – spíše umně vyvažují mikroperspektivu makroperspektivou. Autor se rozpomíná na bezpočet kolegů z oboru i řadových spoluobčanů, na osobní rozhovory a polemické diskuse s nimi, na zákulisí rozhlasové publicistiky. Bezprostředně po okupaci spolupracuje Sláva Volný na kolportáži protiokupačních tiskovin, podílí se na ilegálním vysílání a především zachycuje na magnetofonový pásek emotivní okamžiky z pražských ulic. Tento cenný audiodokument knihu doprovází a obohacuje tak dynamikou i syrovostí, kterou by sebelepší písemné líčení nedokázalo suplovat.

Jediný spravedlivý

Tvoří-li obrodný proces a invaze jakýsi uzlový bod celé série vzpomínek, předcházející dvacetiletí a následující desetiletí zanechávají spíše rozporuplný dojem. V retrospektivním líčení svých pracovních konfliktů a osobních sporů v padesátých a šedesátých letech inklinuje pisatel k autostylizaci do „jediného spravedlivého“. Obraz odvážného kverulanta s konturami mravního heroismu má pachutí nevěrohodnosti – opírá se především o výčet a výslovné jmenování dlouhé řady těch, kteří po srpnu zklamali. Momenty, kdy o sobě Volný pochybuje, dají se v knize spočítat na prstech jedné ruky. Stejně tak momenty, v nichž přiznává účelovost vlastního jednání. Akcent na otázky charakteru a cti ve věcech politických a profesních ostře kontrastuje s promptním rozhodnutím zanechat v republice ženu a malého syna, jež v autorově mysli zrálo spíše v rozmezí hodin než dnů. Ve Slávovi Volném se opakovaně ukazuje člověk, pro něhož byl profesní úspěch vždy na prvním místě.

V apologetickém krunýři

Doba vzniku, prostředí mnichovské emigrace i původní podoba rozhlasových fejetonů se rozhodujícím způsobem podepsaly na celkové dikci knihy, jež na svých bezmála třech

stech stranách povětšinou kolísá mezi difamací a apologií. Moralizující tón a stohlavý jmenovitý výčet někdejších kolegů a vrstevníků, kteří se po roce 1968 nechali poslušně znormalizovat, jako by přehlušoval vlastní špatné svědomí. Některé použité obraty upomínají takřka na mediální rétoriku let padesátých (především působivá vojenská metafora o „prohlášení těch, kteří se jako první dali do žoldu nového vedení a pokoušeli se naverbovat ostatní“). Lze si mimoděk klást virtuálně-historickou otázku, jak by asi Sláva Volný napsal tytéž vzpomínky s dnešním časovým odstupem. Nepříliš radostnou odpověď naznačují statí žijících Volného soupeřníků – předmluva Martina Štěpánka a doslov Milana Schulze. Štěpánek vyzvedá Slávu Volného do českého novinářského nebe po bok Ferdinandu Peroutkovi, Karlu Čapkovi, Janu Nerudovi či Karlu Havlíčkovi (z idealizace jej potměšile usvědčuje sám přiložený CD nosič, v němž vícekrát zazní jazykový a stylistický lapsus zcela nečapkovského a neperoutkovského kalibru). A generační vrstevník Schulz veškeré kritické námitky vůči předsrpnovému životaběhu Slávy Volného šmahem odsuzuje jako výplod zneuznaných, závistivých duší... Že Volného rozhlasová autobiografie vznikla v exilu koncem sedmdesátých let, a bude tudíž dnes působit spíše anachronicky, jako dokument z vleklé „války v éteru“, je pochopitelné. Skutečnost, že se z podobného apologetického krunýře nevymanili ani ti, které od jejich exilové zkušenosti dělí už téměř dvacet let, nutí k lehkému zamyšlení.

Autor je historik a archivář.

Sláva Volný: Kvadratura času aneb Jak jsem doklopýtal do srpna 68. Práh, Praha 2008, 294 stran.

Hitler hrobařem sudetských Němců

Po vydání prvního dílu knihy novináře a historika J. W. Brügela o česko-německých vztazích z let 1918–1938 přichází nakladatelství Academia s jejím pokračováním, které se věnuje komplikovaným vztahům těchto národů v letech druhé světové války. Před více než třiceti lety napsaná kniha stojí za pozornost zejména díky snaze o maximální objektivitu v přístupu k často emocionálně pojímanému tématu.

PETR KOURA

Autor knihy *Češi a Němci* není pouhým pozorovatelem popisovaných událostí, ale přímo jejich angažovaným účastníkem. Johann Wolfgang Brügel (1905–1986), který pocházel z německé židovské christianizované rodiny z jižní Moravy, se ve 25 letech stal díky svému působení v německé sociální demokracii tajemníkem ministra sociální péče Ludwiga Czecha. Po svém odchodu z Protektorátu Čechy a Morava se stal státním úředníkem ve strukturách londýnské exilové vlády. Jako příslušníku opozice vůči předsedovi sudetoněmecké sociálnědemokratické strany Wenzelu Jakschovi mu bylo posléze jako jednomu z mála nekomunistických sudetských Němců nabídnuto místo v aparátu první poválečné československé

vlády. Brügel působil ve funkci přednosty oddělení na ministerstvu průmyslu, ale kvůli své německé národnosti narážel na značný odpor nejen svých ministerských kolegů (z nichž někteří do poslední chvíle věrně sloužili nacistické okupační správě), ale i většiny tehdejší společnosti. Po 17 měsících požádal o přeložení do Londýna, kde posléze po únoru 1948 zůstal až do své smrti.

Benešovy i Jakschovy chyby

Brügel, ačkoliv nebyl nikdy profesionálním historikem (po roce 1948 se živil psaním do německých a švýcarských periodik), se pokouší o maximálně objektivní pohled na zkoumanou problematiku a svou osobní účast na konkrétních událostech zmiňuje pouze okrajově. Tento přístup se nejvíce projevuje v jeho hodnocení dvou protagonistů česko-německého sporu – prezidenta Edvarda Beneše a sociálnědemokratického předsáka Wenzela Jaksche. Brügel sleduje vývoj názorů obou mužů na problematiku poválečného česko-německého soužití – a usvědčuje je oba stejnou měrou nejen z účelového jednání, manipulací, ale v konfrontaci s archivními dokumenty i z nepřesných tvrzení, kterými se ve svých memoárech snažili navzájem vyfídit účty.

Autor je při analýze jejich politických chyb neúprosný. V případě Beneše cituje z jeho veřejných projevů i soukromých dopisů a dokazuje, že jeho snaha o dorozumění s demokratickými Němci z Českoslo-

venska byla zejména v prvních letech druhé světové války míněna upřímně. Benešův příklon k násilnému řešení tzv. sudetoněmecké otázky nachází Brügel především v jeho snaze oslabit v osvobozené republice vliv komunistů, kteří se od roku 1944 stali nejradikálnějšími hlasateli odsunu Němců. Wenzelu Jakschovi zase opakovaně vyčítá jeho lpění na zárukách autonomie pro sudetské Němce jako podmínky pro další jednání s československou exilovou reprezentací, jež znemožnilo, aby se tato nikoliv nevýznamná skupina od začátku podílela na práci prozatímního československého státního zřízení ve Velké Británii. Brügel se nerozpakuje ani střilet do vlastních řad, když otevřeně píše o Jakschově malé toleranci vůči jiným názorům v rámci německého antihitlerovského hnutí. V závěru knihy pak cituje z Jakschova memoranda zaslaného v srpnu 1945 britskému ministerstvu zahraničních věcí, které tohoto kritika postupimské konference ukazuje v poněkud nezvyklé roli. Jaksch zde totiž nabízí svou pomoc při realizaci rozhodnutí o odsunu německého obyvatelstva ze střední Evropy a závěrečný akt z postupimského jednání označuje dokonce za dokument plný „humanitárního ducha“ (s. 395).

Ne kolektivní vině

Řada Brügelových zjištění byla ale zejména v posledních letech detailně rozpracována a překonána. O genezi myšlenky odsunu německého obyvatelstva ze střední Evropy pojednává obsáhlá monografie Detlefa Bran-

dese (*Cesta k vyhnání 1938–1945*) a velká část Brügelem citovaných dokumentů byla publikována v edici Jitky Vondrové (*Češi a sudetoněmecká otázka 1939–1945*). Práce Tomáše Staňka zase přinášejí nová zjištění k poválečným excesům při odsunu, v Ústí nad Labem se úspěšně rozvíjí idea muzea Němců v Čechách (Collegium Bohemicum) a nedávno ukončený projekt *Zapomenutí hrdinové*, jehož výstupem je několik knižních publikací, se pokusil zmapovat osudy aktivních odpůrců nacismu z řad sudetských Němců. Přesto je Brügelovo dílo i přes řadu nepřesností, uvedených na pravou míru nejnovějším výzkumem, cenné jednak pro pečlivou heuristickou práci, jednak pro svůj ucelený syntetický pohled, který i přes výše zmíněné dílčí studie v českém prostředí prozatím chybí. Nelze přehlédnout též silný mravní postulát autora, odmítajícího jakoukoliv formu kolektivní viny ať z jedné či z druhé strany: „Téměř ani v jediném případě nebylo možné některého funkcionáře režimu ohodnotit jednoznačně pozitivně nebo jednoznačně negativně. Každý jednotlivý případ, jakkoli to mnohdy není snadné, je třeba posuzovat podle toho, co kdo skutečně vykonal.“ (s. 265) A se závěrečnou větou publikace nelze než souhlasit: „Hrobař sudetských Němců a jejich světa se jmenuje Adolf Hitler.“

Autor je historik.

Johann Wolfgang Brügel: Češi a Němci 1939–1945. Přeložil Petr Dvořáček. Academia, Praha 2008, 415 stran.

Antikomunismus a režim

Legitimizace vlastního společenského postavení

Stále znovu se u nás objevují spory o existenci komunistické strany. Zákaz Komunistického svazu mládeže v minulém kalendářním roce ukázal naléhavost tématu, ale i vágnost formulací a pojmů, jež v rámci debaty o této aféře zazněly. Autor z celé řady vybírá dva pojmy: antikomunismus a v souvislosti s ním pak takzvaný režim.

VÍT ŠTROBACH

Antikomunismus – řekli bychom, že jde o názorové stanovisko, odporující určité doktríně, politickému programu, soustavě hodnot atp., tedy všemu tomu, co komunismus bezesporu je.

Nesouhlasím-li s programem komunistické strany, zastávám-li konzervativní, liberální či třeba anarchistické názory na politiku, ekonomiku a uspořádání společnosti jako celku, budu programovým antikomunistou, budu patrně umět formulovat své výhrady. Stejně tak mohu být antikomunistou proto, že se mi přes názorové a programové shody s idejemi komunismu příčí morální kredit těch, kteří se označují za komunisty či jsou přímo jako komunisté organizováni v některých z mnoha dosud nezrušených komunistických spolků a stran. Stejně jako programový odpůrce budu schopen pojmenovat důvody, pro které nejsou konkrétní lidé hodni důvěry a vybočují či vybočovali svým chováním z mnou uznávaného morálního řádu.

Mytické vyprávění

Tak tomu u některých antikomunistů skutečně je. Jejich postoj nijak nezpochybňuji a v mnohých případech s nimi souhlasím. Jenomže antikomunismus coby kritický postoj vůči komunismu a konsekventní polemika s ním v současnosti nevystihuje to, jakou roli hraje antikomunismus jako symbol a zvláštní druh mytického vyprávění ve veřejném diskursu a mocenské hře některých institucí.

Jde mi o funkci antikomunismu jako: 1) nepolitického „politického programu“ různých stran a organizací a 2) jeho zakotvení v kolektivní paměti.

Jedna rovina ovlivňuje druhou. Zcela odlišní společenští aktéři vytvářejí podobné typy výpovědí, respektive opakují zvláštní (a v důsledku magické) formule, které s prvním i druhým úzce souvisí. Organizace, které antikomunismus používají, tyto roviny obvykle zcela účelově propojují a zaměňují.

Strach místo programu

Společenské instituce jej užívají jako součást způsobu legitimizace vlastního mocenského postavení, v jejich výstupech se velmi často setkáváme s jednoduchými hodnotěnými, postavenými na binárních opozicích – dobro a zlo, totalita a demokracie atp. Často se tyto instituce snaží posilovat (zpětně konstruovaný) strach z návratu „doby temna“, aniž by byly schopné určit souvislost (například) komunistických zločinů se současností a aniž by jej zároveň chtěly vložit do kontextu aktuální politiky. V souvislosti s politickými stranami má antikomunismus nezřídka nahradit skutečný politický program, jenž se jinak utápí v mlze vágností, v současné politické praxi navíc nechce být jiný, protože by jej to „zbytečně“ omezovalo na jednu část voličů.

Antikomunismus tak myslím můžeme chápat jako důležitý prvek populistické politiky jedné části českého stranického spektra. Veřejný prostor je zahlcen výroky typu: „Je třeba pamatovat si, co řekl velký britský státník Winston Churchill: Komuniste je jako krokodýl: když otevře tlamu, nepoznáte, jestli se snaží usmívat, nebo jestli vás chce sežrat.“ (M. Topolánek)

Česká kolektivní paměť, samozřejmě kolektivní paměť pouze určité části české společnosti (jakkoliv se zdá být nyní dominantní), našla v antikomunismu způsob, jak se vyrovnat s dobou před listopadem 1989. Náš pojem a vyprávění, která se kolem něj soustředí, svým způsobem pomáhají odložit pocity viny za podíl na fungování tehdejšího autoritativního a represivního systému. Proto má patrně jednu z ústředních pozic v antikomunistickém vyprávění schéma (totálně)

ovládané společnosti a (všemocného) režimu. Tento režim, který zůstává dále neproblematizovaným pojmem a v podstatě zcela prázdnou formulí, je myslím jakousi „zápalnou obětí“ současnosti, která zmíněné paměti a potažmo pamětem individuálním pomáhá konstituovat morální postavení v přítomnosti a jejích hodnotách.

Kde začínal a končil režim?

Každý přece ví, co slovo režim znamená, ale spoň se to tak zdá, protože jej až na naprosté výjimky nepotřebují vysvětlovat novináři, politici, ba většinou ani sociální vědci s historiky a politology v čele. Byla to snad vláda/ministři, STB/policisté a konfidenti, soudci, byrokraté, politrucci, komunistická strana/stranici... někteří z nich, nebo celý systém, tj. všichni ti a mnozí další v mocenské hierarchii stranických a státních struktur? To už ale jde o miliony lidí. Kde tedy režim začínal

ho „světového názoru“ části dnešní společnosti. Jako takový není lživý, ale ani pravdivý. Je, jak říkají filosofové, absencí pravdy. Chceme-li tedy opravdu pojmenovat zodpovědnost za represe, měli bychom se nejprve podívat na svůj vlastní jazyk, jestli je toho vůbec schopen.

Starý dobrý režim

Antikomunismus a režim s jejich dichotomními významovými strukturami podporuje čtení současné politiky a obecně mocenských vztahů znovu tak, jako by byly rozložené mezi (všemocné) politiky, byrokraty a (ovládané) občany. Je to tak prý dobře, jsme přece zastupitelskou demokracií, kterou ohrožuje už jen občanská společnost.

Možná, že by zpočátku stačilo vypustit režim z našeho slovníku a hledat pojmy, které nepřenesají zodpovědnost za politiku od nás směrem nahoru, tedy k vládě, k politice,

Kresba David Böhm

a kde končil? V každém případě stačí, aby tento pojem zazněl, a každý slušný člověk se musí otrást odporem a poodstoupit, aby se nepopálil. To právě hoří oběť, aby svědomí přihlížejícího mohlo zůstat čisté.

A zpětně, (nejen) zmíněné politické platformě slouží tato formule k tomu, aby proti totalitní minulosti stavěla současnost, která se při pohledu přes ramena obětovaného „utlačitelského režimu“ zdá být přece jen poněkud snesitelnější. Generujeme různorodé hrdiny a odbojáře, využíváme všechny popravené, mučené a zavírané před listopadem k tomu, aby se nám lépe žilo nyní, a potřebujeme je, zdá se, čím dál tím více. Odpovídal by tomu pohled na knižní produkci, publicistiku, četné památníky i například projekt Ústavu pro studium totalitních režimů a jeho některé výstupy. Historii se věnovat musíme, záleží ovšem na tom, co její pomocí chceme říci současnosti a jakými pojmy ji popisujeme. Režim, či v tomto případě komunistický režim, nám pro vše- a zároveň nicneříkající významový obsah k žádné analýze sociální skutečnosti nepomůže, patří svou podstatou do určité-

k onomu starému dobrému režimu. Jistě, ten nynější režim je demokratický a mnozí automaticky předpokládají svobodnou volbu a jakýsi konsensus všech zúčastněných, proč se tedy namáhat. Obsah této „demokratičnosti“ se žel vyčerpává na jedinou za čas konaných volbách, v (dalším) oblíbeném rituálu odsouvaného demokratického svědomí před tím, než na dalších pár let opět usne. Pravda, i takový spánek je politickým aktem. Každý politický systém sice potřebuje konsensus většiny, ten ale může spočívat právě „jen“ v takovém tichém přitakání.

Nezapomínal bych nakonec na to, že slovo demokracie se velmi rádo objevovalo i na prvních stránkách režimního *Rudého práva*. Že se snažím srovnávat nesrovnatelné a poučovat? Nemyslím. Z historie se stejně poučit nedá, chvilku neposedí. Ne že by pořád někam utíkala, ale jde si svou cestou a nikdy se nevrací na stejné místo.

Slova se ovšem dají vyprazdňovat za jakéhokoliv režimu... a jenom zde má snad zmíněná paralela určitý smysl.

Autor studuje historii na FF UK.

Gastarbeitři v černé díře

Mongolové, Vietnamci a Češi v roce 2009

Dopad finanční krize u nás zatím nejvíce pociťují zahraniční dělníci, kteří sem přijeli za prací. V kolotoči dluhů, v němž se ocitli, nemají bez většího zásahu úřadů šanci se s touto situací vypořádat. Uvažuje se, že český stát by jim přispíval na návrat domů. Je to řešení?

MARTINA KRÍŽKOVÁ

V úzkých pokojích, kde spí čtyři až pět lidí, jsou ustlané postele s barevnými přehozy. Na stěně kytara a plíseň. Obyvatelé mají k dispozici ještě studenou chodbu a kuchyň v mírně dezolátním stavu. Návštěvě nabízejí slavný čaj. V ubytovně bývalého JZD v malé vesnici Tlučná deset kilometrů na západ od Plzně žije patnáct mladých Mongolů. Všichni se do Česka dostali během minulého roku. Někteří z nich přijeli teprve před třemi měsíci. Měli tu pracovat jako dělníci v továrnách. Místo toho ale sedí v Tlučné a čekají na zázrak. Je krize a práce není.

Osm z nich nakrátko nastoupilo do firmy Valeo v Humpolci, kde montovali klimatizaci do aut. Mongolský zprostředkovatel jim naposledy před časem zaplatil dva tisíce korun za měsíc práce, dvě výplaty nedostali vůbec. Pak agentura, přes kterou si je do továrny v Hum-

polci na práci najali, zkrachovala. Továrna omezila výrobu a už je nepotřebovala. Zbytek dnešního osazenstva ubytovny přijel na konci podzimu. Žádná práce na ně už nikde nečekala. Jiný zprostředkovatel je odvezl z letiště rovnou do Tlučné. Jmenuje se Bataa Bassankhum, mají jeho vizitku a každý den mu volají, jestli pro ně něco nemá. Už měsíc mu dluží za nájem, neboť na bydlení se s vlastníky budovy dohodl on. Když své klienty naposledy navštívil, řekl jim, že pokud do pondělí nesplatí dluh, musejí odejít. Pondělí je za tři dny. Peníze nemají; ty, co jim poslala rodina z Mongolska, už došly. Vrátit domů se ale nechtějí, i kdyby jim někdo dal na letenku nebo na vlak. Jejich rodiny by s jejich návratem přišly o šanci splatit obrovské peníze, které si musely půjčit na zprostředkování práce v České republice. Těmto mužům je něco málo přes dvacet; rodičům se bojí dát vědět, jak na tom jsou. Neumějí česky a mimo Mongolsko je většina z nich poprvé.

O práci má podle ministerstva vnitra přijít 12 tisíc zahraničních dělníků. Foto David Kumermann

Standardní podmínky k udělení pracovního víza jsou natolik přísné, že zprostředkovatelské agentury, které sem dělníky vozí, sahají k velkým úplatkům. Podle oslovených Vietnamců šly na „povinnosti“ kolem viz až 4000 dolarů z celé částky, kterou zprostředkovatelům platili. Úplatky jsou potřeba nejen na ambasádách. Mezi zprostředkovateli je velká konkurence. Licenci k dobrému „byznysu“ získalo od Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV) přes dva tisíce z nich. Další fungují na polooficiální či neoficiální bázi. „Pro některé zaměstnance personálních oddělení je to velké lákadlo. Čím víc lidí sem za prací přijíždělo, tím víc si mohli vybírat. Účtovali si nejen za to, že dali kontrakt nějaké agentuře, ale brali si i poplatky za hlavu,“ říká Tran Kim, který dlouhodobě žije v Plzni, kde se snaží situaci krajanů z Vietnamu monitorovat. Tato praxe podle něj vedla až k tomu, že dělníci byli často z továren propouštěni během zkušební doby. „Firmy ušetřily na nákladech a lidé z personálních oddělení dostali zaplacenou zase za nové lidi,“ dodává Kim.

Dělníci jsou na práci přes agentury pouze najímáni, nedostávají tedy zaměstnaneckou smlouvu. V případě větších zakázek si jich berou firmy více; když je nepotřebují, mohou je okamžitě propustit. Zprostředkovatelé proto musejí mít neustále nějaké potenciální dělníky k dispozici tady v Česku. Vyřízení víza přece jen trvá nějakou dobu a firmy tak dlouho nečekají. Nutnost zajistit lidem bydlení a povolení (po propuštění z práce zanáka cizincům povolení k pobytu) dále zvyšuje náklady agentur. „Problém vznikl hned na začátku. Nejen firmy, ale i agentury se snažily maximálně vydělávat. Tím pádem na ně firmy mohly hodně tlačit a zprostředkovatelé byli ochotni podepsat skoro jakékoliv smlouvy,“ dodává Nam Nguyen ze Svazu Vietnamců

z Tlučné, jen detaily a výše dluhů se liší. Jsou tu déle. Minimálně rok měl každý z nich nějaký příjem. Nejčastěji pracovali v Panasonicu, který sídlí na plzeňských Borských polích, v průmyslové zóně na okraji města. Výrobní tu mají postavené převážně zahraniční firmy. Ty přišly na pobídku z české strany a patří k největším zaměstnavatelům cizinců v zemi. Hien, Lam a Tran jsou bez práce přes dva měsíce. Přechází díky půjčkám od známých, které ovšem nejsou neomezené. Část svých dluhů doma už dokázali vyrovnat. V Mongolsku se za vyřízení víza, pobytu, práce a cesty platí kolem tří tisíc dolarů, ve Vietnamu vyjdou stejné služby na deset až patnáct tisíc dolarů. Obě částky zdaleka přesahují možnosti tamních smrtelníků. U bank či jiných věřitelů musejí zájemci o práci v Česku zastavit obvykle nejen majetek svůj, ale i příbuzných.

v České republice. Poplatky i úplatky v jakémoliv měně pak všichni bez rozdílu naúčtují právě lidem, kteří sem přijdou za prací. Ti na to nemají, a proto se zadlužují. „Neznáme jediný případ, kdy byla nějaká agentura kontrolována inspekci MPSV,“ podotýká k tomu Le Minh Cau, člen téhož svazu, který navíc podniká jako zprostředkovatel. Obchod ani potíže se nezastaví

Zahraniční dělníci dosud přecházeli z jedné továrny do druhé. Hien, Lam a Tran by teď byli vděční, kdyby se tato nejistota vrátila. Práce však není. Nejstarší Hien se chce vrátit domů, nemá ale na letenku. Lam a Tran si stejně jako většina asijských dělníků návrat domů bez možnosti dále splácet dluhy nedokáže vůbec představit. Le Minh Cau odhaduje, že v tuto chvíli je v Plzni alespoň šest stovek Vietnamců bez příjmu. Dalších šest set jich je v Mladé Boleslavi a dvě až tři stovky v Pardubicích. Očekává se, že během příštích několika měsíců přijde v Česku o práci až deset tisíc lidí jen z Vietnamu. Ani představitelé vietnamských svazů ale netuší, kde přesně propuštění lidé jsou a z čeho žijí. Navíc neustále přijíždějí další. Obchod s pracovní silou se jen kvůli krizi nezastaví, i když prácechtivé vítá namísto zaměstnání jen černá díra nejistoty a dluhů. V důsledku krize se propouští i v Asii. Lidé jsou vystaveni daleko většímu tlaku k odchodu do zahraničí.

„Jistě vím, že ještě před Vánoci přiletěla velká skupina. Několik desítek lidí. Určitě nemohou mít práci, ale kam šli a co dělají, nedokážu říct,“ podotýká Cau. Kolik přesně propuštěných zahraničních dělníků v Česku je, nevědí ani české úřady. Ministerstvo vnitra spolu s MPSV vypracovalo pro vládu Zprávu o propuštění zahraničních pracovníků v důsledku hospodářské krize v souvislosti s bezpečnostními riziky pro Českou republiku. Úředníci odhadují, že jen během příštích tří měsíců přijde o práci 12 tisíc zahraničních dělníků, zejména z Ukrajiny, Vietnamu, Mongolska a Moldavska. Zatím se zdá, že by se Češi mohli inspirovat řešením ze zahraničí. Španělé kupují zahraničním dělníkům letenky domů a krátkodobě vyplácejí sociální dávky. Britové by zřejmě raději volili kvóty a omezení přistěhovalectví. V současné verzi zprávy se větší důraz klade na další omezení při vydávání viz, na regulaci zaměstnaneckých agentur a na nucené nebo dobrovolné návraty. V případě dobrovolných návratů by stát přispěl až dvěma tisícům cizinců do výše 500 eur. Což by jim částečně či úplně krylo náklady na cestu. V materiálu se zároveň konstatuje, že jinak to vyjde draž (průměrně 40 000 Kč v případě nucených návratů). Cizinců v tísni je ale už nyní pravděpodobně mnohem více než dva tisíce. Dá se proto předpokládat, že potíže (nejen finanční) tím českému státu jen tak nekončí. „Problém není v tom, že sem někdo smí přijet a pracovat, pokud chce, ale v tom, jaký tu má statut,“ říká právník Pavel Čížinský z poradny pro občanství a občanská a lidská práva. „Namísto restrikcí by se spíš mělo zlepšit postavení zahraničních dělníků u nás. Když jim nebude hrozit delegalizace a obrovské zadlužování, pak by v případě, že nemají práci, mohli ze země odjet sami nebo by měli nějaké úspory, ze kterých by mohli žít, než zase práci najdou.“

Autorka je redaktorka Nového prostoru.

Reportáž vznikla v rámci projektu Czech made Multikulturního centra Praha za podpory Evropské komise.

U společného stolu

Komunity jako ostrůvky nezávislosti

Ve světě existuje nemalý počet lidí, kterým nevyhovuje životní styl propagovaný současnou západní společností, tj. bydlení v osamocených bytech, domcích, v uzavřených buňkách izolovaných od vnějšího světa a osamělost „tradiční“ rodiny, vedoucí obvykle k problematice partnerských vztahů a ponorkové nemoci. Proto volí život v nejrůznějších komunitách.

JOSEF ZÁMEČNÍK

Někteří lidé mají pocit, že nahlédli prázdnotu a odcizenost společenských vztahů v prázdném a odcizeném světě. Rozhodli se hledat alternativní způsob existence a žít – život v komunitě lidí, se kterými sdílejí životní hodnoty a s nimiž mohou navázat upřímnější vztahy než na mítincích a team-buildingu. Mnozí se také rozhodli omezit své působení v potupných zaměstnaneckých procesech a vytvářet si živobytí nezávisle na kapitálu – pěstovat vlastní potraviny a vytvářet vlastní hodnoty.

Různost komunit

Komunity mohou být velmi rozdílných druhů, od anarchistických squatů, společně najatého statku přes ekovesničky až po různé náboženské kláštery a ašramy. Ve světě existuje mnoho různých komunit a hnutí propagujících komunitní život, například *intentional communities* v Americe, *kibutzim* v Izraeli, Elfi Valli v Itálii, Christiania v Dánsku, německé, francouzské a španělské komunity a squaty atd. Inspirativním zdrojem může být i způsob organizace a spolupráce na krátkodobých komunitách Rainbow Gatherings a Ecotopia. Přístupy a názory se velmi liší, mnohokrát je spojuje pouze myšlenka společného bydlení, které už samo o sobě pomáhá lidem učit se překonávat soutěživý egoismus, který jim byl vtisknut komerčním světem, a zkoušet se navzájem respektovat a nacházet společná řešení. Tak je tomu u domů a bytů najímaných partou kamarádů. Dokud spolu ale nezačnou vytvářet i určitou materiální nezávislost a spolupracovat na různých projektech, nemusí se mezi nimi vytvořit pocit sounáležitosti, mohou vedle sebe pouze existovat jako oddělená ega. Jakmile jim ale najímaný příbytek nabídne i živobytí, stává se ze spolubydlení vyšší stupeň kolektivní existence – nezávislá komunita.

V komunitě je již nezbytná určitá forma společného rozhodování, způsob organizace společných prací, řešení personálních konfliktů, rozdělení společných a soukromých věcí a prostor. Lidé vedle sebe mohou žít jako divoká zvířata, hádat se o malichernostech, škodit si navzájem, ničit cizí práci, pomlouvat se a intrikovat proti sobě – anebo mohou usilovat o spravedlivé řešení problémů a společně hledat východiska tak, aby byl respektován jak jedinec, tak sociální celek. Způsoby společného rozhodování patří do politické vědy, komunita může být organizována hierarchicky a pyramidálně, tj. zvolí si svého šéfa, zástupce, rozdělí funkce..., anebo, pokud jsou jí autoritářské principy proti srsti, zvolí pro společné otázky nějakou formu demokratického rozhodování, hlasování, vůli většiny, případně konsensuální způsob rozhodování.

Hledání konsensu

Při konsensuálním rozhodování se lidé sejdou, obvykle v kruhu, a je jim předložen a podrobně vysvětlen problém, který je třeba vyřešit. Potom má každý možnost se k problému

vyjádřit. Když všichni vysloví svůj názor, začíná se hledat společné řešení, přičemž musí být nalezen úplný konsensus všech zúčastněných – tj. všichni musí souhlasit. Pokud někdo nesouhlasí, musí vysvětlit proč a navrhnout pro něj akceptovatelné kompromisní řešení. Potom se znovu hledá konsensus. Existuje ještě možnost, že někdo není vyloženě proti, ale nehodlá se na dané věci podílet, potom může zaujmout postoj „stojím stranou“, *stand aside*. Problém se nevyřeší, dokud není dosaženo konsensu.

Tato metoda má své výhody i nevýhody. Výhodou je, že oproti klasickému hlasování nemůže dojít k situaci, kdy většina diktuje menšině, co má dělat. V jakémkoli kolektivu může dojít k situaci, že jeden jediný jedinec má více informací než všichni ostatní, a při většinovém hlasování se může stát, že majorita zvolí špatné řešení daného problému. Stejně tak, pokud je v kolektivu přítomen mocichtivý manipulátor – a nezdědka tomu tak je –, dokáže bez problémů strhnout na svoji stranu většinu hlasujících, ať už „cukrem a bičem“, lhaním, sliby nebo zastrašováním. Konsensuální metoda do značné míry redukuje toto nebezpečí, na druhé straně dává každému možnost zablokovat jakkoli rozumné rozhodnutí, což je hlavní nevýhoda této metody – zdlouhavost a tendence k zachovávaní *statu quo*. To se ovšem stává výhodou, jakmile komunita dosáhla určitého kvalitního a příjemného standardu existence.

Ve větších komunitách, kde je nemalý počet krátkodobých obyvatel a návštěvníků, zůstává právo veta většinou jen stálým osadníkům, přičemž ale návštěvníci mohou přispět do diskuse cennými připomínkami a případně ovlivnit konečné rozhodnutí.

Společná pizza

Problematika nedostatku soukromí se dá vyřešit za předpokladu, že komunita vlastní dostatečně rozsáhlý pozemek. Její členové si tak mohou vybudovat drobná stavení v určité vzdálenosti od centra a vytvořit jakousi vesničku, kde mohou podle své momentální nálady užívat jak soukromí, tak společenského života. Tak je tomu například v některých vesničkách v italském Elfi Valli, kde jsem loni tři měsíce pobýval. Obyvatelé tamních horských ekokomunit za bezmála třicet let své existence dokonce postavili vlastní školu a mladá generace elfů už dorůstá plnoletosti. Jednou za rok společně pečou pizzu na velkém reggae festivalu a za výdělek nakoupí základní potraviny a polotovary pro celý tamní systém komunit. Prakticky každá vesnička je vybavena alternativními zdroji energie (solárními panely). Za rok projde Elfi Valli několik tisíc návštěvníků a travellerů z celého světa, z podobných komunit ve Španělsku, Francii, Dánsku, Švýcarsku nebo Izraeli.

Jedna jediná dobře fungující komunita může mít velmi prospěšný vliv na své blízké okolí. Může být místem setkávání lidí, kulturním a vzdělávacím centrem, může ukázat

dětem a mladým lidem možnosti, jak rozvíjet svůj talent, může provozovat divadlo, klub, školu, hospodu, kino, obchod...

Nezávislá lokální ekonomika?

Z ekonomického hlediska je zajímavý fakt, že komunity mohou být do značné míry nezávislé na kapitálu, na penězích. Jestliže má komunita pole, zahrady, sady a domácí zvířata, je schopna si vlastní práci zajistit velkou část potravy. Jestliže ke komunitě patří nějaký kus lesa, můžou její obyvatelé využívat dřevo jako topný a stavební materiál. V tržní ekonomice se komunity bez konvenčních peněz zatím neobejdou, nicméně existuje alternativní lokální ekonomický systém, který, pokud by byl plně realizován, otevírá cestu k úplné ekonomické decentralizaci, nezávislosti na penězích, finančních trzích, stavech ekonomiky a měny – nevyužívá peněz jako zástupné hmotné hodnoty, ale jako nemateriální vyjádření hodnoty aktivit každého jednotlivce. Jedná se o Local Exchange Trading System (LETS), někdy také Local Employment Trading System.

Tento systém někdy sice využívá místní měnu, ale v podstatě se bez ní úplně obejde – každý jedinec má otevřený účet (což může být jen list papíru), kam se zaznamenává dohodnutá hodnota jím poskytnutého nebo přijatého zboží nebo služby. Účet může tedy nabývat záporných i kladných hodnot, podle toho, jestli jedinec spíše přispívá, nebo spotřebovává. Dotyčný může kdykoli bezúročně vstoupit do záporných hodnot, takže nikdo nikdy není úplně bez prostředků – jedinou jeho povinností je, aby při opuštění místního systému, případně jednou za určité období jeho účet dosáhl nulové či kladné hodnoty – tj. aby nezůstal komunitě nic „dlužen“ anebo jí dokonce prospěl. Veškeré účty jsou pravidelně zveřejňovány a tím dochází k sociální kontrole, bránící zneužití systému; proto je tento systém vhodný maximálně pro několik set lidí, kteří se navzájem znají. V LETS nelze peníze půjčovat, ukrást, úrokovat či s nimi jakkoli manipulovat. Není nutné platit žádné daně. Ekonomické krize se mohou prohnat okolním světem jako bouře, ale nezávislá ekonomika zůstane nedotčena. Ve svých důsledcích LETS prokazuje, že lokální ekonomiky spolu s alternativními zdroji energie můžou existovat soběstačně a nezávisle na státním nebo globálním trhu a že ke svému fungování vůbec nepotřebují konvenční peníze, tedy ani banky, vládu, ministry, korporace atd.

Nezávislé komunity se tak mohou stát skutečnou a pevnou hospodářskou základnou pro alternativní subkulturu, centry společenského a kulturního života, edukačními a inspiračními středisky, kde lidé, osvobození od civilizačního tlaku a nepřírozených autorit a institucí, mohou rozvinout své tvůrčí předpoklady, získat možnost podílet se na rozhodování a naučit se žít v symbiotickém souladu s přírodou, svým okolím i svými bližními.

Autor se dlouhodobě zajímá o komunitní život z hlediska politické filosofie a alternativních společenských systémů.

Komunita Elfi Valli. Foto Josef Zámečník

Transformace pádem

Sociální služby v Česku na pokraji kolapsu

Nedostává se peněz pro postižené a ty, kdo se o ně starají. Důvodem ale není finanční krize, nýbrž neschopnost vlády správně řídit, plánovat a rozhodovat o změnách v sociální péči.

FILIP POSPÍŠIL

V novinách se množí zprávy o tom, že kvůli škrtům v rozpočtu budou uzavírány domovy důchodců, stacionáře pro duševně nebo tělesně postižené, rušeny služby a propouštění pečovatelé, kteří pečují o staré nebo handicapované občany či se pokoušejí o jejich zapojení do společnosti. Výkonná rada Odborového svazu zdravotnictví a sociální péče ČR vyhlásila v polovině ledna stávkovou pohotovost, Národní rada osob se zdravotním postižením ČR vyhrožuje na přelomu ledna a února veřejnými demonstracemi a organizace poskytující sociální služby vyhlásují soubor akcí k Velkému únoru nazvaný BED IN. Na sociální služby má přitom být letos podle tvrzení

z komunitního centra zaměřeného na výuku vizuální komunikace a nových technologií Ateliér Alf. „Naše rekvalifikační kursy byly velice populární, ale nedají se platit z příspěvků. Obecně je to problém všech aktivit na podporu zaměstnávání.“

Propustě je

Přímé dotace se přitom razantně omezují. Loni měly organizace sociálních služeb od ministerstva k dispozici více než 6,5 miliard korun. Na rok 2009 byla částka snížena na 4,5 miliardy. „Snížení teď zasáhlo naplno i pobytová zařízení či ústavy,“ uvádí Pavel Novák, ředitel organizace Fokus Praha, pomáhající lidem se zkušeností s duševní nemocí. „My, kteří poskytujeme nepobytové služby, jsme ale propad zaznamenali už loni. Kvůli katastrofální finanční situaci od nás muselo odejít dvacet procent zaměstnanců a začali jsme omezovat služby,“ dodává.

Pochmurný obraz situace poskytovatelů sociálních péče dokresluje zprávy od dalších organizací. „Uzavřeli jsme program case management, který podporoval pacienty po propuštění

stále čekáme na výsledky grantového řízení – a to byly žádosti o granty podány už v září 2008. Magistrát vyhlásil „své“ granty s termínem uzávěrky 30. ledna 2009 a výsledky budou někdy v dubnu,“ uváděl v polovině ledna Filip Budák z pražského Informačního a poradenského centra sdružení pro integraci lidí s postižením Máme otevřeno?. „Musíme lobbovat alespoň za víceleté plánování grantových dotací. Jistotu finanční dotace alespoň na dva roky nabízí zatím v případě úspěchu v grantovém řízení momentálně Jihomoravský kraj nebo Praha 14. Je potřeba systémová změna,“ shrnuje Budák.

Jak má vypadat transformace

Jenže změna systému je podle všeho největším kamenem úrazu. MPSV tvrdí, že o zavedení víceletého financování sociálních služeb a další reformy usiluje. Podle vyjádření zástupců ministerstva ale byla „většina návrhů, které byly legislativně zpracovány a předloženy do připomínek, odmítnuta ze strany poskytovatelů sociálních služeb, zástupců sociálních partnerů a také organizací, které zastupují zájmy klientů“. Toto tvrzení odmítá Dušan Dvořák z Ateliéru Alf, který spolu s dalšími iniciátory prosincové stávky sociálních služeb a zástupci iniciativy BED IN dne 20. ledna jednal s náměstkem ministra práce a sociálních věcí Mariánem Hoškem a ředitelem odboru sociálních služeb Martinem Žárským právě o prosazování podobných reforem. „My jsme rozhodně nic neodmítli,“ prohlašuje Dvořák. „Víceleté financování odmítá ministerstvo financí, ne poskytovatelé,“ upřesňuje Pavel Novák z Focusu Praha. „Je ale pravda, že se ozývaly různé hlasy proti přechodu financování na kraje,“ připouští. Národní rada zdravotně postižených už vydala své stanovisko k novele zákona o sociálních službách, kterou vláda právě předložila v parlamentu. V něm se staví proti krajskému řízení služeb, ale i proti snižování příspěvku na péči a navrhovanému způsobu posuzování postižení. Především však návrhu vytýká, že „neobsahuje žádná ustanovení koncepčního charakteru“. A Dušan Dvořák výtky konkretizuje: „Není jasná koncepce transformace. Jednotlivé státní orgány spolu nekomunikují a ministerstvo neříká nic o tom, zda chce podporovat stávající masomlejný ústavů pro stovky pacientů, zmenšování ústavů nebo opravdové chráněné bydlení. Chce převádět kontrolu služeb na kraje, ale nevšímá si toho, že ty budou ve střetu zájmů, když budou dávat peníze a zároveň kontrolovat kvalitu služeb.“

I když jednotlivé aktéry zabývající se sociální péčí momentálně spojuje tíživá finanční situace, jejich zájmy se často liší. Velké ústavy se pochopitelně nechtějí nechat zrušit. Stavaři by naopak rádi, kdyby se do velkých staveb více investovalo. Zástupci postižených by od státu chtěli pro postižené co nejvíce na ruku a brání se přechodu na financování kraji. A zástupci organizací poskytujících nepobytové služby by zase rádi našli podporu pro nové programy, které v posledních letech vznikly často díky podpoře evropských fondů, a aby se obecně víc investovalo do integrace handicapovaných. Pro tyto koncepční spory ovšem chybí arbitr. Ministerstvo sice rozhodlo o tom, že část evropských peněz (přes 1,5 miliardy korun) investuje do pilotních projektů transformace, ovšem nenašlo odvahu jasně říci, co má být jejím cílem. Mezitím zalepuje díry v rozpočtu a snaží se utišit ty, kteří umějí neúčinněji křičet. Služby pro postižené jsou i nadále omezovány a organizace, které je poskytují, začínají krachovat.

napětí

Na rostoucí význam elektronických „sociálních sítí“ pro organizování občanských aktivit poukazuje iniciativa za vybudování blobovitě knihovny na Letné. Během prvního týdne od vyhlášení iniciativy se k ní na komunitní síti Facebook přihlásilo více než šestnáct tisíc členů. Podle aktivistů jde o „největší a nejrychleji rostoucí českou skupinu sdružující lidi se stejným cílem“. I oni ale mají pocit, že pouze elektronické vyjádření podpory a spoluúčasti nestačí. A tak založili občanskou iniciativu Demokracie staví a po dohodě s rodinou právě zesnulého autora návrhu knihovny Jana Kaplického svolali na 5. února 2009 v podvečer na Staroměstské náměstí v Praze demonstraci. Virtuální sociální síť možná může pomoci v mobilizaci, ale internet prostě není úplně totéž co veřejný prostor. Aktivisté si to uvědomují jen částečně. A tak zatímco na demonstraci či při podpisové akci není docela běžné, aby účastníci všem kolem oznamovali, kdo jsou, případně vypočítávali své přátele a záliby, Kaplického stoupenci na internetu žádné tajnosti nedělají. Třeba sympatická brunetka Pavlína Skácelová má ráda pizzu, víno a Ibuprofen, sleduje pořady The Simpsons, Dexter a Dr. House, líbí se jí i film Pelíšky a kamarádí se Simonou Adamčovou, Jakubem Čechem, Davidem Gajdošem, Kamilem Staňkem, Lukášem Pruškou, Janem Kazdrou a Jakubem Gejdošem. Kdo chce, může jí napsat, nebo si takto zlustrovat více stoupenců Kaplického, aby pak mohl jít na demonstraci již najisto.

Facebook není jen místem setkávání, kde o sobě lidé prozrazují příliš mnoho, ale také cenzorem. Na to poukázal nejmenovaný český server o mateřství, který vynalezl chytrou reklamní akci. Údajně na protest proti tomu, že Facebook odstraní ze stránek svých uživatelů fotografie s tematikou kojení, uspořádal český server hromadné fotografování českých kojících maminek s popiskem „Odhalená prsa kojící ženy na internet patří“. Fotografovala v Ogilvy PR Sára Saudková (také dobrá reklama). Akci prý podporuje i Laktační liga. No nekupte to.

Využívány jsou ovšem nadále i tradiční formy protestu. V Hradci Králové členové petičního výboru předali magistrátu petici proti systému placeného parkování, který ve městě provozuje soukromá firma AtoL. Platných 7539 podpisů představuje deset procent obyvatel Hradce nad osmnáct let. Podepsaným se nelíbí výše cen parkovného, vybírání poplatků soukromou firmou nebo další rozšiřování systému placeného parkování. Protestem se nyní budou muset zabývat hradečtí zastupitelé.

Obyvatelé Strakova v blízké Litomyšli vylepili velké červené plakáty, na nichž vyzývají občany, aby podepsali petici proti stavbě větrných elektráren u Janova. „Poškozuji zdraví, zabíjejí ptactvo, hyzdí krajinu a snižují hodnotu pozemků a nemovitostí,“ píše se na plakátech o elektrárnách. –fp–

Dagmar Hochová – z cyklu Řádové sestry u postižených dětí, Velehrad, 1986

Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV) vynaloženo asi 24 miliard korun (17 mld. na příspěvek na péči a 7 mld. na dotace) a z prostředků EU má přijít asi jedna miliarda. To je více peněz než kdykoliv předtím. Co se tedy v oblasti sociálních služeb vlastně děje?

Hra s čísly

V roce 2006 vláda podle vlastního tvrzení vložila do sociálního systému 13 miliard korun, v roce 2008 už 26 miliard a letos hovoří o 24 miliardách. Statistiky vykazující skokový nárůst výdajů by povrchního pozorovatele mohly vést k závěru, že se státní rozpočet stává pro poskytovatele sociálních služeb bonanzou. Opak je ale pravda. Za oním nárůstem je nový příspěvek na péči, který dostávají přímo klienti na hrazení sociálních služeb. Tento institut v zákoně o sociálních službách vypadal při zavedení před dvěma roky rozumně, jenomže v praxi nefunguje. Klienti si totiž služby moc nekupují. Důvodů je více. Části z nich potřebnou péči zajišťují rodinní příslušníci. Někdy ovšem rodina bere peníze od handicapovaného či nemocného prostě za to, že jej v domácnosti toleruje. Část klientů chápe příspěvek jako přilepšení k mizernému invalidnímu či starobnímu důchodu. V řadě míst republiky nejsou služby, které klienti potřebují, dostupné, anebo o nich lidé vůbec nevědí. Někteří potřební, jako třeba duševně nemocní, na ně nemají nárok vůbec. A některé služby nelze z příspěvku hradit. „Je to třeba případ naší školy,“ říká Dušan Dvořák

z Psychiatrické léčebny Bohnice v začleňování do běžného života. Dále jsme dočasně uzavřeli program PC poradenství v internetové kavárně v Bohnicích, jenž umožňoval pacientům kontakt s vnějším světem prostřednictvím mailu a internetu. Omezili jsme programy: podporované zaměstnávání, tréninkovou kavárnu Jelení, tréninkovou kavárnu Na půl cesty, program pracovního osobního rozvoje. Loni jsme museli také snížit počet zaměstnanců o tři úvazky, což je deset procent z celkového počtu,“ vyjmenovává Lucie Broukalová z občanského sdružení Green Doors. Letos bude muset organizace snížit stav zaměstnanců o další tři úvazky. Výšky platů zaměstnanců podobných organizací jsou přitom dlouhodobě hluboce pod celostátním průměrem. Například v Green Doors se průměrná mzda pohybuje kolem 15 000 Kč hrubého. Za této situace se adepty na sociální podporu stávají sami odborní sociální pracovníci.

Tváří v tvář kritické situaci a protestním hlasům přislíbil ministr práce a sociálních věcí Nečas, že se pokusí zajistit dodatečných 1,5 miliardy. Není ale jasné, zda a kdy je získá ani jak je rozdělí. Poskytovatelé služeb se v situaci, kdy se od státu financí nedostává, obracejí na další zdroje: evropské fondy, krajské úřady či pražský magistrát. I zde je ale peněz málo a kromě toho je s hlavním i doplňkovým zdrojem financování spojena velká nejistota. „Kolik peněz dostaly jednotlivé organizace na rok 2008, bylo zveřejněno v listopadu 2007 a na letošní rok ještě

Cesty, při nichž mrazí

Sibiřský román Martina Ryšavého

Chlad, vedro, úzkost, radost, touha, bolest i naděje – to vše lze pocítit v jedné z nejdiskutovanějších knih posledních měsíců.

ANNA VONDŘICHOVÁ

Martin Ryšavý se Sibiři věnoval již v dokumentárních filmech *Argiš* (1996), *Sibiř – duše v muzeu* (2000), *Afoňka už nechce pást soby* (2004) a *Malupien, Olšový Spas* (2008). Po „literárním scénáři“ *Lesní chodci* vydává ve dvou dílech text *Cesty na Sibiř*.

Hra na pravdu

„A já vidím, protože se dívám, kradmo, úkosem, v běhu, ale pořád, jelikož mám věčně hladové oči, hlavně po věcech, do kterých mi nic není.“ Příběh více než deseti let života pražského filmaře budí pomocí řady českých i zahraničních geografických, politických i historických reálií iluzi dokumentárnosti. Hlavní hrdina pozoruje bedlivě, všímá si krajiny, barev, drobností, oproti filmu či fotografii má však vyprávění ich-formou výhodu, že může kombinovat popis s reflexí toho, kdo se dívá. Scény nejsou navždy zachyceny tady a teď, ale též procitovány a promýšleny, čímž se konstruuje obraz vnímaného i vnímatele.

ho nelákají, a hledá něco, co by ho naplnilo pocitem úspěchu a uspokojení. Obojí měří dojmem, který jeho zážitky udělají na přátele; jak si bude připadat on sám, jako by bylo vedlejší. Jak známo, z nejděsivějších událostí bývají nejpovedenější historky, proto odjíždí na cestu – do Rumunska a posléze na Sibiř do Mutoraje a Surindy. Nalézá bídu, alkoholismus a vsi, kde „za posledních deset let snad nikdo neumřel přirozenou smrtí“, avšak kupodivu se tu cítí doma. Přestože se mu nedostane duchovního zasněžení, těší ho sdílení osudů a naslouchání příběhům místních. Během následujících let se na Sibiř opakovaně vrací, do Jakutska, Žiganska a dál na sever. Ať jsou důvody cest jakékoliv, společným rysem je touha po souznění – s lidmi, krajinou, ale hlavně se sebou samým. Podobná snaha o identifikaci s určitým souborem hodnot je zřejmá i v oblasti společenské. Lidé hledají, čemu věřit, avšak řada z nich nedokáže rozlišovat

Umlčet vlastní demony

Leitmotivem *Cest na Sibiř* jsou obavy nejrůznějšího charakteru, především ale obavy z toho, že se člověku nepodaří naplnit vlastní život. Vypravěč si zprvu zvolí nikam nepatřit, nebýt viděn a doufá, že mu vlastní duše poskytne bezpečný úkryt před mizérií reálných vztahů. „Tak jsem byl konečně v pravém smyslu sám mezi lidmi a časem jsem si mohl naplno vychutnat potěšení z poznání, že nacházet se v takovém všestranném utajení je úmorné, nudné a všestranně blbé.“ Samota neznamená jen být sám fyzicky nebo nemít přátele, palčivější je žít v něčí blízkosti a nemoci vyjádřit, co doopravdy cítíme. V evencké vsi nebo při výletech na vlastní pěst na hrdinu nedoléhá taková tíseň z narušené komunikace jako v manželství, které odsoudil k zániku ještě před svatbou, a během posledních dní s Anželou. Ve chvílích, kdy se oba na hotelovém pokoji v horku, alkoholickém opojení a tělesném

A já vidím, protože se dívám, kradmo, úkosem, v běhu, ale pořád, jelikož mám věčně hladové oči, hlavně po věcech, do kterých mi nic není. Foto imageshack.us

Klíčovým rysem protagonisty je otevřenost – cítí, že je třeba vylíčit vše, byť by mělo jít o sdělení osobní, tíživá a zahanbující. Nejde to lehce, kolem některých událostí se zprvu jen opatrně krouží, jsou předjímaný či se vracejí, jiné pronikají do snů a čtenář pochopí jejich význam až zpětně. Sice s lehkou ironií, ale do nejintimnějších detailů je takto vytvořen obraz lidské duše. Příběh osobního zrání nelze oddělit od popisu samotných cest a prolínání žánrů (cestopis, román společenský, vývojový, klíčový) dává čtenáři možnost vstoupit do hry na pravdu. Mimo to vede tento postup k tomu, že zobrazena je nejen duše vypravěčova, ale i duše míst, kudy prochází. Kromě limitované perspektivy ich-formy je zde často využita přímá řeč a do osobního vyprávění jsou přejímány příběhy osob, jež vypravěč potkal. Jeho hlas ustupuje nebo slouží k tomu, aby převyprávěl osudy druhých, a díky své přízřivostnosti zní jejich intonací, melodií a stylem. Místa tak mají podobu svázanou s mnohohlasem svých obyvatel.

Touha po souznění

Výchozí situace hlavního hrdiny je všední, proto složitá. Na podzim 1989 zjišťuje, že vědecká kariéra ani rodinná pohoda

mezi obratnou manipulací komerční (velmi trefný popis českých „duchovních“ kruhů devadesátých let) nebo politickou (využívání tradičních šamanských rituálů jako nástroje ruské propagandy).

Při čtvrté sibiřské cestě potká hrdina Anželu, ženu, před níž si konečně může přiznat svou rozporuplnost, a tak sám sebe neztratit. „Nenávidí ty lidi stejně jako já, pomyslel jsem si, a stejně jako mě ji fascinují. Je z nich zděšená a zároveň je do nich zamilovaná, bojí se jich stejně jako já a visí na nich stejně nevyčísitelnou zvědavostí.“ Tato spřízněnost mu pomáhá překonat strach a dává naději, že ať udělá cokoli, nebude již utíkat. Čím hlubší víra ve vlastní schopnosti, tím hlubší víra v to, že jsme schopni nést následky svých činů a chovat se zodpovědně. Vypravěč se pochyb nikdy úplně nezbaví, ale rozhodne se s Anželou zůstat. A jde o rozhodnutí z vlastní vůle, ne proto, že „člověk raději umře, než aby vyšlo najevo, že se zachoval jako úplný idiot“. Tento proces se neodehrává ze dne na den, vztah odráží složitost charakterů obou aktérů – rodí se pomalu, je proměnlivý a mnohdy zraňující až k pláči. Hrdina se však skrze něj naučí chápat druhé, přijímat jejich zvyky a přizpůsobovat se jim, což mu dodá kuráž i na další cesty.

utrpení snažili dosáhnout absolutní intimity, umlčet alespoň na zbylý čas vnitřní demony, beznaděj, smutek a strach. Strach o osud nejen svůj, ale i toho druhého.

Cesty na Sibiř jako by nikdy neměly skončit, pohledy na minulost, přítomnost i budoucnost se mísí stejně jako perspektivy a příběhy těch, kdo jsou přítomni, a vypravěči se v závěru z tohoto dění nechce odejít. A tak vypravuje – chytře, vtipně, originálním jazykem a zároveň s naprostou upřímností bez snahy šokovat či se litovat. Obrazy a pocity, jež evokuje, jsou tak intenzivní, že nelze k jeho osudu zůstat chladným. Nemůžeme hrdinu opustit, neboť jako bychom na vlastní kůži cítili, co on – mráz, vedro, úzkost, radost, touhu, bolest i naději.

Autorka je bohemistka.

Martin Ryšavý: Cesty na Sibiř. Edice Revolver Revue Praha 2008, 616 stran.

Předplatte si A2 během několika vteřin!

objednávka přes SMS platba převodem

Jak postupovat: kód zvoleného tarifu předplatného zašlete v SMS ve tvaru:
ADVA KOD JMENO PRIJMENI ULICE CP MESTO PSC EMAIL na číslo: 903 09 08

Obratem obdržíte potvrzující SMS s informací o platbě převodem.

Příklad: tarif „standard-student“ má kód STS, zpráva tedy bude znít:
ADVA STS JOZKA LIPNIK NA ZTRACENCE 5 PRAHA 1 11000 JOZKA@LIPNIK.CZ

DALŠÍ MOŽNOSTI OBJEDNÁNÍ:

 internet
www.advojka.cz

 e-mail
send@send.cz

 telefon
225 985 225 (fax: 225 341 425)

 písemně
vystříhněte kupon na s. 2 a zašlete na adresu:
SEND, Předplatné, P. O. Box 141, 140 21 Praha 4

tarify předplatného na s. 2

Objednávky přijímá jménem vydavatele firma SEND. Provozovatelem SMS systému je Agmo cz, s.r.o., cena SMS je 8 Kč vč. DPH, tel.: 234 718 555, e-mail: distribuce@advjka.cz
Předplatné pro Slovenskou republiku zajišťuje Mediaprint Kapa – Pressegresso, a.s. Bratislava, e-mail: predplatne@abompkapa.sk, bezplatná linka: 0800 188 826. Cena jednoho předplaceného výtisku 2,30 €

MONSTRKABARET FREDA BRUNOLDA UVÁDÍ HOVORY Z REZIDENCE SCHLECHTFREUND

eskalátor

Sousloví Public Private Partnership zní pěkně. Kamarádství veřejného se soukromým, kdo by si to nepřál? Jenže se za ním někdy schovávají podivné věci. Například prodej Masarykova nádraží v Praze, na který poukázalo v tiskové zprávě 27. 1. sdružení Oživení. Podařilo se mu získat smlouvu, v níž v roce 2006 České dráhy (ČD) přiznaly předkupní právo na koupi nádraží společnosti Masaryk Station Development, a. s., na neomezenou dobu a za maximální kupní cenu 900 milionů Kč; prý aby zajistily příliv soukromých investic. Dráhy už nemohou lokalitu nikdy prodat nikomu jinému, i kdyby jiný zájemce nabídl víc. Naopak developři mohou převádět své předkupní právo, na koho chtějí. Na otázku, jak si své partnery vybíraly, nechťejí ČD odpovědět. Celé partnerství je zvláštní i tím, že porcuje ještě neuloveného medvěda. Pražské zastupitelstvo dosud nerozhodlo o tom, jak má být území využito. Smlouva přitom hovoří o výstavbě administrativních a obytných budov. Co když ale zastupitelstvo dostane rozum a bude místo části nepoužívaných kolejí chtít v centru města třeba park?

F. Pospíšil

Většina souhlasných internetových komentářů k Entropě Davida Černého se shoduje

na tom, že jde o „výzvu k debatě o předsudcích, které stále svírají starý kontinent“. Tyto „diskuse“ ukazují, že se Černý opravdu trefil do našich stereotypních představ o jednotlivých státech: „je to sranda, ale hlavně pravda“, „pravda, která by nikdy nedolehla do brusele, je teď každodenně každému na očích“. A „ty země, které se cítí uraženy, ať se nad sebou zamyslí“. A tak dál. Každopádně jsme spokojeni. „Alespoň jsme vnesli trochu české srandy do zaprděného bruselského ouřadu, plného koženejch ksichtů.“

J. Machek

Ze tří titulů oceněných poznaňskou cenou Książki Jesieni 2008 se tři dotýkají fenoménu antisemitismu v Polsku. Podle etnografky Joanny Tokarské-Bakir, oceněné za knihu Legendy o krvi. Antropologie pověry (Legendy o krwi. Antropologia przesądu), dodnes v mnoha polských vesnicích a městečkách žijí lidé, kteří se podíleli na likvidaci Židů za druhé světové války a těsně po ní. Často jsou považováni za hrdiny. V poslední době se z jejich nejbližšího okolí začínají ozývat hlasy, většinou anonymní, že je potřeba s minulostí zúčtovat. V Polsku už nejsou téměř žádní Židé, je tu ale živá potřeba vyrovnat se s vlastní historií. Důkazem je i to, že se antisemitismus stal hlavním tématem předávací slavnosti, ačkoli pořadatelé to evidentně neměli v plánu. Stefan Chwin (cena za román Dzennik dla dorosłych, Deník pro dospělé) se věnuje právě těmto dvěma téma-

tům. Na rozdíl od Tokajské-Bakir, která mluvila o nutnosti odkrývat „automatické stroje mýtu“ a tak antisemitismus demaskovat, považuje Chwin otevřený boj proti antisemitismu za předem prohraný: proti iracionálnímu je třeba bojovat iracionální cestou – prostřednictvím umění. Mezi oběma autory se strhla ostrá polemika. Kdo ví, co by se stalo, kdyby dorazil třetí oceněný Karel Dedećius (za knihu Evropan z Łodzi (Europejczyk z Łodzi)).

M. Iljašenko

Od 1. 2. začala platit smlouva, kterou uzavřela Národní knihovna s divadelní, literární a audiovizuální agenturou DILIA o elektronickém dodávání dokumentů. Kromě papírové kopie teď můžete dostat i elektronickou. Smlouva má řešit autorskoprávní problémy, hlavně však zajišťuje další zdroj příjmů, kterým si kolektivní správce autorských práv (zde DILIA) nahradí výpadek způsobený piráty. Do celkové ceny za xerokopii jedné strany je započítán autorský honorář 20 haléřů (bez ohledu na to, zda kopírujete svůj nebo cizí text), při elektronickém kopírování pak 15 Kč (nad 7 stran je to paušálně 100 Kč, vše bez DPH). V e-mailové knihovnické konferenci je smlouvě věnována diskuse, z níž vyplynulo několik ale. Tak třeba že většina takto kopírovaných článků je vědeckého charakteru, přičemž vědců je mezi 2700 autory zastupovanými Dilí pomálu. Problematické je i zacházení s články,

na něž propadla autorská práva. Chcete-li takový text elektronicky okopírovat, musíte v knihovně prokázat, že jde skutečně o autorsky nechráněné dílo. Vše nasvědčuje tomu, že se knihovny této moderní služby nakonec vzdají a čtenáři doporučí, aby si text okopíroval a sám převedl do elektronické formy, případně ofotoval. Uvidíme, jaké výpalmné si kolektivní správci vymyslí příště.

J. G. Růžicka

Francouzská kinematéka přistupuje k prezentaci své práce s hravostí, což dokládá i nový projekt Close-up on, který najdete ve francouzské i anglické verzi na webových stránkách cinematheque.fr. Jedná se o flashovou aplikaci, v níž se autoři zaměřují na jeden motiv či aspekt z filmové historie a z různých stran ho rozebírají. Prozatím byla takto zpracována kresba George Méliése Muž s nafukovací hlavou a nejnověji pak postava robota z Metropole Fritze Langa. Odhalování dalších informací o souvislostech pak probíhá čistě interaktivně – s výňatky z korespondencí, ilustračními fotografiemi, videi, 3D vizualizacemi. Výtečným příkladem popularizace práce filmových historiků by se mohly inspirovat i naše instituce (zejména Národní filmový archiv), vždyť pro poutavou prezentaci stačí zapojit třeba mapy google a youtube, jak dokazuje British Film Institute (bfi.org.uk).

Petr Hamšík

HUDBA 2008: CO SE STALO?

VÝROČNÍ OHLÉDNUTÍ ZA HUDEBNÍMI UDÁLOSTMI UPLYNULÉHO ROKU
ŽIVÉ V BRNĚ (FLÉDA, 10. 2., 20.00) A PRAZE (DIVADLO ARCHA, 11. 2., 20.00)

Krise? Jaká krize?

Co se stalo v hudbě za uplynulý rok? Už tradičně se v pražském Divadle Archa sejde několik hudebních publicistů, aby na tuhle otázku odpovídali každý po svém. Karel Veselý (Reflex, A2, His Voice), Aleš Stuchlý (A2, Týden, festival Stimul) a Pavel Klusák (Respekt) uvádějí příběhy z bludiště hudby v čase krize. Zvuky, klipy, interpretace & čerpací stanice pro hudební nenasyty. USB-flashky a CDR s sebou! Klíčová hesla: dadaističtí hipopoví skřeti a Obama. Disco z kosmických lodí. Murderpop, art-disko, amorfolk: severský průvodce soukromou apokalypsou. Písničkové DIY skládáčky z Asie i Česka: fiktivní folklor, nebo hudební origami? Hauntologie, Ghost Box a duchové v přehrávači. Afričtí slepci slyší nejlíp. Více noisu pro nebojsu. Kauza ukradených chiptunes aneb osmibity budou bity! Češi objevují Ameriku, kdo objeví Čechy? Zahraj to švihle, Samiyame. Sex, sex, sex. Vědci v hitparádě. Nejmilejší zvuky Prahy. Peter Cusack. My.

Věděli to předem?!? Ale ne, přece tu nebudeme rozmazávat klíše o citlivých umělcích, kanárcích v dole, kteří reagují jako první. Všechno to jsou náhody, náš pohled & poslech, který si všímá a hledá SOUVISLOSTI MEZI HUDBOU A STAVEM SVĚTA. Producent The Bug vidí město veliké, ovšem nefunkční a rozpadlé jako ve sci-fi Blade Runner (viz ilustrace). Písničkář Bon Iver mizí do izolace v lesním srubu, co je mu tam po bankovní krizi? Fleet Foxes, mírní jako Mirci Dušini, volí také cestu z města a navíc otevírají postrebelskou éru v popu, mohutně podporovaní velkými médii. Kluci a holky z DIY komunit pokračují v lokálních a osobních aktivitách, i když se velké struktury hrouť. Boss Bruce S. opraňuje staré levicové songy a zpívá na kuráž a útěchu novým nezaměstnaným. A pak jsou tu legiony zástupců životního pocitu, že je třeba se ještě rychle bavit, unikat nikoli do srubu, ale na karneval! Každý svého playlistu strůjcem. Jakou hudbu dnes podporujeme, taková nám zítra pomůže nezešílet.

Hudba a plyn

Jedno z nejlepších loňských alb z improvizací scény nese název *Till the old world's blown up and a new one is created* – Dokud je starý svět v troskách a nový se teprve tvoří. Rakouští muzikanti možná neměli na mysli stav hudební scény, ale sedí to na ni přesně. Hudba ztratila reprezentaci. Přirozený mainstream přestal existovat. Z časopisů dobře přežívají jen ty odbornější, laikům zbyly reklamy. Distributoři alb omezují působnost, občas čteme o propouštění. Hudebně absolutně není mrtvo, naopak: ale když v pražských sklepích hrají výtečné kapely ze světa, české organizátory podpoří jen málo médií, scéna neroste, veverka běhá v kole, nadšenci pracující zadarmo už místy hubnou. Někdy to připomíná situaci, v níž přestanou fungovat telefony a chodit listonoši: člověk pak musí za každým svým známým putovat osobně. To sice podporuje sociální vztahy a zážitky, ale časem to unaví – a navíc to předpokládá, že známe adresy. Pražský a brněnský večer Hudba 2008, u jehož příležitosti vychází tato příloha A2, není nakonec nic jiného než listování diářem a nabídka několika slušných adres. Krize? Jaká krize? Tak se ptá podtitul večera. V posledním Respektu si čteme o dodávkách energie: „Změnit se musí celý centralizovaný systém... Budoucnost patří síti různorodých propojených subjektů... Jednotliví hráči jsou částečně nezávislí, ale zároveň intenzivně spolupracují...“ Zkrátka, Rusové a Sony BMG by příště (tedy až z téhle krize vyjdeme) neměli mít v rukou tolik moci a energie. Aneb jak píše Václav Cílek o ropě: „Družba nevermore!“ Víme, co nechceme. Ale co chceme? Než na to někdo přijde, můžeme si na chvíli sednout a zaposlouchat se. Do hudby nebo do zvuku reálného světa, není v tom velký rozdíl. V takovém ztišení občas někdo zaslechne cosi, co může pomoci najít cestu ven z trosek starého světa. Pavel Klusák

Dva patologičtí smolaři z Nového Zélandu se v seriálu Flight of The Conchords snaží proslavit se svou skupinou, která hraje digi-bongo acapella-rap-funk-comedy folk.

„MIMOŘÁDNĚ NEBLAHOU ÚLOHU ZDE PODLE MĚ SEHRÁL JIŘÍ ČERNÝ. NEUSTÁLE OPAKUJE, ŽE DOBRÍ KRITICI UMĚLCE ‚ŘEZALÍ‘ A ŽE JE DŮLEŽITÉ JE ŘEZAT. (...) PROTO SE ČESKÁ KRITIKA, PRODUKUJÍCÍ ŠŤAVNATÉ NADÁVKY,

Písně, lidé, události

„V krizi jsem já sám coby posluchač. Zajímavé hudby, která by stála alespoň za jeden poslech, je na světě tolik, že to nikdy nemůžu stihnout,“ napsal nedávno publicista a hudebník Petr Ferenc. Podobnému pocitu lze propadnout nad záplavou tipů a doporučení ve výročních anketách: ale aspoň připomenou, že všechny řeči o krizi dnešní hudby jsou vyfantazírované. Anketu českých a slovenských publicistů a hudebních organizátorů inicioval Pavel Klusák pro svůj internetový blog. Tam také najdete její kompletní znění.

1. Které události pro vás charakterizují hudbu v roce 2008?

PETR VIZINA, Hospodářské noviny: U nás rozhodně tragikomické dění kolem Radia Wave, a tedy strašlivé prozření, jak nevyzpytatelné je dění v Českém rozhlasu na Vinohradech. Další posun hudebního referování v českém tisku a na netu do role privátního koníčku, obsese či úchyلكy písničho. Jako český novinový referent se neodvažuji tipovat globální trendy, snad jen, že s kolizí západního a muslimského světa je (tedy ještě ne u nás, ale v našem kulturním okruhu docela dlouho ano) tu znát vlna hledání duchovní identity, Jesus etc..., což mi přijde skvělé. PROKOP HOLOUBEK, Fléda, festival New New!, agentura Level B: Prudké zahuštění koncertní sezony podzim 2008. Protože to děláme delší dobu, můžu konstatovat, že to je takzvaný masakr.

Stejně tak následný přetlak v médiích. To každodenní defilé (často vysoké) kvality, jež vypadá jako hromadné plnění pořadatelských snů nastřádaných za léta fandění. Pro posluchače maximálně pozitivní, pro pořadatele mnohdy i likvidující. Uvidíme, jak se na věci podepíše finanční krize. JAKUB HOŠEK, A. M. 180 Collective: Fluff Fest lehká inovace, kapely jsou nucené víc koncertovat, a tím je větší nabídka a počet koncertů (zřejmě i proto, že klesá prodej desek z důvodu stahování, což je dobře), pestřejší merchandise, otrava okolo Radia Wave, nedostatek vzdělaných hudebních publicistů s vizí, absence kvalitního tiskového hudebního nebo kulturního média, málo vhodných míst na pořádání koncertů, ignorance a omezenost hype mspace a facebook kids, stupidní potřeba dělat kvalitní mainstream, málo vznikajících

věcí s přesahem, přihlouplé řízení se osvědčenou „kvalitou“, hnusné obaly desek (v ČR), nejen český hip hop má čím dál lokálnější charakter, nutnost přivést sem víc kapel spjatých s klubem The Smell. LUKÁŠ JIŘÍČKA, A2, His Voice, Stimul: Mám dojem, že se česká elektronická a improvizální scéna zajímavě probouzí. Spousty malých projektů zaplavují malé prostory, ale jsou rozhodně příslibem do budoucna. Mám pocit, že český jazz střední a hlavně nejmladší generace je smutný, konzervativní a bojácný. Trochu síly a mužnosti by neškodilo; inspirace něčím jiným než usazeným a laskavým jazzem cizí i domácí provenience. HÝNEK DEDECIUS, His Voice: Dubstep. Nevím, proč přesně (možná podvědomý nedostatek pohybu), ale velkou část pozornosti kradl právě on. Ano, ten styl díky popularitě pomalu tvrdne a v mnoha případech se nedokáže vymanit ze sítí

Evangelium podle Sexona

ALEŠ STUHLÝ

Enigmatickou hiphopovou squadru Nafaka Sexon Co. objevil pro tuzemskou hudební scénu kolega Karel Veselý, když Ioni v rámci bilančního večera v Arše zahrál a komentoval jejich eklektickou skladbu *Poetika knieru*. V červnu pozvedl v Respektu obočí i Pavel Klusák, reagující na jejich angažovaný track *Geometria neklida*, kterým se originální spolek přihlásil k iniciativě Za Prahu kulturní. „Vypadá to, že se tu baví někdo z intelektuálních kruhů a amatérskou slovenštinou dává šanci poznat, že nejspíš není ‚zpoza hraničního múru‘. Pokud si Nafaka (...) udrží pozici anonymního ‚štrýtového‘ komentátora zdejší kultury, mohl by z něj být dobrý nový element v diskusi.“

Navzdory obavám přátel, že kapelu možná oberu o podstatnou součást jejího kouzla, začal jsem se pítit po identitě tří atletů slova, kteří se schovávají za přezdívkami Nafaka Sexon, Jerzy Satanowski a DJ (Samo)Hanebný. Zajímalo mě, kdo vkládá energii do projektu, v němž neprofesionalita, týkající se zvuku i frázování, stojí v ostrém kontrastu vůči vtipným a rafinovaným textům, plným odkazů na popkulturní a intelektuální ikony a rozličné česko-slovenské realie.

Koncem roku jsem trio údajných studentů filosofie na Bratislavské univerzitě kontaktoval prostřednictvím jejich poněkud bizarního Myspacu. Po sérii zvědavých vzkazů na jedné straně a lakonických odpovědí na straně druhé pánové vyhověli alespoň mé prosbě napsat pro tuto speciální přílohu ostrou hiphopovou koláž, která by do omezené míry a s jejich typickým smyslem pro absurdno shrnovala dění na tuzemské kulturní/politické scéně posledních měsíců.

A důsledně mlžící rapeři znovu překvapili: místo obvyklého slovenského esperanta je text v nespisovné češtině, kritizují se tu Kavčí hory i Brno a ke všemu se trojice sebevědomých glosátorů v ich-formě pasuje na rezidenty kralupské chemičky.

Do frenetického víru asociací, který jako by zároveň podléhal vnitřnímu myšlenkovému řádu, je vtaženo množství známých institucí a figur, v jedné sloce hoši mile ironizují i publicistickou trojici, která pro vás připravila tyto stránky. Místy nelze přehlédnout vliv expresivního slovníku, sexismu a komiksové nadsázky, tak typických pro ultravulgární pražské duo Supercrooo, ovšem tematický záběr a lingvistické ambice posouvají Nafaku Sexona mimo zmíněný kontext. Citlivější povahy nechtě obrátí list – chlapi se do toho svým *Střevícem smradu* pořádně obuli.

NAFAKA SEXON Co.: Střevíc smradu

Límeč buřta! Vobojek těla! Štěkot stíhy! V tomhle tracku je cejtit kvalitní chemii. Rap z Kralup, vyrážím na lup. Kaučuk života, cestou porazím pár chalup! Sem ombudsman smradu, u kolen se mi houpe kudla. Drž si masku, povím ti, v čem vězí jádro pudla:

Nad Brnem visí temnej mrak po scéně přechází Zlatěj drak nasadím frak, flusnu Landovi do ksichtu Skácí se k zemi, chudák má nízký vkus i tlak. Tajnej svatej, kluk zaťatej dám ti pocítit bolest, říkej mi Max Payne.

Vocasem ses po mně vohnal, čumím jak puk, dělal na tom Martin Dohnal. Říkám si žádný strachy, tyhle kluci sou prej Plachý Šimáček má jasno: budem vidět, budou prachy.

Valím do éteru na politickou korektnost vám seru mám v hlavě radar, nepotřebuješ Věru.

Vysílá živě rozhlasová rada dnešní speciál slyším čirý dada jedou recitál; říkám to kámošům, padá jim brada. Dělej z rádia chlejv, cíl číslo jedna: zadupat Wave.

Jed' se mrknout na Kavky do Četě Vosol místní vedení, květák tam kvete spal papíry, přemístí komody lej síru, vybagruj díru, z hoven postav sochu Oty Svobody.

Chlístnu na Béma sváteční kaldón Čechy sou jak vopičí pavilón gorily, máte můj dík: místo knihovny postavte stadión. Prezident docucal modrej bonbón všechno na východ vod ráje je jeho rajón.

V muzice sázím rád na koně dycky dyž vyhraju, běží Klusák zapomeň na Bow Wave Ve Varech je to samej Rusák.

Nemusíš se stydět po mym rapu se i borci cejtěj nesví a necelí přepetej se na mě v kině bydlí tam Stuchlý, zlý a Veselý!

Ombudsman smradu drž se dál od Pražskýho hradu tuším státní zradu. Kam až vedou nitky a kdo za ně tahá? Lucie Bílá, je úplně nahá!

Sem Jan Žižka – predátor kouřím tvůj vibrátor tak už to vybal – hradní klika, tajemství smrti Jana Masaryka.

Svět je plnej klamu nesnáším tvůj tlamu – do piče! Mám péro tloušťky polovodiče muj orgán je delší než roura z chladíče dej si bacha! Sem členem orchestru Karla Vlacha. Moje přiro je raketová tryska stáhni punčochy, vyndám svýho ptakopyska.

Embryo zkázy z Čech mi vysychaj všechny žlázy s vnitřní sekrecí makám na vlak – jedu směr Debrecín Šunka! Krávo! Všeho bude brzo málo si netáhlo, natáhni si spodní prádlo a padej na kutě zvu tě ležim nehnutě, sundám gatě a sjedu tě! Nasadim opratě

Z huby mi trčí rampouch přicházej mrazy jistota roztaje, vyhnijou kazy tahle krize tě stáhne z kůže bude to lámat vazy lidi nejsou plazi.

Asi ne – země nemá dost mýho semene narodí se druhý jezule bude doma na souši i ve vodě jeho máma bude mihule oplodní ji moje monstr virgule!

Redukční dieta světa – úser! Přichází kulturní vendeta. Víš, co je Thaletova věta?

Tvý krámy zmizej v Bermudskym trojúhelníku nandej sněžnice mám dick zapíchlej v jehelníku koule není kružnice led neprorazíš na parníku maníku, – eště jednou bacha! Livie Klausová není tvoje snacha, vyndám raracha, tvoje čárka bude mít zaracha. Erteple blaha mě poleje na dudech máš tak akorát voleje mámo!

Už odmala ti říkám, kámo: Škoda, že Vašek je kikina náš profesor života někde je tu cejtit rybina. Leklý slova, do roka a do dna, poslední Čech byl Kozina. Rozjedu německej styl, nejsi Santa Claus přinesu ti pugét Sudet táhni z hradu, padej, raus!

Kresby Wehement

BULVARIZOVALA. KVAZIINTELEKTUÁLNÍ BULVÁR, PO MÉM SOUDU JEDNO Z NEJOHAVNĚJŠÍCH ZÁKOUTÍ ČESKÉHO TISKU.“ MICHAL HORÁČEK, LITERÁRNÍ NOVINY 41/2008 * „INDIE ROCK NAHRAZUJE PRO TRENDÁŘE

stereotypu, ano, je tu spousta vezoucích se opičáků, co nepřinášejí nic než nudné variace a zoufale jednoduché kusy pro masy, ano, netančícím nic neříká a k tanci taky moc není... Přesto z řady těch mladíků v basovém opojení srší invence a je návykové to dění sledovat. BABUTA – BARBORA ŠEDIVÁ, festival Next, klub A4 – nultý priestor Bratislava, Trištvrte revue: Průšvih: že niektorí zvuári vážne sťišujú... PETR VRBA, Rádio 1 (13 syrových), His Voice: Možná jsem něco zaspal, ale mám dojem, že docházelo k reinkarnaci kromobyčejně zajímavých písniček. A neodpustím si ještě zmínit své nadšení ze spuštění festivalu Contempuls, neboť díra na koncertní a dramaturgické rovině současné vážné hudby tady, minimálně v Praze, byla poslední léta ohromná. Když se člověk podívá jen na program, musí uznat, že je to zlom. Navíc to šlo i bez Archy, za pár

kaček (200 Kč dva koncerty) a k tomu ještě bylo servírováno o pauze španělské víno.

2. Jaký je váš hudební objev roku? PETR VIZINA: Modré hory z Bratislavy. Čokovoko z Brna. Režisér Pavel Abrahám (asi z Prahy) a jeho film *Česká RAPublika*. TOMÁŠ TUREK, Radio Wave: Health, Yeasayer, Youthmovies. ANEŽKA HOŠKOVÁ, A. M. 180 Collective: Rings, Sculpture, Gang Gang Dance. PAVEL TUREK, Aktuálně.cz: Pařížská modelka a písničkářka SoKo. Po EP Not SoKute hostovala na novém albu I'm from Barcelona a teď myslím chystá debut. Naprostá infantilní diletantka, která upejpavě zpívá o tom, že si myslí, že je těhotná, ale nakonec z toho jsou jen zaražený větry. Já vím, je to asi kýčařina sladká jak marshmallow, ale poslouchal jsem ji fakt nejvíc. JOSEF RAUVOLF,

Instinkt: Duo Dva a jejich album Fonók (Indies).

3. Vaše nejoblíbenější nahrávky z roku 2008?

ALEŠ STUHLÝ: Sedmičlenný ansámbl Eleanoora Rosenholm z finského Pori, jejíž tvoří zpěvačka Noora Tomilla a jejich „šest osiřelých bratrů“, volně navazuje na skandinávskou tradici intimního gotického romantismu, který naposledy geniálně oživilo švédské sourozenecké duo The Knife. Poznávacím znamením téhle těžko zařaditelné formace je především vašeň pro ponorou euforičnost a pohanskou extázi, u Eleanoory Rosenholm navíc ukotvené v krvavých fantaziích zasazených do všední reality. Finská smrtonoška ráda nosí papírovou půlku obličej s kreslenou imitací očí nebo atributy zdravotní sestry v kombinaci s módními

doplňky, líčením a piercingem zkušené dominy. Noora Tomilla, to je striptérka z opuštěného hvozdu, průvodkyně soukromou apokalypsou, divoženka z pohotovosti (iniciály ER téhle kapele vyložené sluší). Výsledkem je nezvykle sofistikovaný „murderpop“ (nebo chcete-li „art disko“), na který si ráda zaskotačí každá hospodyňka s vražednými sklony. MARTIN MAZANEC, dramaturg multimedialních a hudebních přehlídek pro Letní filmovou školu či PAF: Autechre – Quaristice (Warp), Deerhunter – Microcastle (Kranky, 4AD), Flying Lotus – Los Angeles (Warp), Portishead – Third (Island). KAREL VESELÝ, nezávislý publicista (A2, His Voice, Musicserver, karlmuzziklab.blogspot.com): Sebastien Tellier – Sexuality (Record Makers/Lucky Number Music) – retro-elektronické softporno; TV On The Radio – Dear Science (4AD/Interscope) – funky art-rock s politickým

Nenápadné momenty s velkým dopadem

KAREL VESELÝ

10. února

Časopis Maxim otiskl **recenzi** na album skupiny Black Crowes *Warpaint*. Později se ukázalo, že autor článku vůbec album **nemohl slyšet**, protože kapela rozdávala promo nahrávky až týden po vydání časopisu. Maxim manažerovi kapely Pete Angelusovi sdělil, že nešlo o recenzi, ale o „odborný odhad“, a ten to komentoval slovy: „Co bude dál? Recenze koncertů, které nebyly? Recenze knih, které nikdy nevyšly, a filmů, které nikdo nikdy neviděl?“ „Novináři v papírových magazínech stojí ve zrychleném světě médií před problémem, jak být maximálně aktuální,“ snažil se svého autora bránit Maxim.

18. března

Gnarls Barkley nečekaně posunují digitální vydání svého alba *Odd Couple* o celý měsíc dopředu. Ve stejný den oznamují The Raconteurs s Jackem Whitem v čele, že právě dokončili svoji novinku *Consolers of the Lonely* a že se bude prodávat už za týden. „Chtěli desku **vydat úplně bez varování**, ale my ve firmě jsme to museli velkým obchodním

řetězcům oznámit, proto jsme to ohlásili alespoň týden dopředu,“ řekl k tomu Ben Beadsworth z XL Recordings. V říjnu podobný postup opakují londýnští Bloc Party, jejichž *Intimacy* se také obešlo zcela bez propagace a bez nebezpečí ilegálního „prosáknutí“ na internet. „Je to další hřebík do rakve výsadě novinářů v získávání promonahrávek,“ glosuje blog Idolator.

7. dubna

Internetový hudební portál Pitchfork Media spustil svoji vlastní webovou televizi **Pitchfork TV**. Náplní jejího „vysílání“ jsou bloky klipů, koncertní filmy či hudební dokumenty, které jsou ale na webu umístěné jen po omezenou dobu. Divák může sledovat už vygenerovaný program (bez reklam) nebo si bloky klipů vybírat sám. Pitchfork.tv si kromě licencovaných klipů a filmů také hojně vyrábějí vlastní pořady. Chicago Tribune popisuje Pitchfork TV jako „**MTV indierockové generace**“. V související zprávě v listopadu končí na MTV pořad Total Request Live, patrně poslední možnost, jak na MTV ještě vidět nějaké videoklipy. „Když si už ani MTV nemyslí, že může vydělat nějaké peníze na popu, proč by si to

Guitar Hero – virtuální světové turné s plastovou kytarou

pak měl myslet ještě někdo jiný? (...) Hudba, která se hrála na TRL, nepotřebuje oplakávat. Na druhé straně je to další signál nadcházející popokalypsy,“ napsal k tomu Michelangelo Matos.

10. dubna

Radiohead slaví nečekaný úspěch v americké Top 40. Singl *Nude* se vyšplhal na číslo 37 zcela **bez podpory mainstreamových rádií**. Za nejvyšší umístění kapely v hlavním americkém žebříčku za posledních patnáct let může prodej balíčku na iTunes obsahujícího píseň rozdělenou na jednotlivé stopy, jež byly určené k remixové soutěži fanoušků.

5. května

Trent Reznor z Nine Inch Nails připíchl na svůj web **k bezplatnému stažení** album *The Slip*. „Díky za léta vaší podpory – tohle je na mně,“ vzkázal svým fanouškům.

16. června

Firma Soundscan, sestavující žebříček časopisu Billboard, informuje, že rapper Lil Wayne prodal v prvním týdnu milion kusů svého alba *Tha Carter III*. Stal se prvním interpretem v posledních třech letech, kterému se to povedlo. „Tato zázračná událost přichází v době, kdy i ty největší hvězdy musí napnout všechny síly, aby se prodej jejich desky vůbec kdy vyšplhal přes milionovou hranici,“ komentuje Rolling Stone. „Lil Wayne

poslední dva roky strávil tím, že **rozdával své tracky na internetu** a rozšiřoval tak svoji fanouškovskou základnu,“ vysvětloval šéfredaktor časopisu Vibe.

18. srpna

Končí internetový portál Muxtape, na kterém si uživatelé mohli sestavovat vlastní **písničkové výběry** a posílat je svým kamarádům. „Účel tohoto projektu je přivést lidi k nové hudbě, kterou by si pak mohli v budoucnu koupit,“ vysvětloval tvůrce stránky Justin Ouellette filosofii muxtape.com. RIAA měla jiný názor a přesně půl roku po spuštění musel portál muxtape.com uzavřít svůj provoz.

24. září

Kanye West přednostně na svém blogu oznamuje, že dokončil nové album *808s & Heartbreak*. Na stejném blogu v následujících několika dnech poskytne nehotové písně z alba a vlastní komentář k nim. „Vypadá to, že nahrávací firmy už **nemají z čeho zaplatit PR** a tak tu práci musí dělat muzikanti sami,“ glosuje to blog Idolator.com.

26. října

Na americký trh jde nejnovější díl herní série Guitar Hero – World Tour. **Hráči s plastikovými kytarami** berou ztečí obchody, a i když se prodá jen polovina toho, co v případě předchozího dílu série, výdělek předčí kterékoliv album vydané v roce 2008.

Radiohead vyhlásili remixovou soutěž pro fanoušky a mimochodem tým získali hit v americkém žebříčku.

FUNKCI KULTURNÍHO KAPITÁLU, KTERÝM SI DOKAZUJÍ, ŽE JSOU DOSTATEČNĚ KULTURNÍ A „COOL“ NA TO, ABY OCENILI „DOBROU“ HUDBU.“ **RYAN HIBBET, POPMATTERS.COM** * „SUPERSILENT! JEDINÝ LOŇSKÝ KONCERT,

poselstvím; Flying Lotus – Los Angeles (Warp Records) – abstraktní hip hop/wonky; Erykah Badu – New Amerykah Part One (4th World War) (Universal Motown) – futuristický soul; The Bug – London Zoo (Ninja Tune) – apokalyptický dub; Lindström – Where You Go I Go Too (Smalltown Supersound) – symfonie kosmického disku. PAVEL TUREK: Ačkoli vyšlo vlastně už loni, tak album, které mi bude asi vždycky sumarizovat rok 2008, je Oracular Spectacular od MGMT (Columbia/Sony). Popová koláž space-folku a přeléčené horečky sobotní noci, která je udělaná jakoby přes dva průklepáky v psacím stroji. A možná důležitější než finální podoba alba mi leckdy připadá postoj Bena Goldwassera a Andrewa VanWyngardena, kteří neustále střeží hraniční pásmo mezi absolutním výsměchem a smrtelnou vážností. Aniž by na sobě dali znát, že mnohdy nevědí, která cesta kam vede.

4. Vaše zásadní koncertní a jiné zvukové zážitky 2008?

PETR VIZINA: Čerstvým zážitkem je pokračování „beefu“ Stimulu proti Alternativě na blogu Tondy Kocábka. Takhle vypadá výměna názorů, z které se něco dozvím, ten diskutující B. B. King asi kecá, když tvrdí, že se jmenuje Málek, ale je to opravdu zábavné! TOMÁŠ TUREK: Jen z pražských koncertů: Leonard Cohen, Why?, Woven Hand, Gallon Drunk hned 2x, Bad Seeds, Dragons Of Zynth, Handsome Furs, Russian Circles, Bonnie „Prince“ Billy a pochopitelně Einstürzende Neubauten... PROKOP HOLOUBEK: Joakim live – Transmediale / Berlin, Ventolin – NoD / Praha, OTK – LFŠ Uherské Hradiště, Napszyklat – BlueNote / Poznaň... PETER BÁLIK: Viedeňský koncert Patti Smith. Úžasná ženská, která dnes hravá na jednom pódiu so svým synom

a hlavne skvelou kapelou. ALEŠ STUCLÝ: Do extáze mě letos uváděla dynamická a napínavá improvizace mých oblíbenců, elektronika Kierana Hebdena a legendárního bubeníka Steve Reida, maniakální řev Mike Pattona krytého jazzovou úderkou ZU, elektroakustické hračkářství norského dua Alog a chvílemi také zkušený principál a kabaretní magnetizér Tom Waits. Zatímco výše zmíněná vystoupení patří k výjimečným zážitkům, padesátiminutový zvukový zábal norského noisového dua Jazkamer (+ polský kolega Robert Piotrowicz) spadá spíš do kategorie zkušeností. Poprvé jsem v rámci prevence potenciálního poškození sluchu na koncertě vytáhl špunty, poprvé jsem byl svědkem něčeho tak destruktivního a opojného zároveň. Univerzita sonického terorismu, zvukové poučení o tom, jak vytáhnout své vnitřní

ucho na parket. LUKÁŠ JIŘIČKA: Ticho na místech, kde by v horším případě mohla být hudba jako hlasitá clona v pozadí. Ticho v toskánských obchodech, kavárnách a restauracích zesiluje vnímání hovorů a lidí, nevrhá nás do pasivního sezení, ale do hovoru. Nikdo vám necpe svůj impulsový nebo frekvenční vkus. Přestěhovat se z Vršovíc do Nuslí znamená zvyknout si nejen na zvuky nového bytu a domu, v němž hudba samozřejmě zní jinak, ale i jinak zvukově vnímat okolí. V Nuslích se více píská pod okny, auta jezdí s tuningem sedmdesátkou v úzkých ulicích, děti řvou a lidé žijí více na ulicích. Pomalu mizějící kolorit jedné čtvrti. Inscenace hudebního divadla Evropané režiséra Jiřího Adámka v NoD. Žebrácká opera z Berliner Ensemble v režii Roberta Wilsona. Audiovizuální vystoupení Mikroloops ve Skutečnosti. Radost. Jiná skutečnost. MATĚJ

Dámy a pánové, přichází minulost

PAVEL KLUSÁK

Je tolik hudebních rodokmenů a příběhů! Na jaké verzi portrétu „hudby dnes“ se nakonec mohou obecněji shodnout různí lidé? V posledních dvou letech jedna shoda skutečně nastala – od světových médií po mé kamarády v kavárně: ve smyslu, že *je tolik hudebních rodokmenů a příběhů...* Internet zviditelnil hudební dění, jako když se pod zvednutým špalkem zjeví na světě hemžící svět hmyzu. Píšeme, říkáme a cítíme podobně: je to k neusledování, zmizelo ponětí o jediném centru, *indie kids* propadají novinkám, které po pár týdnech opouštějí pro ještě novější... Jako by přítomnost zbytněla, explodovala a změnila se v síť mnoha propojených přítomností. Mohla pak přijít ještě nějaká komplikace? Mohla a přišla. Jako další z čerstvých objevů a nových tváří světa vyvolaných

výstředními tvůrci se zjevila – minulost. „Jako by zase jednou přišlo něco odkudsi ze zahraničí,“ napsal v Británii kritik Simon Reynolds.

A přivalila se z několika stran najednou: shora i zdola. Zdola, to jsou obyčejní posluchači, entuziasti i tiší systematikové, kteří dnes zasahují do veřejného dění víc než dřív, především na webu. **Blogeri**, kteří začali na síť zavěšovat starší, nedostupné či raritní nahrávky, vrátili do hry dávno hudbu, protože na ně působí i dnes. Objevem roku se tak pro leckoho nemusí stát žhavá novinka, ale třeba blog, který na vlastní pěst digitalizuje a zveřejňuje edici, jež zanikla před desítkami let. Do toho přicházejí aktivity „shora“: publicisté, akademici a historikové připravují pro reedice (či vůbec první vydání) hudbu z moderní historie. Každá doba má své uši, zjevují se tedy dříve nedocenení pioný-

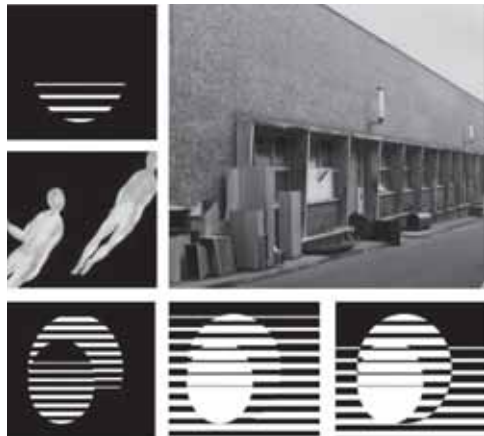
ři, přichází hudba, jejíž sdělení dřív málokdo dokázal uslyšet, relativizují se dějiny.

Aby celá věc začala být zajímavá nejen pro zasvěcené, stačil docela malý posun. Ti, kdo se zabývali především elektronickou hudbou, si všimli, jak byla aplikovaná. Raných velkých elektronických studií totiž nebylo moc: výzkum podporovaly (vedle univerzit) instituce jako BBC anebo reklamní průmysl. Pracoviště nazvané **BBC Radiophonic Workshop** od roku 1958 vytvářelo pro vysílání znělky, džingly, hudbu pro populárně naučné pořady... Na druhé straně Pacifiku zase skladatelé jako Raymond Scott pomáhali reklamě vzbudit prostřednictvím nových zvuků dojem, že je tu na dosah technologie, která obyčejným lidem usnadní život a přinese víc volného času. Ať už ve formě spotřebičů pro hospodyňky nebo ve zvukové atmosféře laboratoří, které v kosmickém věku pracují na nejbezpečnějších a neúčinnějších postupech. Jak poznamenal kritik a filosof David Toop: „Není nakonec celá historie experimentální hudby jen dalším vedlejším příznakem mediální manipulace?“

Zkrátka a dobře: hudba se ukázala jako spojitá nádoba s dějinami médií. O radiofonické dílně se dnes znovu mluví právě proto, že určila zvukový design pro generace Britů. Vytvořila zvukové souvislosti a metafory, které pronikly do kolektivní paměti národa jaksi v dobrém i zlém. Každý si asi snadno uvědomíme, které zvuky a znělky z veřejného prostoru celoživotně poznaly nás.

A pojďme ještě o patro výš: už jsou tu umělci, kteří si nedávno hudební minulost berou jako klíčové téma, problém, záhadu. Album *Twenty Systems* je elegantním činem na hranici umění a výzkumu: **Benge** (čili Ben Edwards) v něm zkoumá dvacet syntezátorů z let 1968–1987 a v sólových skladbách jim dává jen jemné impulsy, aby každý stroj prozradil „vlastní hlas“, co nejcharakterističtější pro své uspořádání a skryté sklony. Navýsost kreativní popis vývoje všech těch Moogů, Korgů a Yamah chválí v bookletu i Brian Eno.

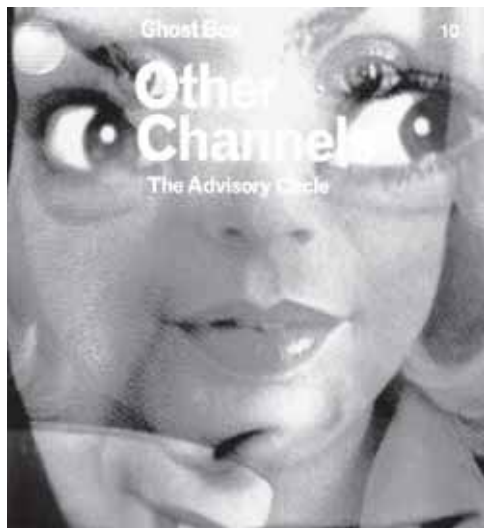
Rozpor mezi nevzrušenou objektivitou a (nejen tvůrčí) posedlostí panuje i v britském vydavatelství, které novým hrám s hudbou minulosti v současné době kraluje. **Ghost Box** sdružuje tvůrce, které inspi-ruje hudba mediálního užitkového okruhu, naučné filmy a staré televizní soundtracky, také „library music“ (spotřební nahrávky

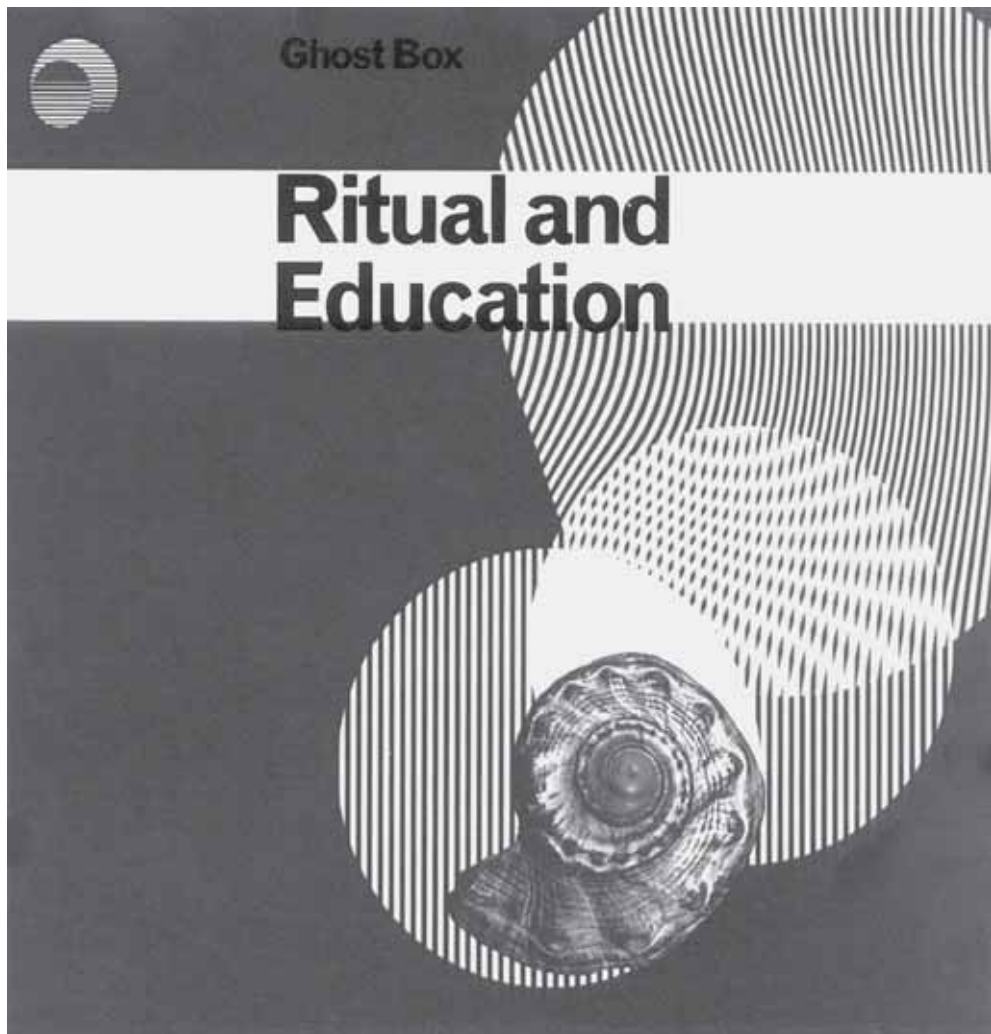
pronajímané do reklam a džinglů) a folklor. Vesměs hudba, která se wpisuje do paměti všem, kdo nežijeme bez médií.

Ghostboxovské projekty **The Focus Group**, **Belbury Poly** a **The Advisory Circle** pak přesně vystihují stav, kdy nám něco „straší v hlavě“: známé zvuky se tam potácejí v lynchovských ozvěnách, prostupují v podivných konstelacích, z usměvavosti televizních „easy“ kulis po chvíli prosvítá Děs. Jako by labyrint médií a vši technologie byl semeništem průrv, v nichž žijí démoni, na které žádné ovladače neplatí. Ghost Box, který věci mezi nebem a zemí trochu vyznává a trochu shazuje, je pilířem hudební *hauntologie*: tedy názoru, že jiným jménem pro ducha je *minulost, která nezmizela*. Jako sedlina žije a pracuje v přítomnosti. Zkrátka nám tady straší.

Není to vedle všech hudebních podobností docela výstižný obraz české situace?

...a teď nám to tady straší. Grafika Juliana House pro label Ghost Box

V minulosti jsme něco přehlédli...

KDY JSEM MĚLA ZÁROVEŇ UCPÁVKY V UŠÍCH A SLZY V OČÍCH.“ **FRANCES MORGAN, PLAN B 12/08** * „V BUDOUCNU BUDE KAŽDÝ SLAVNÝ PRO PATNÁCT LIDÍ.“ **MOMUS (NICK CURRIE), 1991** ***

KRATOCHVÍL: Kováři na trhu v kyrgyzském městě Oš. Když jsem poslouchal asi deset kladiv dopadajících na rozžhavené podkovy, působilo to jako detailně propracovaná kompozice neustále se proměňujících rytmů. **KAREL KOUBA:** Podmanivý fyzický noise Hiroshi Hasegawy alias Astro ve Skutečnosti; chytrý hluk Jazkamer a Roberta Piotrowice v Arše; sludgeový nářez OvO v Chapeau Rouge.

Kteří vydavatelé, organizátoři a jiní lidé kolem hudby vytvářejí v současnosti něco podstatného?

KAREL KOUBA: KLaNGundKRaCH pro hudbu, kterou vozí, hraje a vydávají. Guerilla Records pro soustavné vydávání archivní muziky a kvůli odvaze vydávat muziku novou. Josef Jindrák a Polí pět nejen pro skvěle zásobený obchod. Letmo pro sympatický

výběr pořádaných koncertů. Silver Rocket pro Inkvizici a hlavně proto, že by bez nich bylo mnohem smutněji. **PROKOP HOLOUBEK:** Pár organizátorů. Většina si zaslouží zmínku už jen proto, že vydrželi rok 2008. DIY – omlété, ale stále platné. Silver Rocket – energie, s níž se vrhli do pořádání akcí, je obdivuhodná, nakažlivá, čistá a svěží zároveň. Promotéři „jak brus“. Loser crew – „DIY authority from Brno“. Kvalita bez humbuku. Rok plný skvělých koncertů. Atrakt Art / A4 – přes veškeré snahy úředníků o zabití tohoto jedinečného prostoru v Bratislavě, AA/A4 stále pokračuje v pořádání koncertů, neslevuje z kvality. Naopak. Palec nahoru za výdrž a kvalitu. 9. ročník Nextu budiž důkazem. Radios.cz – Tomáš Heczek & Sběrna Dačice. Radios.cz je neobvyklý webový projekt specifického internetového rádia, oceňuji ho o to víc,

že vzniká mimo obvyklá kulturní centra, v Dačicích na Vysočině. K tomu pořádání zajímavých koncertů v prostoru (opravdově) Sběrny (druhotných odpadů). Vrah – Rožnov p. Radhoštěm –, legendární punkový klub, stojí i padá s DIY zásadami, s podporou jednotlivých lidí. Sídlo již spoustu let aktivní Malaria Records – a tady zmíním projekt trojCD skupiny FPB, jejíž chudá Malaria zaštitila vpravdě sisufovský archivní počín. Kasárne – Košice –, projekt, jenž mohl první skutečnou „kulturfabrikou“ v bývalém Československu. Zvlůli košických radních však skončil tak rychle, jak začal. Škoda. Zamáčkněme slzu zde: www.kasarne.sk. **HYNEK DEDECIUS,** Hisvoice: Mary-Anne Hobbs, ačkoli královna nezasloužených superlativů, je se svým pořadem na britském Radio 1 (a neomezeným přísunem čerstvých výlisků) zřejmě nejpilnější pozorovatelkou

a propagátorkou současných trendů v experimentální elektronické hudbě (a vlajkovou lodí dubstepu). Letos jsem hodně inspirativních kusů slyšel poprvé právě díky ní (www.bbc.co.uk/radio1/maryannehobbs). **PAVEL KLUSÁK,** Respekt: Zásadní dramaturgickou práci dělají Martin Blažíček a Martin Mazanec. Spolu připravili výtečnou přehlídku čerstvé domácí hudební & multimediální avant-scény pro LFŠ v Uherském Hradišti. Blažíček dělal v Roxy/NoD cyklus Impro a festival Expandia, čímž v NoD končí. Obávám se, že nikoli proto, aby přešel do Národní galerie. Mazanec krom kurátorství videoartu třeba uvedl Ryoji Ikeda na olomoucké PAF. Světové labely: Touch Music, který žene kategorii tvorby vstříc výzkumu v nevzpytatelné přírodě. Raster-Noton, který žene umění vstříc výzkumu v exaktní laboratoři.